

Γ. ΙΟΥΛΙΟΣ ΚΑΙΣΑΡ.

Τὴν Κίνα τοῦ μοναρχήσαντος θυγατέρα Κορνηλίαν, δ
 5 δὲ ἐπεκράτησε Σύλλας, οὔτε ἐλπίσιν οὔτε φόβῳ δυ-
 νηθεὶς ἀποσπάσαι Καίσαρος, ἐδήμεισε τὴν φερνὴν
 αὐτῆς. Αἰτία δὲ Καίσαρι τῆς πρὸς Σύλλαν ἀπεχθείας
 6 ἢ πρὸς Μάριον οἰκειότης ἦν. Ἰουλίᾳ γάρ, πατρὸς ἀδελφῆ
 Καίσαρος, ὁ πρεσβύτερος συνώκει Μάριος, ἐξ ἧς ἐγε-
 γόνηι Μάριος ὁ νεώτερος, ἀνεψιὸς ὢν Καίσαρος. Ὡς
 7 δὲ ὑπὸ πλήθους φόνων ἐν ἀρχῇ καὶ δι' ἀσχυρίας ὑπὸ
 Σύλλα παρορώμενος οὐκ ἠγάπησεν, ἀλλὰ μετιῶν ἱερῶ-
 10 σὺνην εἰς τὸν δῆμον προσῆλθεν οὕτω πάνυ μειράκιον
 ὢν, ταύτης μὲν ἐκπεσεῖν αὐτὸν ὑπεναντιωθείς Σύλλας
 παρεσκεύασε, περὶ δὲ ἀναιρέσεως βουλευόμενος, ἐνίον
 λεγόντων, ὡς οὐκ ἔχει λόγον ἀποκτινύναι παῖδα τηλι-
 15 κούτου, οὐκ ἔφη νοῦν ἔχειν αὐτούς, εἰ μὴ πολλοὺς ἐν
 τῷ παιδὶ τοῦτο Μαρίου ἐνορούσι. (1) Ταύτης τῆς
 φωνῆς ἀνεγεθείσης πρὸς Καίσαρα, συγχὸν μὲν τινα
 χρόνον πλανώμενος ἐν Σαβίνοις ἐκλεπτεν ἑαυτὸν ἔπειτα f
 δι' ἀβρώστIAN εἰς οἰκίαν ἐτέραν μετακομιζόμενος κατὰ
 νύκτα περιπίπτει στρατιωταῖς τοῦ Σύλλα διερευνημέ-
 20 νοις ἐκεῖνα τὰ χωρία καὶ τοὺς κεκρυμμένους συλλαμ-
 βάνουσιν. Ὡν τὸν ἡγεμόνα Κορνήλιον πείσας δυσὶ
 τάλαντοις ἀφείθη, καὶ καταβὰς εὐθὺς ἐπὶ θάλατταν
 ἐξέπλευσεν εἰς Βιθυνίαν πρὸς Νικομήδην τὸν βασιλέα.
 708 Παρ' ᾧ διατρίψας χρόνον οὐ πολὺν, εἶτα ἀποπέλων a
 25 ἀλίσκεται περὶ τὴν Φαρμακοῦσαν νῆσον ὑπὸ πειρατῶν
 ἤδη τότε στόλοις μεγάλοις καὶ σκάφεσιν ἀπλέτοις κατε-
 χόντων τὴν θάλατταν.
 II. Πρῶτον μὲν οὖν αἰτηθεὶς ὑπ' αὐτῶν λύτρα εἴκοσι
 30 τάλαντα, κατεγέλασεν ὡς οὐκ εἰδότες ὅν ἤρήκοιεν,
 αὐτὸς δὲ ὁμολόγησε πεντήκοντα δώσειν ἔπειτα τῶν
 περὶ αὐτὸν ἄλλον εἰς ἄλλην διαπέμψας πόλιν ἐπὶ τὸν
 τῶν χρημάτων πορισμὸν, ἐν ἀνθρώποις φονικωτάτοις
 Κιλιξί μεν' ἐνὸς φίλου καὶ δυοῖν ἀκολουθοῖν ἀπολειμ-
 μένος οὕτω καταφρονητικῶς εἶχεν, ὥστε πέμπων ὁσάκις
 35 ἀναπαύοιτο προσέταττεν αὐτοῖς σιωπᾶν. Ἡμέραις δὲ b
 τεσσαράκοντα δεῦν δεούσαις, ὥσπερ οὐ φρουρούμενος,
 ἀλλὰ δορυφορούμενος ὑπ' αὐτῶν, ἐπὶ πολλῆς ἀδείας συν-
 εγμνάζετο. Καὶ ποιήματα γράφων καὶ λόγους τινὰς
 40 ἀκροαταῖς ἐκείνοις ἐχρῆτο καὶ τοὺς μὴ θαυμάζοντας
 ἀντικρυς ἀπαιδεύτους καὶ βαρβάρους ἀπεκάλει καὶ σὺν
 γέλωτι πολλάκις ἠπειλησε κρεμᾶν αὐτούς. Οἱ δὲ
 ἔχαιρον ἀφελείᾳ τινὶ καὶ παιδιᾷ τὴν παρρησίαν ταύτην
 νέμοντες. (2) Ὡς δὲ ἤκον ἐκ Μιλήτου τὰ λύτρα καὶ
 45 δοὺς ἀφείθη, πλοῖα πληρώσας εὐθὺς ἐκ τοῦ Μιλησίων
 λιμένος ἐπὶ τοὺς ληστὰς ἀνήγετο καὶ καταλαβὼν ἔτι
 πρὸς τῇ νήσῳ ναυλοχοῦντας ἐκράτησε τῶν πλείστων. c
 Καὶ τὰ μὲν χρήματα λείαν ἐποίησατο, τοὺς δὲ ἄνδρας
 ἐν Περγάμῳ καταθέμενος εἰς τὸ δεσμωτήριον, αὐτὸς
 50 ἐπορεύθη πρὸς τὸν διέποντα τὴν Ἀσίαν Ἰούιον, ὡς
 ἐκεῖνῳ προσῆκον ὄντι στρατηγῷ κολάσαι τοὺς ἐλα-
 60

CAIUS JULIUS CAESAR.

Cinnae summa rerum Romanarum potiti filiam Corneliam
 Sylla victor quum nec pollicitationibus nec minis a Caesare
 divellere posset, dotem ejus publicavit. Causa autem Caesari
 inimicitiarum cum Sylla fuit Marii propinquitas. Nam
 Julia, patris Caesaris soror, uxor Marii senioris, mater ju-
 nioris fuit, Caesaris consobrini. Caesar vero quum initio prae
 multitudine caedium et negotiorum a Sylla se praeteritum
 non contentus, sacerdotii insuper petendi causa in publicum
 procederet, nondum plane adolescens, Sylla resistente re-
 pulsam tulit. Idem de caede ejus deliberans, quibusdam
 dicentibus absurdum fore, si talem puerum occideret,
 stupidos esse respondit, si non in isto puero multos conspicerent
 Marios. (2) Caesar autem de hoc dicto certior factus,
 diu in Sabinis oberrans neci se subtraxit. Deinde ob vale-
 tudinem in aliam domum translatus, noctu in Syllanos mi-
 lites incidit, qui loca ista perscrutabantur et latentes ibi
 comprehendebant. Horum duci Cornelio duobus datis
 talentis, dimissus est, statimque ad mare profectus, in Bi-
 thyniam ad regem Nicomedem navigavit. Neque diu apud
 eum commoratus quum inde averteretur, apud Pharmacusam
 insulam a piratis captus est, jam tum magnis classibus et
 innumeris navigiis mare obtinentibus.

II. Ab his primum viginti talentis dimissionem redimere
 jussus, derisit eos, quod nescirent quem cepissent; ultroque
 daturum se quinquaginta promisit. Deinde suis in diversas
 urbes ad credendam pecuniam dimissis, quum inter hominum
 generis immanissimum Cilicas solus ipse cum uno amico
 et duobus famulis ageret, ita eos sprexit, ut quoties re-
 quieti se dedisset, mitteret qui eos tacere juberent. Ita per
 duodequadragesima dies quasi non captus teneretur ab iis,
 sed stiparetur, summa securitate collusit ipsis et una exer-
 citationibus vacavit. Carmina etiam et orationes quasdam
 quum scripsisset, iis recitabat, et qui non laudassent, eos
 palam barbaros rudesque appellabat, ac saepe per risum
 minabatur, se eos in crucem acturum, gaudentes ea dicendi
 libertate et simplicitati ac joco imputantes. (2) Allatis a
 Mileto pecuniis quum satis fecisset piratis essetque dimissus,
 statim navibus instructis adversum eos ex portu Milesiorum
 est profectus, et stationem adhuc apud insulam habentes
 nactus, plerosque cepit. Itaque pecunia praedae cessit, pi-
 ratas Pergami in custodiam dedit, et ad praefectum Asiae
 Junium abiit, quod illius, utpote praetoris, esset de ea

κότας. Ἐκείνου
 (ἦν γὰρ οὐκ ὀλί-
 σθαι φάσκοντος
 ὁ Καίσαρ εἰς Πέ-
 6 στὰς ἀπαντας ἀν-
 ἐν τῇ νήσῳ προ-

III. Ἐκ δὲ τῆς
 νομένης καὶ τῶν
 ῥόδον ἐπὶ σχο-
 10 οῦ καὶ Κικέρων
 τὸν τρόπον ἐπι-
 φύνα πρὸς λό-
 διαπονητὰ φι-
 μὲν ἀδηρίτως ἔ-
 15 καὶ τοῖς σπλοῖς
 πρὸς σπερὴ φῶ-
 ὑπὸ στρατειῶν
 μονίαν, οὐκ ἐξί-
 πρὸς Κικέρωνα
 20 μὴ στρατιωτικῆς
 νότητα ῥήτορος
 ἄγοντος.

IV. Ἐπανε-
 κακώσεως ἐπαρ-
 25 δος πόλεων μαρ-
 Δολοβέλλας ἀπέ-
 θόμενος τὴν Ἐλ-
 Πόπλιον Ἀντώνιον
 τοῦ Μάρκου Μ-
 30 ἴσχυσεν, ὥστε τ-
 μάχους, σκηψά-
 πρὸς Ἑλληνας.
 λόγῳ περὶ τὰς συ-
 δὲ τῆς περὶ τὰς
 35 εὔνοια παρὰ τῶν
 ἡλικίαν ὄντος.

709 πέζης καὶ θλα-
 αὔξανομένη κα-
 τεῖαν. (3) Ἦν
 40 τῶν ἀναλωμάτων
 ριεῶρων ἀποσῶ-
 μεγάλης καὶ δυ-
 ἀντικρυς ἐπὶ τῆ
 ἀρχὴν πράγματι
 45 γάλην τὸ ἐνδελε-
 λυθῆναι λαβοῦν-
 δοκῶν αὐτοῦ κ-
 λάττης τὰ διαγ-
 ἱλαρῶ κεκρυμμι-
 50 Κικέρων ἐλεγε
 αὐτοῦ καὶ πολ-
 « Ἄλλ' ἔταν, ἐ-
 ριττωῖς ἴσω καὶ
 δοκεῖ πάλιν οὔτε

κότας. Ἐκείνου δὲ καὶ τοῖς χρήμασιν ἐποφθαλιμῶντος (ἦν γὰρ οὐκ ὀλίγα) καὶ περὶ τῶν αἰχμαλώτων σκέψασθαι φάσκοντος ἐπὶ σχολῆς, χαίρειν ἑάσας αὐτὸν ὁ Καῖσαρ εἰς Πέργαμον ὤχετο καὶ προαγαγὼν τοὺς ληστὰς ἀπαντας ἀνεσταύρωσεν, ὡς περ αὐτοῖς δοκῶν παίζειν ἐν τῇ νήσῳ προειρήκει πολλάκις.

III. Ἐκ δὲ τούτου τῆς Σύλλα δυνάμεως ἤδη μαραινομένης καὶ τῶν οἰκοὶ καλοῦντων αὐτὸν, ἐπλευσεν εἰς Ῥόδον ἐπὶ σχολῆν πρὸς Ἀπολλώνιον τὸν τοῦ Μόλωνος, οὗ καὶ Κικέρων ἠχροῶτο, σοφιστεύοντος ἐπιφανῶς καὶ τὸν τρόπον ἐπιεικοῦς εἶναι δοκοῦντος. (2) Λέγεται δὲ καὶ φῦναι πρὸς λόγους πολιτικοὺς ὁ Καῖσαρ ἄριστα καὶ διαπρῶνῃσαι φιλοτιμώτατα τὴν φύσιν, ὡς τὰ δευτερεία μὲν ἀδριτίως ἔχειν, τὸ δὲ πρωτεῖον, ὅπως τῇ δυνάμει καὶ τοῖς ὅπλοις πρῶτος εἶη μάλλον, ἀσχοληθεὶς ἀφείναι, πρὸς ὅπερ ἡ φύσις ὑψηλεῖτο τῆς ἐν τῷ λέγειν δεινότητος ὑπὸ στρατειῶν καὶ πολιτείας, ἣ κατακτήσατο τὴν ἡγεμονίαν, οὐκ ἐξικόμενος. Αὐτὸς δ' οὖν ὕστερον ἐν τῇ πρὸς Κικέρωνα περὶ Κάτωνος ἀντιγραφῆ παραίτεται μὴ στρατιωτικοῦ λόγον ἀνδρὸς ἀντεξετάζειν πρὸς δεινότητα ῥήτορος εὐφροῦς καὶ σχολῆν ἐπὶ τοῦτο πολλὴν ἄγοντος.

IV. Ἐπανελθὼν δ' εἰς Ῥώμην Δολοβέλλαν ἔκρινε κακώσεως ἐπαρχίας, καὶ πολλὰ τῶν ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος πόλεων μαρτυρίας αὐτῷ παρέσχον. Ὁ μὲν οὖν Δολοβέλλας ἀπέφυγε τὴν δίκην. Ὁ δὲ Καῖσαρ ἀμειβόμενος τὴν Ἑλλάδα τῆς προθυμίας συνηγόρευσεν αὐτῇ Πόπλιον Ἀντώνιον δικούση δωροδοκίας ἐπὶ Λουκούλλου τοῦ Μάρκου Μακεδονίας στρατηγοῦ. Καὶ τοσοῦτον ἴσχυσεν, ὥστε τὸν Ἀντώνιον ἐπικαλέσασθαι τοὺς δημοάρχους, σκηψάμενον οὐκ ἔχειν τὸ ἴσον ἐν τῇ Ἑλλάδι πρὸς Ἑλληνας. (2) Ἐν δὲ Ῥώμῃ πολλὴ μὲν ἐπὶ τῷ λόγῳ περὶ τὰς συνηγορίας αὐτοῦ χάρις ἐξέλαμπε, πολλὴ δὲ τῆς περὶ τὰς δεξιώσεις καὶ ὁμιλίας φιλοφροσύνης εὐνοία παρὰ τῶν δημοτῶν ἀπήντα, θεραπευτικοῦ παρ' ἡλικίαν ὄντος. Ἦν δέ τις καὶ ἀπὸ δειπνῶν καὶ τραπέζης καὶ ὄλων τῆς περὶ τὴν δίκαιαν λαμπρότητος ἀξιοσημείωτο κατὰ μικρὸν αὐτῷ δύναμις εἰς τὴν πολιτείαν. (3) Ἦν τὸ πρῶτον οἱ φθονοῦντες οἰόμενοι ταχὺ τῶν ἀναλωμάτων ἐπιλιπόντων ἐξίτηλον ἔσεσθαι, περιεώρων ἀνθοῦσαν ἐν τοῖς πολλοῖς· ὅψε δὲ ἤσθοντο, μεγάλης καὶ δυσανατρέπτου γενομένης καὶ βαδίζουσης ἀντικρυς ἐπὶ τὴν τῶν ὄλων μεταβολήν, ὡς οὐδεμίαν ἀρχὴν πράγματος ἠγητέον μικρὰν, ὅπου ταχὺ ποιεῖ μέγα λην τὸ ἐνδελεχὲς ἐκ τοῦ καταφρονηθῆναι τὸ μὴ κωλυθῆναι λαβοῦσαν. (4) Ὁ γοῦν πρῶτος ὑπιδέσθαι δοκῶν αὐτοῦ καὶ φοβηθῆναι τῆς πολιτείας ὡς περ θαλάττης τὰ διαγελῶντα καὶ τὴν ἐν τῷ φιλανθρώπῳ καὶ ἰατρῷ κερκρυμένην δεινότητα τοῦ ἤθους καταμαθὼν Κικέρων ἔλεγε τοῖς ἄλλοις ἀπασιν ἐπιβουλεύμασιν αὐτοῦ καὶ πολιτεύμασι τυραννικὴν ἐνορᾶν διάνοιαν. « Ἄλλ' ὅταν, ἔφη, τὴν κόμην οὕτω διακειμένην περιττῶς ἴδω κάκεινον ἐνὶ δακτύλῳ κνώμενον, οὐ μοι δοκεῖ πάλιν οὕτως ἀνθρώπος εἰς νοῦν ἀν' ἐμβαλέσθαι τη-

pivis supplicium sumere. Verum quum is pecunie intentus erat enim haud parva) per otium se de captivis deliberaturum respondisset, valere eo jussu, Cæsar Pergamum rediit, productosque in medium universos piratas in crucem egit, quod illis sæpe in insula jocans, ut videbatur, prædixerat.

III. Secundum hæc Syllæ potentia jam languescente, a suis in patriam revocatus, Rhodum navigavit ad Apollonium Molonis filium, quem et Cicero audivit, insignem rhetorem et honestorum morum. (2) Fertur ad civiles orationes Cæsar et natura aptissimus fuisse et plurimum in ea re operæ posuisse, ut haud dubie secundum laudis locum tenuerit, primo autem renuntiavit, ut potentia et armis potius primus esset omnium, quandoquidem propter bellicarum et civilium rerum tractationem, quibus rempublicam in suam redegit potestatem, non eo pervenit eloquentiæ, quo naturalis eum indoles perduxisset. Ipse quidem postea in oratione qua laudationi Catonis Ciceronianæ respondit, precatus est ne militaris sermo cum oratoris ingeniosi et qui multum otii dicendo impendisset, eloquentia compararetur.

IV. Romam reversus, Dolabellam repetundarum postulavit, multarum Græcarum civitatum testimoniis adjunctus. Absolutus tamen est Dolabella. Cæsar, ut gratiam Græcis referret, causam eorum egit P. Antonium captorum munerum accusantium apud M. Lucullum Macedoniæ præto-rem. Ac tantum valuit ejus oratio, ut Antonius, prætendens sibi in Græcia contra Græcos iniquum esse certamen, ad tribunos plebis provocaverit. (2) Ceterum Romæ Cæsar quum reis defendendis gratiosum se reddidit, tum congressibus et colloquiis comibus magnam sibi plebis benevolentiam paravit, ultra quam ætas ipsius ferret officiosus. Simul et convivi-orum ac cœnarum et vitæ splendore paulatim potentia ipsius augebatur, suo tempore in republica valitura. (3) Quam initio æmuli eo neglexerunt apud vulgus efflorescentem, quod sumptibus deficientibus fore ut statim evanesceret putabant; sero admodum errorem suum animadverterunt, quum ea grandis jam et inexpugnabilis non occulte jam ad mutationem reipublicæ spectaret; adeo nullius rei initium parvum est putandum, quandoquidem id assiduitate illico magna incrementa facere potest, quum quidem eo quod neglectui sit et contemptui habitum, absque ullo impedimento augeat. (4) Sane qui primus videtur ejus institutum suspectum habuisse, veluti maris falso blandientem tranquillitatem, latentemque sub humanitatis et hilaritatis specie calliditatem deprehendisse, Cicero dicebat se in omnibus ejus conatibus atque consiliis tyrannicum propositum inesse perspexisse, sed quum eum comam ita accurate composuisse et uno digno caput scabere videret, non potuisse sibi persuadere eum hominem tantum

λικοῦτο κακόν, ἀναίρεσιν τῆς Ῥωμαίων πολιτείας. »
Ταῦτα μὲν οὖν ὕστερον.

V. Τοῦ δὲ δήμου πρώτην μὲν ἀπόδειξιν τῆς πρὸς αὐτὸν εὐνοίας ἔλαβεν, ὅτε πρὸς Γάϊον Ποπίλιον ἐρίσας ὑπὲρ χιλιαρχίας πρότερος ἀνηγορεύθη· δευτέραν δὲ καὶ καταφανεστέραν ὅτε, τῆς Μαρίου γυναικὸς Ἰουλίας ἀποθανούσης, ἀδελφιδῶς ὣν αὐτῆς ἐγκώμιόν τε λαμπρὸν ἐν ἀγορᾷ διήλθε καὶ περὶ τὴν ἐκφορὰν ἐτόλμησεν εἰκόνας Μαρίου προθέσθαι τότε πρῶτον ὀφθείσας μετὰ τὴν ἐπὶ Σύλλα πολιτείαν, πολεμίων τῶν ἀνδρῶν κριθέντων. Ἐπὶ τούτῳ γὰρ ἐνίων καταθοσάντων τοῦ Καίσαρος, ὃ δῆμος ἀντήχησε λαμπρῶς δεξιόμενος κρότῳ καὶ θαυμάσας ὥσπερ ἐξ ἄδου διὰ χρόνων πολλῶν ἀνάγοντα τὰς Μαρίου τιμὰς εἰς τὴν πόλιν. (2) Τὸ μὲν οὖν ἐπὶ γυναιξὶ πρεσβυτέραις λόγους ἐπιταφίους διεξιέειναι πάτριον ἦν Ῥωμαίοις, νέαις δὲ οὐκ ἔν ἐν ἔθει πρῶτος εἶπε Καῖσαρ ἐπὶ τῆς ἑαυτοῦ γυναικὸς ἀποθανούσης· καὶ τοῦτο ἠνεγκεν αὐτῇ χάριν τινὰ καὶ συνεδημαγώγησε τῷ πάθει τοὺς πολλοὺς ὡς ἡμερον ἄνδρα καὶ περίεστον ἤθους ἀγαπᾶν. (3) Θάψας δὲ τὴν γυναῖκα ταμίαις εἰς Ἰβηρίαν ἐνὶ τῶν στρατηγῶν Βέτερι συνεξήληθεν, ὃν αὐτὸν τε τιμῶν ἀεὶ διετέλεσε καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ πάλιν αὐτὸς ἀρχῶν ταμίαν ἐποίησε. Γενόμενος δὲ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ἐκεῖνης τρίτην ἠγάγετο γυναῖκα Πομπηίαν, ἔχων ἐκ Κορνηλίας θυγατέρα τὴν ὕστερον Πομπηίῳ Μάγνῳ γαμηθεῖσαν. (4) Χρώμενος δὲ ταῖς δαπάναις ἀφειδῶς καὶ δοκῶν μὲν ἐφήμερον καὶ βραχεῖαν ἀντικαταλλάττεσθαι μεγάλων ἀναλωμάτων ὄψαν, ὠνούμενος δὲ ταῖς ἀληθείαις τὰ μέγιστα μικρῶν, λέγεται πρὶν εἰς ἀρχὴν τινα καθίστασθαι χιλίων καὶ τριακοσίων γενέσθαι χρεωφειλέτης ταλάντων. Ἐπεὶ δὲ τοῦτο μὲν ὁδοῦ τῆς Ἀππίας ἀποδειχθεὶς ἐπιμελητῆς πάμπολλα χρήματα προσανάλωσε τῶν ἑαυτοῦ, τοῦτο δὲ ἀγορανομῶν ζεύγη μονομάχων τριακόσια καὶ εἴκοσι παρέσχε καὶ ταῖς ἄλλαις περὶ θέατρα καὶ πομπὰς καὶ δεῖπνα χορηγίας καὶ πολυτελείαις τὰς πρὸ αὐτοῦ κατέκλυσε φιλοτιμίας, οὕτω διέθηκε τὸν δῆμον, ὡς καινὰς μὲν ἀρχὰς, καινὰς δὲ τιμὰς ζητεῖν ἕκαστον, αἷς αὐτὸν ἀμείψαιτο.

VI. Δυσὶν δὲ οὐσῶν ἐν τῇ πόλει στάσεων, τῆς μὲν ἀπὸ Σύλλα μέγα δυναμένης, τῆς δὲ Μαριανῆς, ἣ τότε κατεπτήχει καὶ διέσπαστο κομιδῇ ταπεινὰ πράττουσα, ταύτην ἀναρβῶσαι καὶ προαγαγέσθαι βουλόμενος ἐν ταῖς ἀγορανομικαῖς φιλοτιμίαις ἀκμὴν ἐχούσαις εἰκόνας ἐποίησατο Μαρίου κρύφα καὶ Νίκας τροπαιοφόρους, ἃς φέρων νυκτὸς εἰς τὸ Καπιτώλιον ἀνέστησεν. Ἄμα δὲ ἡμέρα τοὺς θεασαμένους μαρμαίροντα πάντα χρυσοῦ καὶ τέγγη κατεσκευασμένα περιττώσας (διεδήλου δὲ γράμμασι τὰ Κιμβρικὰ κατορθώματα), θάμβος ἔσχε τῆς τολμῆς τοῦ ἀναθέντος (οὗ γὰρ ἦν ἀδελγός), ταχὺ δὲ περιῶν ὃ λόγος ἤθροιζε πάντας ἀνθρώπους πρὸς τὴν ὄψιν. (2) Ἄλλ' οἱ μὲν ἐβόων τυραννίδα πολιτεύεσθαι Καίσαρα νόμοις καὶ δόγμασι κατορωρυγμένας ἐπανιστάντα τιμὰς καὶ τοῦτο πείραν ἐπὶ τὸν δῆμον εἶναι προμαλαττόμενον, εἰ τετιθάσεται ταῖς φιλοτιμίαις

facinus animo concepturum, ut rempublicam Romanam evertere aggredereetur. Sed hæc post.

V. Primum popularis benevolentiae erga ipsum documentum exstitit, quod in ambitione tribunatus militaris C. Popilio est praelatus; alterum et illustrius, quum Juliae Marii uxoris, amite suae, defunctae laudationem funebrem in foro peroravit, et imagines Marii in funere ducere ausus est, tunc primum a Syllae dominatu visas, a quo Marius cum suis hostes reipublicae fuerant judicati. Tunc enim quibusdam obstrepentibus Caesari, populus factum ejus laeto clamore et applausu approbavit, gaudens longo post tempore et quasi ab inferis eum honores Marii in urbem reduxisse. (2) Enimvero aetate provectiores mulieres in funere laudare, moris antiqui apud Romanos fuit: primus Caesar uxorem suam, quum juniores laudari non esset receptum, mortuam oratione funebri decoravit: quo facto animos multitudinis sibi favore obstrinxit, ut tanquam mansuetum placidissimisque moribus virum amarent. (3) A morte mulieris quaestor cum praetore Vetere profectus est in Hispaniam, quem et coluit summa constantia et ipse praetor factus filium ejus quaestorem fecit. Eo defunctus magistratu, tertiam duxit conjugem Pompeiam, quum haberet ex Cornelia filiam, quae postea Pompeio Magno nupsit. (4) Ceterum ingentes sumptus faciens, creditusque brevem et unius dieculae gloriam maximis parare impendiis, quum re vera minimis maxima emeret, fertur priusquam magistratum aliquem iniret, mille trecenta talenta aeris alieni conflasse. Quum vero insuper viae Appiae procurator constitutus, magnam a se pecuniam impendisset et aedilis viginti et trecenta gladiatorum paria exhibuisset, ceterisque in theatra, pompas et cenas impensis omnem priorem magnificentiam superasset, tantum erga se favorem populi concitavit, ut certatim novos magistratus, novos honores quaerent, quibus delatis ei gratias referrent.

VI. Duae eo tempore factiones Romae erant, Syllana altera, tum vigens, altera Mariana, humilis tum et dissipata atque fracta. Hanc Caesar erigere et provehere cupiens, munificentia aedilitia ad summum producta, occulte imagines Marii et Victorias tropaea ferentes noctu in Capitolio posuit, auro radiantia, arteque summa elaborata, quorum inscriptiones Cimbricas victorias indicarent. Quae facta die quum essent conspecta, mirati sunt homines audaciam ejus qui ea posuisset: nec enim is latebat. Statim rumore vulgato universi Romani ad spectaculum concurrerunt. (2) Ibi alii clamare, Caesarem tyrannidem moliri, qui legibus et senatusconsultis abolitos honores restitueret; periculum eum facere jam de animis populi, eosque praemollire et explorare, num hujusmodi donis sint mancipati ipsunq

ἐπ' αὐτοῦ καὶ
Οἱ δὲ Μαριανῶν
θαυμαστοὶ ὄσοι
τὸ Καπιτώλιον
θεωμένοις ὄψιν
ἐγκώμιαις αἰρεῖ
τῆς Μαρίου
τούτων τῆς βίης
τότε μάλιστα
10 Καίσαρος ἐπέ
γὰρ ὑπονόμοις
αἰρεῖ τὴν πολι
ταῦτα Καίσαρ
θαυμάζοντες αἰ
15 ἐνὶ τοῦ φρονή
δῆμον περιέσσε
VII. Ἐν δὲ
τελευτήσαντος
Ἰσαυρικοῦ καὶ
20 ἀνδρῶν καὶ μέ
αὐτοῖς ὁ Καίσαρ
παρήγγελλεν.
ὁ Κάτλος ἀπὸ
ἀδελφότητος προ
25 τῆς φιλοτιμίας
προσδανεισάμε
ἐνστάσης καὶ
ἀδακρυτὴ προ
μητέρ, εἶπεν,
30 ὄψι. » Διεν
ἀμύλην, ἐκρά
στοὶ φόβον ὡς
(2) Ὅθεν οἱ περὶ
φεισάμενον Κ
35 παρασπόντος.
πολιτεῖαν μετο
καὶ πάντα τὰ
ἐξέπεσε περιπ
ἐσχάτας αὐτοῦ

40 Κέθηγον ἐν τῇ
σίας, ὡς εἰ μὲν
ὁ Καίσαρ, ἀδ
ἐξελεγχθέντων
τῶντος περὶ
45 Καίσαρος θαν
λόγον διήλθε π
τοὺς ἀνδρας
πάτριον οὐδὲ
ἀνάγκης, εἰ δὲ
50 λίας, ἃς ἂν α
λεμηθῆ Κατιλ
περὶ ἑκάστου π
711 VIII. Οὕτ
καὶ τοῦ λόγου

ὅπ' αὐτοῦ καὶ δίδωσι παίζειν τοιαῦτα καὶ καινοτομεῖν. Οἱ δὲ Μαρριανοὶ παραθαρρόνυαντες ἀλλήλους πλήθει τε
 5 θαυμαστοὶ ὅσοι διεφάνησαν ἐξαίφνης καὶ κρότῳ κατεῖχον τὸ Καπιτώλιον· πολλοὶ δὲ καὶ δάκρυα τῆν Μαρρίου
 θεωμένοις ὄφιν ὑφ' ἡδονῆς ἐχώρει καὶ μέγας ἦν ὁ Καῖσαρ
 ἐγκωμίους αἰρόμενος, ὡς ἀντὶ πάντων ἀξίος εἶη ὁ ἀνὴρ
 τῆς Μαρρίου συγγενείας. (2) Συναχθείσης δὲ περὶ
 10 τούτων τῆς βουλῆς, Κάτλος Λουτάτιος, ἀνὴρ εὐδοκιμῶν
 τότε μάλιστα Ῥωμαίων, ἀναστάς καὶ κατηγορήσας
 10 Καῖσαρος ἐπεφθέγγετο τὸ μνημονεύμενον· « Οὐκέτι
 γὰρ ὑπονόμοις, ἔφη, Καῖσαρ, ἀλλ' ἤδη μηχαναῖς
 αἰρεῖ τὴν πολιτείαν. » Ἐπεὶ δὲ ἀπολογησάμενος πρὸς
 ταῦτα Καῖσαρ ἐπέειπε τὴν σύγκλητον, ἔτι μᾶλλον οἱ
 15 θαυμάζοντες αὐτὸν ἐπήρθησαν καὶ παρεκελεύοντο μη-
 15 δεῖν τοῦ φρονήματος ὑφέσθαι· πάντων γὰρ ἐκόντι τῷ
 δήμῳ περιέσσεσθαι καὶ πρωτεύσειν.

VII. Ἐν δὲ τούτῳ καὶ Μετέλλου τοῦ ἀρχιερέως
 τελευτήσαντος καὶ τὴν ἱερουσύνην περιμάχῃον οὖσαν
 Ἰσαυρικοῦ καὶ Κάτλου μετιόντων, ἐπιφανεστάτων
 20 ἀνδρῶν καὶ μέγιστον ἐν βουλῇ δυναμένων, οὐχ ὑπεῖξεν
 αὐτοῖς ὁ Καῖσαρ, ἀλλὰ καταβάς εἰς τὸν δῆμον ἀντι-
 παρήγγελλεν. Ἀγχωμάλου δὲ τῆς σπουδῆς φαινομένης,
 ὁ Κάτλος ἀπὸ μείζονος ἀξίας μᾶλλον ὀβρώδων τὴν
 ἀδηλόγητα προσέπεμψε πείθων ἀποστῆναι τὸν Καῖσαρα
 25 τῆς φιλοτιμίας ἐπὶ πολλοῖς χρήμασιν. Ὁ δὲ καὶ πλείω
 προσδανεισάμενος ἔφη διαγωνιέσθαι. Τῆς δ' ἡμέρας
 ἐνστάσης καὶ τῆς μητρὸς ἐπὶ τὰς θύρας αὐτὸν οὐκ
 ἀδακρυτῆ προπεμπούσης, ἀσπασάμενος αὐτήν, « ὦ
 30 μῆτερ, εἶπεν, τήμερον ἢ ἀρχιερέα τὸν υἱὸν ἢ φυγάδα
 30 ὄψει. » Διενεχθείσης δὲ τῆς ψήφου καὶ γενομένης
 ἀμίλλης, ἐκράτησε καὶ παρέσχε τῇ βουλῇ καὶ τοῖς ἀρί-
 στοῦς φόβον ὡς ἐπὶ πᾶν θρασυτέτος προάξων τὸν δῆμον.
 (2) Ὅθεν οἱ περὶ Πείσωνα καὶ Κάτλον ἠτιώοντο Κικέρωνα
 φεισάμενον Καῖσαρος ἐν τοῖς περὶ Κατιλίαν λαβῆν
 35 παρασχόντος. Ὁ γὰρ δὴ Κατιλίαν οὐ μόνον τὴν
 πολιτείαν μεταβαλεῖν, ἀλλ' ὅλην ἀνελεῖν τὴν ἡγεμονίαν
 καὶ πάντα τὰ πράγματα συγχέαι διανοηθεὶς αὐτὸς μὲν
 ἐξέπεσε περιπτώσας ἐλάττοσιν ἐλέγχους πρὸ τοῦ τὰς
 ἐσχάτας αὐτοῦ βουλὰς ἀποκαλυφθῆναι, Λέντιον δὲ καὶ
 40 Κέθηγον ἐν τῇ πόλει διαδόχους ἀπέλιπε τῆς συνωμο-
 σίας, οἷς εἰ μὲν κρύφα παρεῖγε τι θάρσους καὶ δυνάμειος
 ὁ Καῖσαρ, ἀδελφόν ἐστιν, ἐν δὲ τῇ βουλῇ κατὰ κράτος
 ἐξελεγεθέντων καὶ Κικέρωνος τοῦ ὑπάτου γνώμας ἐρω-
 τῶντος περὶ κολάσεως ἕκαστον, οἱ μὲν ἄλλοι μέχρι
 45 Καῖσαρος θανατοῦν ἐκέλευον, ὁ δὲ Καῖσαρ ἀναστάς
 λόγον διήλθε πεφροντισμένον, ὡς ἀποκτείναι μὲν ἀκρι-
 50 τοὺς ἀνδρας ἀξιώματι καὶ γένει λαμπροὺς οὐ δοκεῖ
 πάτριον οὐδὲ δίκαιον εἶναι, μὴ μετὰ τῆς ἐσχάτης
 ἀνάγκης, εἰ δὲ φρουροῦντο δεθέντες ἐν πόλεσι τῆς Ἰτα-
 50 λίας, ἅς ἂν αὐτὸς ἐληται Κικέρων, μέχρι οὐ καταπο-
 λεμηθῇ Κατιλίαν, ὕστερον ἐν εἰρήνῃ καὶ καθ' ἡσυχίαν
 περὶ ἕκαστου τῇ βουλῇ γνώμην παρέξει.

711 VIII. Οὕτω δὲ τῆς γνώμης φιλανθρώπου φανείσης
 καὶ τοῦ λόγου δυνατῶς ἐπ' αὐτῇ βηθέντος, οὐ μόνον οἱ

rebus hujusmodi ludere et nova affectare patiatur. At
 b Mariani subito ingenti multitudine existere, dictis Cæsarem
 confirmare, plausu Capitolium implere; multi conspecta
 Marii imagine præ gaudio illacrimare, Cæsar in oculis
 eorum esse, magnisque laudibus tolli ac solus Marii pro-
 pinquitate dignus prædicari. (3) Convocato ejus rei causa
 senatu, Lutatius Catulus, qui in summa tum erat inter
 Romanos existimatione, surgens, inter alia quibus Cæsarem
 accusabat, id quoque memoratum deinde dixit, eum non
 jam cuniculis, sed machinis rempublicam oppugnare. Sed
 postquam Cæsar excusationem suam senatui probavit, auxit
 c ea res animos sectatorum ejus, hortatique sunt, ut ne cui
 animi contentione cederet; laud dubie enim omnes eum
 populi favore victurum.

VII. Interim Metello pontifice maximo vita defuncto,
 quum id sacerdotium Isauricus et Catulus, clarissimi viri et
 in senatu principes, peterent, nihil territus Cæsar ipse
 quoque in comitiis idem ambiit, et quum paria utrinque studia
 viderentur, Catulus, quo majore esset dignitate præditus,
 eo magis eventum rei incertum metuens, grandem pecuniam
 Cæsari per internuntios obtulit, si a petitione desisteret.
 Respondit Cæsar etiam majore æris alieni onere sibi con-
 tracto, se certaturum. Comitiorum die matrem eum cum
 lacrimis ad fores persequentem quum salutasset: Hodie,
 inquit, mater, filium tuum aut pontificem maximum aut
 exsulem videbis. Vicit tamen in suffragiorum certamine,
 senatuique et optimatibus metum incussit, quod ad extre-
 mum audaciæ populum producturus videbatur. (2) Itaque
 Piso et Catulus Ciceronem incusabant, qui Cæsari oppor-
 tunam se opprimendi ansam præbenti pepercisset in con-
 juratione Catilinaria. Catilina enim, quum non mutare,
 sed evertere rempublicam et omnia confundere statuisset
 antequam totum ipsius consilium detegeretur, levioribus
 quibusdam indicibus proditus profugerat, Lentulo et Cethego
 conjurationis exsecutoribus in urbe relictis, quibus utrum
 virium aliquid fiduciaque fecerit Cæsar, non satis constat.
 His quidem in senatu convictis, quum Cicero consul de
 supplicio iis irrogando sententias singulorum quæreret et
 ad Cæsarem usque omnes morte mulctandos dixissent,
 Cæsar orationem, quam fuerat ante meditatatus, habuit:
 neque moris Romani neque justum sibi videri, indicta
 causa, idque non postulante extrema necessitate, viros di-
 gnitate et genere illustres interficere; placere ut in urbes
 Italiae arbitrio Ciceronis electas divisi in custodia teneantur,
 donec Catilina debellato senatus per otium de causis singu-
 lorum cognoscere ac statuere queat.

VIII. Hæc sententia quum humanitatem præ se ferret,
 et oratione facunda esset confirmata, tantum valuit, ut

μετὰ τοῦτον ἀνιστάμενοι προσετίθεντο, πολλοὶ δὲ καὶ τῶν πρὸ αὐτοῦ τὰς εἰρημένας γνώμας ἀπειπάμενοι πρὸς τὴν ἐκείνου μετέστησαν, ἕως ἐπὶ Κάτωνα τὸ πρᾶγμα καὶ Κάτων περιήλθε. (2) Τοῦτων δὲ νεανικῶς ἐναντιωθέντων, Κάτωνος δὲ καὶ τὴν ὑπόνοιαν ἅμα τῷ λόγῳ συνεπερείσαντος αὐτῶ καὶ συγκατεξαναστάντος ἐβρωμένως, οἱ μὲν ἄνδρες ἀποθανούμενοι παρεδόθησαν, Καίσαρι δὲ τῆς βουλῆς ἐξιώντι πολλοὶ τῶν Κικέρωνα φρουρούντων τότε νέων γυμνὰ τὰ ζῆψη συνδραμόντες ἐπέσπον. Ἀλλὰ Κουρίων τε λέγεται τῇ τηβέννῃ περιβαλὼν ὑπεξαγαγεῖν αὐτὸς τε ὁ Κικέρων, ὡς οἱ νεανίσκοι προσέβλεψαν, ἀνανεῦσαι φοβηθεῖς τὸν δῆμον ἢ τὸν φόνον ἢ τὸν ἀδικον καὶ παράνομον ἡγούμενος. (3) Τοῦτο μὲν οὖν οὐκ οἶδα ἕτως ὁ Κικέρων, εἴπερ ἦν ἀληθὲς, ἐν τῷ περὶ τῆς ὑπατείας οὐκ ἔγραψεν αἰτίαν δὲ εἶχεν ὕστερον ὡς ἄριστα τῷ καιρῷ τότε παρασχόντι κατὰ τοῦ Καίσαρος μὴ χρησάμενος, ἀλλ' ἀποδειλιάσας πρὸς τὸν δῆμον ὑπερφυῶς περιεχόμενον τοῦ Καίσαρος, ὅς γε καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας εἰς τὴν βουλήν εἰσελθόντος αὐτοῦ καὶ περὶ ὧν ἐν ὑποψίαις ἦν ἀπολογουμένου καὶ περιπίπτοντος θορύβοις πονηροῖς, ἐπειδὴ πλείων τοῦ συνήθους ἐγένετο τῇ βουλῇ καθεζομένη χρόνος, ἐπήλθε μετὰ κραυγῆς καὶ περιέστη τὴν σύγκλητον ἀπαιτῶν τὸν ἄνδρα καὶ κελεύων ἀφεῖναι. (4) Διὸ καὶ Κάτων φοβηθεῖς μάλιστα τὸν ἐκ τῶν ἀπάρων νεωτερισμὸν, οἷ τοῦ παντὸς ὑπέκκαυμα πλήθους ἦσαν ἐν τῷ Καίσαρι τὰς ἐλπίδας ἔχοντες, ἐπεισε τὴν σύγκλητον ἀπονεῖμαι σιτηρέσιον αὐτοῖς ἔμμηνον, ἐξ οὗ δαπάνης μὲν ἐπτακόσιαι πεντήκοντα μυριάδες ἐνιαύσιοι προσεγίνοντο τοῖς ἄλλοις ἀναλώμασι, τὸν μόντοι μέγαν ἐν τῷ παρόντι φόβον ἔσθεος περιφανῶς τὸ πολίτευμα τοῦτο καὶ τὸ πλείστον ἀπέβρηξε τῆς Καίσαρος δυνάμεως καὶ διεσχέδασεν ἐν καιρῷ στρατηγεῖν μέλλοντος καὶ φοβερωτέρου διὰ τὴν ἀρχὴν ὄντος.

IX. Οὐ μὴν ἀπέβη τι ταραχῶδες ἀπ' αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ τύχη τις ἀχαρὶς τῷ Καίσαρι συνηγήθη περὶ τὸν οἶκον. Πόπλιος Κλώδιος ἦν ἀνὴρ γένει μὲν εὐπατρίδης καὶ πλούτῳ καὶ λόγῳ λαμπρὸς, ἕβρει δὲ καὶ θρασύτητι τῶν ἐπὶ βδελυρία περιδοσῶν οὐδενὸς δευτέρως. Οὗτος ἦρα Πομπηίας τῆς Καίσαρος γυναικὸς οὐδὲ αὐτῆς ἀκούσης. Ἀλλὰ φυλακαὶ τε τῆς γυναικωνίτιδος ἀκριβεῖς ἦσαν ἢ τε μήτηρ τοῦ Καίσαρος Αὐρηλία, γυνὴ σώφρων, περιέπουσα τὴν νύμφην ἀεὶ χαλεπὴν καὶ παρακεκινδυνευμένην αὐτοῖς ἐποίει τὴν ἔντευξιν. (2) Ἔστι δὲ Ῥωμαίοις θεὸς, ἣν Ἀγαθὴν ὀνομάζουσιν, ὥσπερ Ἑλληνες Γυναικείαν. Καὶ Φρύγες μὲν οἰκειούμενοι Μίδα μητέρα τοῦ βασιλέως γενέσθαι φασί, Ῥωμαῖοι δὲ νύμφην Δρυάδα Φάνω συνοικήσαν, Ἑλληνες δὲ τῶν Διονύσου μητέρων τὴν ἄβρητον. Ὅθεν ἀμπελῖνοις τε τὰς σκηνὰς κλήμασιν ἐορτάζουσαι κατερέφουσι καὶ δράκων ἱερὸς παρακαθίδρυται τῇ θεῷ κατὰ τὸν μῦθον. Ἄνδρα δὲ προσελθεῖν οὐ θέμις οὐδ' ἐπὶ τῆς οἰκίας γενέσθαι τῶν ἱερῶν ὀργιζομένων· αὐταὶ δὲ καθ' ἑαυτὰς αἱ γυναῖκες πολλὰ τοῖς Ὀρφικοῖς ὁμολο-

non modo qui post Caesarem dixerunt, ei subscriberent, sed et quidam eorum qui ante responderant, suis retractatis ei accederent, eo usque dum ad Catulum et Catonem per-ventum est. (3) Hi quum Caesaris orationem magno studio refellerent et Cato simul etiam suspicionem ei impingeret, conjurati isti ad necem traditi sunt. In Caesarem vero senatu egredientem multi eorum juvenum qui Ciceronem stipabant, nudatis gladiis irruerent, sed eum et Curio fertur toga sua circumdata eduxisse, et ipse Cicero respicientibus ad se juvenibus renuisse, sive quod populum metueret, sive quod injustam eam caedem putaret. (3) Hoc si verum sit, equidem miror a Cicerone in libro de consulatu suo omissum. Vitio sane ei post datum est, quod occasione contra Caesarem oblata optima usus non esset, metu populi, qui incredibili studio Caesarem defenderet. Nam et paucis post diebus, quum in senatum is diluendarum suspitionum causa venisset, ac tumultibus exciperetur adversis et senatus solito diutius consedisset; magno cum clamore multitudo curiam circumstetit, missum fieri Caesarem postulans. (4) Itaque Cato seditionem pauperum praesertim (hi enim Caesare freti totam multitudinem incendebant) metuens, senatui persuasit, ut singulis mensibus plebi frumentum divideretur: qua ex re caeteris sumptibus accessit trecenties sestertium in singulos annos. Id quidem factum magnum in praesentia terrorem avertit haud dubie maximamque Caesaris copiarum partem avellit ac dissipavit, cum is ob praeturae, quam tum idoneo sibi tempore erat gesturus, terribilior videretur.

IX. Sed nihil in eo tumultuose actum, verum sed domus Caesaris adversa fortuna laesa est. P. erat Clodius patricio genere natus, opibusque et facundia clarus, libidine autem, audacia et impudicitia nemini nequissimo secundus. Is Pompeiam Caesaris uxorem deperibat, cui ne ipsi quidem voluntas deerat. Sed et gynaecum accurate custodiebatur et Aurelia Caesaris mater, honesta matrona, nurum ubique comitans, difficilem et periculosum congressum eorum effecit. (2) Colitur Romae dea, quam Bonam appellant, ut Graeci Muliebrem. Hanc Phryges Midæ regis matrem fuisse putant, Romani Nympham Dryadem, Fauni uxorem, Graeci de nutricibus Bacchi unam, eam scilicet quam nominari nefas est. Itaque apud hos quum sacra ei fiunt, vitium palmitibus scenæ tectæ gestantur, et secundum fabulam draco sacer apud Deam collocatur. Quum ea sacra peraguntur, virum accedere aut iisdem in aedibus esse nefas ducitur; ipsæ inter se mulieres multa cum Orphicis convenientia obire feruntur. Eorum orgiorum tempus et

γούνητα δρᾶν
δ τῆς ἐορτῆς
γούνητος ἀνδρ
ἢ δὲ γούνη τῆ
6 μέγιστα νύκτ
παννυχίαι κα
X. Ταῦτ
λούσης, ὁ Κ
712 οἰομένους ἐστ
10 νέα γυναικί τ
ἀνεπηγμέναις
ραπαίνιδος, ἐ
φράσειε, καὶ
κατελείβθη τ
15 δ' ἐν οἰκίᾳ με
σοῦσα τῆς Α
παίξειν προῶ
εἶλκε καὶ τί
Κλώδιου φῆσ
20 τοῦτο καλοῦμαι
ἢ μὲν ἀκόλου
φῶτα καὶ τὸ
Τῶν δὲ γυναι
ὄργια τῆς θε
25 τὰς θύρας ἀ
ὑπὸ λαμπάδ
δ' εἰς οἰκίαν
καὶ γενόμενος
διὰ τῶν θυρῶ
30 αἱ γυναῖκες ὁ
μεθ' ἡμέραν ἐ
ἐπιχειρηκτό
σμένους μόνον
λοντος. Ἐ
35 μάργων ἀσεβ
τατοὶ τῶν ἀπ
καταμαρτυρο
συνοικήκει.
τιτάξας ἑαυτ
40 δικαστὰς ὄρε
πλήθος. (4)
Πομπηίαν, μ
ἔφη τῶν λεγ
Ἵς δὲ τοῦ
45 ἡρώτησε ἡ Π
ἔφη, τὴν ἐμ
μὲν οὕτω φρ
δὲ τῷ δήμῳ
διον. Ἀποφ
60 καστῶν συγ
δόντων, ὅπως
καταψηφισάμ
τοῖς ἀρίστοις
XI. Ὁ δὲ
PLUTA

γούντα δρᾶν λέγονται περὶ τὴν ἱεροουργίαν. Ὄταν οὖν f
 ὁ τῆς ἑορτῆς καθήκη χρόνος, ὑπατεύοντος ἢ στρατη-
 γούντος ἀνδρὸς, αὐτὸς μὲν ἐξίσταται καὶ πᾶν τὸ ἄρβεν,
 ἢ δὲ γυνὴ τὴν οἰκίαν παραλαβοῦσα διακοσμεῖ καὶ τὰ
 5 μέγιστα νύκτωρ τελεῖται, παιδιᾶς ἀναμειγμένης ταῖς
 παννουχίαι καὶ μουσικῆς ἅμα πολλῆς παρουσίας.

X. Ταύτην τότε τὴν ἑορτὴν τῆς Πομπηίας ἐπιτε-
 λούσης, ὁ Κλωδίας οὕτω γενειῶν καὶ διὰ τοῦτο λήσειν
 712 ροιόμενος ἐσθῆτα καὶ σκευὴν ψαλτρίας ἀναλαβὼν ἐχώρει a
 10 νῆα γυναικὶ τὴν ὄψιν ἑοικώς. Καὶ ταῖς θύραις ἐπιτυχιῶν
 ἀνεφρημέναις εἰσῆλθῆ μὲν ἀδεῶς ὑπὸ τῆς συνειδυίας θε-
 ραπαίνιδος, ἐκείνης δὲ προδραμούσης, ὡς τῇ Πομπηίᾳ
 φράσει, καὶ γενομένης διατριβῆς, περιμένειν μὲν ὅπου
 κατελείφθη τῷ Κλωδίῳ μὴ καρτεροῦντι, πλανωμένῳ
 15 δ' ἐν οἰκίᾳ μεγάλη καὶ περιφεύγοντι τὰ φῶτα προσπε-
 σοῦσα τῆς Αὐρηλίας ἀκόλουθος ὡς δὴ γυνὴ γυναικᾶ
 παίζειν προῦκαλεῖτο καὶ τὸ βουλόμενον εἰς τὸ μέσον
 εἴλεκε καὶ τίς ἐστι καὶ πόθεν ἐπυθάνετο. Τοῦ δὲ
 Κλωδίου φήσαντος ἄβραν περιμένειν Πομπηίας, αὐτὸ
 20 τοῦτο καλουμένην, καὶ τῇ φωνῇ γενομένου καταφανοῦς, b
 ἢ μὲν ἀκόλουθος εὐθὺς ἀπεπήδησε κραυγῇ πρὸς τὰ
 φῶτα καὶ τὸν ὄχλον ἀνδρᾶ πεφωρακέναι βοῶσα. (2)
 Τῶν δὲ γυναικῶν διαπτοηθειῶν, ἢ Αὐρηλία τὰ μὲν
 ὄργια τῆς θεοῦ κατέπαυσε καὶ συνεκάλυψεν, αὐτὴ δὲ
 25 τὰς θύρας ἀποκλείσαις κελεύσασα περιῆει τὴν οἰκίαν
 ὑπὸ λαμπάδων ζητοῦσα τὸν Κλωδίον. Εὐρίσκεται
 δ' εἰς οἰκημα παιδίσκης, ἢ συνεισῆλθε, καταπεφευγώς·
 καὶ γενομένος φανερός ὑπὸ τῶν γυναικῶν ἐξελαύνεται
 διὰ τῶν θυρῶν. (3) Τὸ δὲ πρᾶγμα καὶ νυκτὸς εὐθὺς
 30 αἱ γυναῖκες ἀπιῶσαι τοῖς αὐτῶν ἐφραζον ἀνδράσι, καὶ
 μεθ' ἡμέραν ἐχώρει διὰ τῆς πόλεως λόγος, ὡς ἀθέσμοις
 ἐπικειρηκότος τοῦ Κλωδίου καὶ δίκην οὐ τοῖς θεοῖς ὄφρι-
 σμένους μόνον, ἀλλὰ καὶ τῇ πόλει καὶ τοῖς θεοῖς ὄφρι-
 35 λοντος. Ἐγράψατο μὲν οὖν τὸν Κλωδίον εἰς τῶν δη-
 μάργων ἀσεβείας καὶ συνέστησαν ἐπ' αὐτὸν οἱ δυνατώ-
 τατοι τῶν ἀπὸ τῆς βουλῆς ἄλλας τε δεινάς ἀσελγείας
 καταμαρτυροῦντες καὶ μοιχεῖαν ἀδελφῆς, ἢ Λευκούλλω
 συνοικήκει. Πρὸς δὲ τὰς τούτων σπουδὰς ὁ δῆμος ἀν-
 40 τιτάξας ἑαυτὸν ἤμυνε τῷ Κλωδίῳ καὶ μέγα πρὸς τοὺς
 δικαστὰς ὄφελος ἦν ἐκπεπληγμένους καὶ δεδοικότας τὸ
 πλῆθος. (4) Ὁ δὲ Καῖσαρ ἀπεπέμψατο μὲν εὐθὺς τὴν
 Πομπηίαν, μάρτυς δὲ πρὸς τὴν δίκην κληθεὶς οὐδὲν
 ἔφη τῶν λεγομένων κατὰ τοῦ Κλωδίου γινώσκειν.
 Ὡς δὲ τοῦ λόγου παραδόξου φανέντος ὁ κατήγορος d
 45 ἠρώτησε « Πῶς οὖν ἀπεπέμψω τὴν γυναῖκα; » « Ὅτι;
 ἔφη, τὴν ἔμην ἠξίου μὴδὲ ὑπονοηθῆναι. » Ταῦτα οἱ
 μὲν οὕτω φρονούντα τὸν Καῖσαρα λέγουσιν εἰπεῖν, οἱ
 δὲ τῷ δήμῳ χαριζόμενον ὠρμημένῳ σώζειν τὸν Κλώ-
 50 διον. Ἀποφεύγει δ' οὖν τὸ ἐγκλημα τῶν πλείστων δι-
 καστῶν συγκεχυμένας τοῖς γράμμασι τὰς γνώμας ἀπο-
 δόντων, ὅπως μῆτε παρακινδυνεύσωσιν ἐν τοῖς πολλοῖς
 καταψηφισάμενοι μῆτ' ἀπολύσαντες ἀδοξήσωσι παρὰ
 τοῖς ἀρίστοις.

XI. Ὁ δὲ Καῖσαρ εὐθὺς ἀπὸ τῆς στρατηγίας τῶν

PLUTARCHUS. II.

celebrandi munus quum ad consulem vel prætorem devenit,
 ipse, et omne quod est masculinum, ædibus egrediuntur,
 uxor domo occupata eam exornat et pleraque noctu fiunt
 joci ad nocturna sacra admixtis, musicaque multa adhi-
 bita.

X. Ea tum sacra Pompeia administrante, Clodius imberbis
 adhuc eoque se latere posse sperans, habitu psaltriæ,
 specie mulieris juvenis ad ædes venit, quumque fores apertas
 offendisset, ab ancilla rei conscia tuto introducitur. Hæc
 dum ad Pompeiam accurrit rei indicandæ causa et mora
 fit, Clodius manere ubi relictus erat non sustinens, magna
 in domo hinc inde oberrat, lucem fugiens. In eum Aureliæ
 pedisequa incidit, et mulierem rata ad colludendum in-
 vitat, detrectantemque in medium protrahit, et quis atque
 unde esset percontatur, quumque is se Pompeiæ abram
 (i. e. ancilla delicatior), ut et ipsa vocabatur, quærere dice-
 ret et virum se esse voce proderet, subito magna cum voci-
 feratione ad lumina et turbam se proripit, virum se in ædi-
 bus deprehendisse clamans. (2) Perterritis mulieribus
 Aurelia, orgiis deæ sublati, fores occludi jussit, domumque
 facibus prelucentibus perlustravit, Clodium quærens;
 isque inventus est in conclavi ancillæ, quæ eum domum
 adduxerat, quo confugerat, agnitusque a mulieribus domo
 eiecitur. (3) Ea adhuc nocte matronæ domum digressæ
 maritis rem aperuerunt, interdiuque rumor per urbem di-
 spersus est, Clodium infanda conatum non iis modo ad quos
 ea injuria pertineret, sed civitati etiam diisque penas de-
 bere. Itaque ei quidam tribunorum plebis diem violatæ
 religionis dixit, factaque est contra Clodium coitio poten-
 tissimorum senatorum, qui ei quum alia horrenda flagitia,
 tum incestum cum sorore Lucullo nupta objicerent. Huic
 eorum conatui populus se opponens, Clodio auxiliabatur,
 quod ei plurimum profuit, quia judices perterrefacti mul-
 titudinem formidabant. (4) Cæsar cum uxore statim di-
 vortium fecit. Testimonium vero jussus dicere, nihil se
 eorum quæ Clodio objicerentur cognitum habere respondit.
 Quod quum incredibile videretur, accusator quæsivit ex
 eo, cur ergo uxorem dimisisset. Tum Cæsar, sive ex animi
 sententia, sive ut populo gratificaretur Clodium incolumem
 cupienti, respondit: Quia suam uxorem etiam suspicione
 vacare vellet. Absolutus quidem est Clodius, quum ple-
 rique judices (ne, si condemnassent, in periculo versarentur
 apud plebem; sin absolvisset, in infamia apud optimates
 essent) confusis literis tulissent sententias.

XI. Cæsar statim ex prætura provinciam nactus Hispa-

ἐπαρχίῳ τὴν Ἰβηρίαν λαβὼν, ὡς ἦν δυσδιάθετον αὐτῷ
τὸ περὶ τοὺς δανειστάς, ἐνοχλοῦντας ἐξίοντι καὶ κατα-
βοῶντας, ἐπὶ Κράσσον κατέφυγε πλουσιώτατον ὄντα
Ῥωμαίων, δεόμενον δὲ τῆς Καίσαρος ἀμύνης καὶ θερ-
μότητος ἐπὶ τὴν πρὸς Πομπηίου ἀντιπολιτείαν. Ἄνα-
δεξαμένου δὲ τοῦ Κράσσου τοὺς μάλιστα χαλεποὺς καὶ
ἀπαραιτήτους τῶν δανειστῶν καὶ διεγγυήσαντος ὀκτα-
κοσίων καὶ τριάκοντα ταλάντων, οὕτως ἐξῆλθεν ἐπὶ
τὴν ἐπαρχίαν. (2) Λέγεται δὲ, τὰς Ἄλπεις ὑπερβάλ-
λοντος αὐτοῦ καὶ πολίχνιον τι βαρβαρικὸν οἰκούμενον
ὑπὸ ἀνθρώπων παντάπασιν ὀλίγων καὶ λυπρὸν παρερ-
χομένου, τοὺς ἐταίρους ἅμα γέλωτι καὶ μετὰ παιδιᾶς,
« Ἦπου, φάναι, κἀναυθὰ τινές εἰσιν ὑπὲρ ἀρχῶν
φιλοτιμίαι καὶ περὶ πρωτείων ἀμιλλαι καὶ φθόνοι τῶν
δυνατῶν πρὸς ἀλλήλους, » τὸν δὲ Καίσαρα σπουδάσαντα
πρὸς αὐτοὺς εἰπεῖν, « Ἐγὼ μὲν ἐβουλόμην παρὰ
τούτοις εἶναι μᾶλλον πρῶτος ἢ παρὰ Ῥωμαίους δεύ-
τερος. » (3) Ὁμοίως δὲ πάλιν ἐν Ἰβηρίᾳ σχολῆς
οὔσης ἀναγινώσκοντά τι τῶν περὶ Ἀλεξάνδρου γεγραμ-
μένων, σφόδρα γενέσθαι πρὸς ἑαυτῷ πολὺν χρόνον, εἶτα
καὶ δακρῦσαι τῶν δὲ φίλων θαυμασάντων τὴν αἰτίαν,
εἰπεῖν « Οὐ δοκεῖ ὑμῖν ἄξιον εἶναι λύπης, εἰ τηλικούτος
μὲν ὢν Ἀλέξανδρος ἐθνῶν τοσοῦτων ἐβασίλευεν, ἐμοὶ
δὲ λαμπρὸν οὐδὲν οὕτω πέπρακται; »

XII. Τῆς δ' οὖν Ἰβηρίας ἐπιβὰς εὐθὺς ἦν ἐνεργὸς,
ὥσθ' ἡμέραις ὀλίγαις δέκα σπειράς συναγαγεῖν πρὸς ταῖς
πρότερον οὔσαις εἰκοσι, καὶ στρατεύσας ἐπὶ Καλλιαίκοις
καὶ Λουσιτανούς κρατῆσαι καὶ προσελθεῖν ἄχρι τῆς ἕξω
θαλάσσης τὰ μὴ πρότερον ὑπακούοντα Ῥωμαίοις ἔθνη
καταστρεφόμενος. (2) Θέμενος δὲ τὰ τοῦ πολέμου
καλῶς, οὐ χεῖρον ἐβράβευε τὰ τῆς εἰρήνης ὑμνοῖάν τε
ταῖς πόλεσι καθιστὰς καὶ μάλιστα τὰς τῶν χρωφει-
λετῶν καὶ δανειστῶν ἰώμενος διαφοράς. Ἔταξε γὰρ
τῶν προσιόντων τοῖς ὀφείλουσι καθ' ἕκαστον ἑνιαυτὸν
δύο μὲν μέρη τῶν δανειστῶν ἀναιρεῖσθαι, τῷ δὲ λοιπῷ
χρῆσθαι τὸν δεσπότην, ἄχρι ἂν οὕτως ἐκλυθῇ τὸ δάνειον.
Ἐπὶ τούτοις εὐδοκιμῶν ἀπηλλάγη τῆς ἐπαρχίας αὐτός
τε πλούσιος γεγονὼς καὶ τοὺς στρατιώτας ὠφελικῶς ἀπὸ
τῶν στρατηγιῶν καὶ προσηγορευμένος αὐτοκράτωρ ὑπ'
αὐτῶν.

XIII. Ἐπεὶ δὲ τοὺς μὲν μνωμένους θριάμβον ἕξω
διατρίβειν ἔδει, τοὺς δὲ μετιόντας ὑπατείαν παρόντας
ἐν τῇ πόλει τοῦτο πράττειν, ἐν τοιαύτῃ γεγονόνος ἀντι-
νομία καὶ πρὸς αὐτὰς τὰς ὑπατικάς ἀφιγμένους ἀρχαι-
ρεσίας, ἐπεμψε πρὸς τὴν σύγκλητον αἰτούμενος αὐτῷ
δοθῆναι παράγγελλειν εἰς ὑπατείαν ἀπόντι διὰ τῶν
φίλων. (2) Κάτωνος δὲ πρῶτον μὲν ἰσχυρίζομένου τῷ
νόμῳ πρὸς τὴν ἀξίωσιν, εἶτα, ὡς εἴωρα πολλοὺς τεθε-
ραπευμένους ὑπὸ τοῦ Καίσαρος, ἐκκρούσαντος τῷ
χρόνῳ τὸ πρῶγμα καὶ τὴν ἡμέραν ἐν τῷ λέγειν κατα-
τρίψαντος, ἔγνων τὸν θριάμβον ἀφείδ' ὁ Καίσαρ ἔχουσαι
τῆς ὑπατείας· καὶ παρελθὼν εὐθὺς ὑποδύεται πολιτεύμα-
τι πάντας ἀνθρώπους ἐξαπατήσαν πλὴν Κάτωνος. (3)
Ἦν δὲ τοῦτο διαλλαγὴ Πομπηίου καὶ Κράσσου τῶν

niam, quum fœneratores debitum exigentes molesteque pro-
fecturum urgentes atque conviciantes placare non posset,
ad Crassum confugit, Romanorum ditissimum et qui vigore
ac vehementia Cæsaris indigeret ob dissensionem cum
Pompeio. Crasso apud creditores, qui maxime instabant,
octingenta triginta talenta intercedente, in provinciam
suam abiit. (2) Narrant eum, quum Alpes transiret et
præter oppidulum quoddam barbaricum iter faceret paucis
habitatum hominibus atque vile, amicis per jocum quæ-
rentibus, an et hic de magistratibus essent contentiones
ac de principatu certamina et potentium æmulationes?
serio respondisse, malle se hic primum quam Romæ se-
cundum esse. (3) Rursus quum in Hispania per otium li-
brum aliquem de rebus Alexandri gestis legeret, diu cogita-
bundum, ad extremum illacrimasse, et amicis causam
quærentibus dixisse: An non dolendum vobis videtur, me
quum id ætatis sim, qua Alexander tot nationibus imperavit,
nihil dum memoratu dignum gessisse?

XII. Simul atque autem Hispaniam attingit, eam indu-
striam adhibuit, ut paucis diebus cohortibus viginti suis
decem alias adjecerit, factaque in Callaicos et Lusitanos
expeditione, populos qui Romanis hactenus non paruerant
subigendo usque ad Oceanum perrexerit. (2) Rebus bellicis
bene compositis, civiles eadem felicitate constituit, civitates
ad concordiam reducens et maxime rixas inter debitores et
creditores tollens, lege posita, ut de redivis debitoris
bessem creditor quotannis acciperet, dum ipsi satisfactum
esset, reliquo debitor frueretur. Parta his factis gloria ex
provincia discessit, ditatus ipse et a militibus, qui eo duce
rem et ipsi fecerant, imperator dictus.

XIII. Quia autem triumphum petentes extra urbem ma-
nere, consulatum ambire præsentibus in urbe oportebat, ea
legum diversitate implicatus, quum ad urbem comitiis con-
sularibus instantibus accessisset, misit ad senatum petitum,
ut sibi absenti petere consulatum per amicos concederetur.
(2) Cato primum lege ad postulatum id oppugnandum an-
nixus quum videret multos Cæsari deditos, rem mora injecta
impediit, totumque diem dicendo absumpsit. Itaque Cæsar
statuit, omisso triumpho, consulatum persequi. (3) Ut
primum in urbem venit, callide eam rem confecit, qua
universos homines, solo excepto Catone, decepit. Pompeium

μέγιστον
Καίσαρ
συνεγεν-
ῆγοντι π
5 Οὐ γὰρ
Πομπηί-
μους, ἀλ
τῆς ἀρι-
ἀλλήλου
10 προθεσπ
πολυπρά-
δὲ συμβ
XIV.
καὶ Πομπ
15 κατ' ἰβη-
Βύβλου
νόμους
θραυστά-
χώρας κα
20 τῶν καλ
μενος π
εἰς τὸν δ
ἀνάγκης
ἐξεπλήθη
25 ἐνθεν δὲ
Ἐπαινεῖ
ἐνίστασθ
σχυροῦντο
πρὸς τὰ
30 Ἐπὶ τοῦ
ἀξίαν τῆ
κλήτον εἰ
ρακίωδη
714 Καίσαρ
35 ἀρατῶμε
Σερουίλι
τὴν δὲ Γ
αὐτὴν ἀν
καθωμολ
40 ἠγάγετο
Πείσωνα
δὴ καὶ σ
οὐκ ἀνε-
ἡγεμονία
45 ματα κα
οὖν συνά
νόμους
Κάτωνος
οἴκοι τῶ
50 δὲ γῆμα
πεκύρου
Ἄλπειον
Ἰλλυρικ
Κάτωνος

μέγιστον ἐν τῇ πόλει δυναμένον· οὗς συναγαγὼν ὁ Καῖσαρ εἰς φιλίαν ἐκ διαφορᾶς καὶ τὴν ἀπ' ἀμφοῖν συνενεγκάμενος ἰσχὺν εἰς ἑαυτὸν ἔργῳ φιλόφρονον ἔχοντι προσηγορίαν ἔλαθε μεταστῆσας τὴν πολιτείαν. 5 Οὐ γὰρ, ὡς οἱ πλείστοι νομίζουσιν, ἡ Καίσαρος καὶ Πομπηίου διαφορὰ τοὺς ἐμφυλίους ἀπειργάσατο πολέμους, ἀλλὰ μᾶλλον ἡ φιλία, συστάντων ἐπὶ καταλύσει τῆς ἀριστοκρατίας τὸ πρῶτον, εἶτα οὕτως καὶ πρὸς ἀλλήλους διαστάντων. Κάτωνι δὲ πολλάκις τὰ μέλλοντα 10 προθεσπίζοντι περιτὴν δυσκόλου μὲν ἀνθρώπου τότε καὶ πολυπράγμονος, ὕστερον δὲ φρονίμου μὲν, οὐκ εὐτυχοῦς δὲ συμβούλου λαθεῖν δόξαν.

XIV. Οὐ μὴν ἀλλ' ὁ Καῖσαρ ἐν μέσῳ τῆς Κράσσου καὶ Πομπηίου φιλίας δορυφορούμενος ἐπὶ τὴν ὑπατείαν 15 κατήχθη καὶ λαμπρῶς ἀναγορευθεὶς μετὰ Καλπουρνίου Βύβλου καὶ καταστὰς εἰς τὴν ἀρχὴν εὐθὺς εἰσέφερε νόμους οὐχ ὑπάτω προσήκοντας, ἀλλὰ δημάρχῳ τιμῆ θραυστάτῳ, πρὸς ἡδονὴν τῶν πολλῶν κληρουχίας τινὰς χώρας καὶ διανομὰς εἰσηγούμενος. (2) Ἐν δὲ τῇ βουλῇ 20 τῶν καλῶν τε καὶ ἀγαθῶν ἀντικρουσάντων πάσαι δεόμενος προσάσεως ἀνακραγῶν καὶ μαρτυράμενος, ὡς εἰς τὸν δῆμον ἄκων ἐξελαύνοιτο θεραπεύσων ἐκεῖνον ἐξ ἀνάγκης ὕβρει καὶ χαλεπότητι τῆς βουλῆς, πρὸς αὐτὸν ἐξεπέδησε· καὶ περιστῆσάμενος ἔνθεν μὲν Κράσσον, 25 ἔνθεν δὲ Πομπήιον, ἠρώτησεν εἰ τοὺς νόμους ἐπαινοῦσιν. Ἐπαινεῖν δὲ φασκόντων, παρεκάλει βοηθεῖν πρὸς τοὺς ἐνίστασθαι μετὰ ξιφῶν ἀπειλοῦντας. Ἐκεῖνοι δὲ ὑπισχνοῦντο· Πομπήιος δὲ καὶ προσεπέειπε, ὡς ἀφίξοιτο πρὸς τὰ ξίφη μετὰ τοῦ ξίφους καὶ θυρεὸν κομίζων. 30 Ἐπὶ τούτῳ τοὺς μὲν ἀριστοκρατικούς ἠνίασεν οὐκ ἀξίαν τῆς περὶ αὐτὸν αἰδοῦς, οὐδὲ τῆς πρὸς τὴν σύγκλητον εὐλαβείας πρέπουσαν, ἀλλὰ μανικὴν καὶ μειρακιώδη φωνὴν ἀκούσαντας, ὁ δὲ δῆμος ἤσθη. (3) 714 Καῖσαρ δὲ μειζόνως ἔτι τῆς Πομπηίου δυνάμεως ὑπο- 35 δραττόμενος (ἦν γὰρ αὐτῷ Ἰουλίᾳ θυγάτηρ ἐγγεγυμημένη Σερουιλίῳ Καίπῳ), ταύτην ἐνεγγύησε Πομπηίῳ, τὴν δὲ Πομπηίου τῷ Σερουιλίῳ δώσειν ἔφησεν, οὐδὲ αὐτὴν ἀνέγγυσον οὔσαν, ἀλλὰ Φαύστῳ τῷ Σύλλᾳ παιδί καθωμολογημένην. (4) Ὀλίγῳ δὲ ὕστερον Καῖσαρ 40 ἠγάγετο Καλπουρνίαν θυγατέρα Πείσωνος, τὸν δὲ Πείσωνα κατέστησεν ὑπάτον εἰς τὸ μέλλον, ἐνταῦθα δὲ καὶ σφόδρα μαρτυρομένου Κάτωνος καὶ βοῶντος οὐκ ἀνεκτὸν εἶναι, γάμοις διαμαστροπευομένης τῆς ἡγεμονίας καὶ διὰ γυναιῶν εἰς ἐπαρχίας καὶ στρατεύ- 45 ματα καὶ δυνάμεις ἀλλήλους ἀντεισαγόντων. Ὁ μὲν οὖν συνάρχων τοῦ Καίσαρος Βύβλος, ἐπεὶ κωλύων τοὺς νόμους οὐδὲν ἐπέραειν, ἀλλὰ πολλάκις ἐκινδύνευε μετὰ Κάτωνος ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς ἀποθανεῖν, ἐγκλεισάμενος οἰκοὶ τὸν τῆς ἀρχῆς χρόνον διετέλεσε. (5) Πομπήιος 60 δὲ γήμας εὐθὺς ἐνέπλησε τὴν ἀγορὰν ὄπλων καὶ συνεπεκύρου τῷ δήμῳ τοὺς νόμους, Καίσαρι δὲ τὴν ἐντὸς Ἄλπεων καὶ τὴν ἐκτὸς ἄπασαν Κελτικὴν προσθεὶς τὸ Ἰλλυρικὸν μετὰ ταγματῶν τεσσάρων εἰς πενταετίαν. Κάτωνι μὲν οὖν ἐπιχειρήσαντα τούτοις ἀντιλέγειν

enim et Crassum ex gravi discordia in gratiam mutuo restituit, qui duo facile totius civitatis erant potentissimi, eorumque potentiam in unum conflata ad se transferens, perhumano titulo tenus facto rempublicam nemine animadvertente pervertit. Non enim Cæsaris et Pompeii dissidium, quod plerique putant, civium bellorum causa fuit, sed amicitia verius eorum, quam initio ad evertendum optimatum in civitate principatum inibat deinde disciderunt. Cato autem sæpenumero quæ futura essent vaticinans, eum solum fructum tulit, ut tum morosus et curiosus homo, post prudentior quam felicior consultor haberetur.

XIV. Verum Cæsar Crassi Pompeique amicitia stipatus consulatum periit, eumque splendide impetravit, Calpurnio Bibulo collega. Ut primum vero magistratum iniiit, illico leges de agris dividendis in gratiam multitudinis tulit, quæ non consulem, sed petulantissimum aliquem tribunum plebis decerent. (2) In senatu autem optimatibus repugnantibus, arrepta quam dudum quærebat occasione, magna voce obtestatus invitum se et vi coactum ad populum confugere eique se committere injuriis et violentia senatus compulsus, ex Curia se in forum proripuit; et a lateribus suis hinc Pompeium, inde Crassum collocans, quæsivit ex iis, eequid leges has probarent: affirmanteque utroque, hortatus est ut in eos opitularentur, qui gladiis se contra acturos minarentur. Promisit hoc uterque, addiditque Pompeius, se contra gladios istos cum ense et scuto etiam venturum. Quod dictum pergratum populo, optimates offendit, insano scilicet adolescenti potius conveniens, quam tantæ viro existimationis et a verecundia senatui debita alienissimum. (3) At Cæsar, quo magis potentiam Pompeii suam faceret, Juliam filiam suam, Servilio Cæpioni desponsatam, Pompeio nuptum dedit, promissa huic Pompeii filia, quæ et ipsa Fausto Syllæ filio pacta erat. (4) Neque multo post ipse Calpurniam Pisonis filiam duxit, eique consulatum in sequentem annum confecit, maxime tum Catone vociferante et testante ferendos non esse qui nuptiis principatum prostituant et mulierum causa provincias copiasque mutuo sibi tradant. Collega Cæsaris Bibulus, quum resistendo ejus legibus nihil proficeret, sed sæpe cum Catone in foro de vita periclitatus esset, domi inclusus reliquum consulatus tempus exegit. (5) Pompeius nuptiis peractis statim armatis forum opplevit, et in perferendis legibus populum adjuvit; Cæsari Gallia omnis cis et trans Alpes Illyricumque decretum cum quatuor legionibus in quinquennium. Catonem his ausum contra contradicere, Cæsar in carcerem

ἀπῆγεν εἰς φυλακὴν ὁ Καῖσαρ, οἰόμενος αὐτὸν ἐπικαλέ-
 σσθαι τοὺς δημάρχους· ἐκείνου δὲ ἀφώνου βαδίζοντος
 δρῶν ὁ Καῖσαρ οὐ μόνον τοὺς κρατίστους δυσφοροῦντας,
 ἀλλὰ καὶ τὸ δημοτικὸν αἶδος τῆς Κάτωνος ἀρετῆς σιωπῆ
 5 καὶ μετὰ κατηφείας ἐπόμενον, αὐτὸς ἐδεήθη κρύφα τῶν
 δημάρχων ἐνὸς ἀφελῆσθαι τὸν Κάτωνα. (6) Τῶν δὲ
 ἄλλων συγλητικῶν ὀλίγοι παντάπασιν αὐτῷ συνήσαν
 εἰς βουλὴν, οἱ δὲ λοιποὶ δυσχεραίνοντες ἐκποδῶν ἦσαν.
 Εἰπόντος δὲ Κονσιδίου τινὸς τῶν σφόδρα γερόντων, ὡς
 10 φοβούμενοι τὰ ἔπλα καὶ τοὺς στρατιώτας οὐ συνέρ-
 χοντο· « Τί οὖν, ἔφη ὁ Καῖσαρ, οὐ καὶ σὺ ταῦτα
 δεδώς οἰκουρεῖς; » καὶ ὁ Κονσιδίος εἶπεν· « Ὅτι με
 ποιεῖ μὴ φοβεῖσθαι τὸ γῆρας· ὁ γὰρ ἔτι λειπόμενος βίος
 οὐ πολλῆς ὀλίγου ὦν δεῖται προνοίας. » (7) Αἰσχιστον δ
 15 δὲ τῶν τότε πολιτευμάτων ἔδοξεν ἐν τῇ Καίσαρος
 τεταρτίᾳ δῆμαρχον αἰρεθῆναι Κλωδίον ἐκεῖνον, ὅψ' οὐ τὰ
 περὶ τὸν γάμον καὶ τὰς ἀπορρόητους παρενομήθη παν-
 νυγίδας. Ἡρέθη δὲ ἐπὶ τῇ Κικέρωνος καταλύσει·
 καὶ Καῖσαρ οὐ πρότερον ἐξῆλθεν ἐπὶ τὴν στρατείαν ἢ
 20 καταστασιάσαι Κικέρωνα μετὰ Κλωδίου καὶ συνεχθα-
 λεῖν ἐκ τῆς Ἰταλίας.

XV. Τοιαῦτα μὲν οὖν λέγεται γενέσθαι τὰ πρὸ τῶν
 Γαλατικῶν. Ὅ δὲ τῶν πολέμων οὐς ἐπολέμησε μετὰ
 ταῦτα, καὶ τῶν στρατειῶν αἷς ἡμερώσατο τὴν Κελτι-
 25 κῆν, χρόνος, ὅσπερ ἄλλην ἀρχὴν λαβόντος αὐτοῦ καὶ
 καταστάντος εἰς ἑτέραν τινὰ βίου καὶ πραγμάτων και-
 νῶν ὁδὸν, οὐκ ἔστιν ὅτου τῶν μάλιστα τεθναυμασμένων
 ἐφ' ἡγεμονία καὶ μεγίστων γεγονότων ἀπολείποντα πο-
 λεμιστὴν καὶ στρατηγὰν ἀπέδειξεν αὐτὸν, ἀλλ' εἴτε
 30 Φαβίου καὶ Σικηπίωνος καὶ Μετέλλου καὶ τοῦ κατ'
 αὐτὸν ἢ μικρὸν ἔμπροσθεν αὐτοῦ, Σύλλαν καὶ Μάριον
 ἀμφοτέρους τε Λουκούλλου ἢ καὶ Πομπήιον αὐτὸν, οὐ
 κλέος ὑπουράνιον ἦνθι παντοίας περὶ πόλεμον ἀρετῆς,
 παραβάλοι τις, αἱ Καίσαρος ὑπερβάλλουσι πράξεις τὸν
 35 μὲν χαλεπότητι τόπων ἐν οἷς ἐπολέμησε, τὸν δὲ μεγέ-
 θει χώρας ἣν προσεκτήσατο, τὸν δὲ πλήθει καὶ βία πο-
 λεμίων οὐς ἐνίκησε, τὸν δὲ ἀτοπίαις καὶ ἀπισταῖς ἡθῶν
 ἃ καθωμίλησε, τὸν δὲ ἐπεικείει, καὶ πραότητι πρὸς τοὺς
 ἀλισκομένους, τὸν δὲ δώροις καὶ χάρισι πρὸς τοὺς συ-
 40 στρατευομένους, πάντας δὲ τῶν πλείστας μεμαχῆσθαι
 μάχας καὶ πλείστους ἀνηρηκέναι τῶν ἀντιταχθέντων.
 Ἐτὴ γὰρ οὐδὲ δέκα πολεμήσας περὶ Γαλατίαν πόλεις
 715 μὲν ὑπὲρ ὀκτακοσίας κατὰ κράτος εἶλεν, ἔθνη δὲ ἐχει-
 ρώσατο τριακόσια, μυριάσι δὲ παραταξάμενος κατὰ
 45 μέρους τριακοσίας ἑκατὸν μὲν ἐν χειρὶ διέφθειρεν, ἄλλας
 δὲ τοσαύτας ἐξώγησεν.

XVI. Εὐνοία δὲ καὶ προθυμία στρατιωτῶν ἐχρή-
 σατο τοσαύτη πρὸς αὐτὸν, ὅστε τοὺς ἑτέρων μηδὲν ἐν
 ταῖς ἄλλαις στρατείαις διαφέροντας ἀμάχους καὶ ἀνυ-
 50 ποστάτους φέρεσθαι πρὸς πᾶν δεινὸν ὑπὲρ τῆς Καίσα-
 ρος δόξης. (2) Οἷος ἦν τοῦτο μὲν Ἀκίλιος, ὃς ἐν τῇ
 περὶ Μασσαλίαν ναυμαχίᾳ νεὸς πολεμίας ἐπιβεβηκώς
 τὴν μὲν δεξιὰν ἀπεκόπη γεῖρα μαχαίρα, τῇ δὲ ἀρι-
 στερᾷ τὸν θυρεὸν οὐκ ἀφῆκεν, ἀλλὰ τύπτων εἰς τὰ

abripuit, existimans eum tribunos plebis appellaturum;
 sed cum quum tacitum ire, et non modo optimatibus id
 dolere factum, sed plebem etiam verecundia virtutis Ca-
 tonis maestam videret silentemque sequi, ipse clam unum
 de tribunis exoravit, ut Catonem eriperet. (6) De reliquis
 senatoribus perpauci in Curiam exinde ventitabant; ceteri
 indignitate eorum quae fiebant moti publico abstinebant.
 Cujus rei quum causam Considius quidam admodum senex
 redderet, armorum et militum metu fieri ut non conveni-
 retur dicens: Quid ergo, inquit Caesar, non tu quoque domi
 te contineres, eadem timens? Et Considius: Metu me senec-
 tus liberat; quod enim reliquum est vitae, exiguum quum
 sit, non magna cura indiget. (7) Omnium autem factorum
 id turpissimum videbatur, quod Caesare consule Clodius
 ille tribunus plebis est factus, qui conjugium Caesaris et
 arcana pervigilia polluerat. Ad eum autem magistratum
 promotus est, ut Ciceronem everteret; neque prius Caesar
 ad exercitum abiit, quam opera Clodii Ciceronem oppres-
 sisset eumque Italia expulisset.

XV. Talia ejus ante Gallicum bellum facta fuerunt. Bel-
 lorum autem quae deinceps gessit et expeditionum quibus
 Galliam domuit tempus eum, quasi alio exorsum initio alia-
 que vivendi atque agendi ingressum via, non ullo eorum qui
 summi et maxime apud omnes in admiratione habentur
 ducum inferiorem commonstravit et pugnandi laude et im-
 perandi. Imo sive Fabios, Scipiones, Metellos, sive qui aequa-
 les ejus aut aetate paullo superiores fuerunt, Syllam, Ma-
 rium, utrumque Lucillum, ipsumque adeo, cujus ad caelum
 usque omnigenarum bellicarum virtutum gloria se efferebat,
 Pompeium conseras, rebus eorum gestis facta Caesaris pal-
 mam praeripiunt. Alio enim majorem laudem consecutus
 est ob iniquitatem locorum in quibus bellum gessit, alio ob
 magnitudinem regionis quam in potestatem redexit, alio
 ob multitudinem devictorum hostium et robur, alio ob in-
 solentiam et perfidiam morum cum quibus ipsi communi-
 candum erat, alio ob clementiam qua adversus domitos
 usus est, alio ob liberalitatem et beneficia in commilitones,
 omnibus vero ob multitudinem depugnatorum praeflorum
 occisorumque hostium. Non toto enim decennio in Gallia
 belligeratus, urbes octingentis plures cepit, populos trecentos
 subegit, quum ter millies millibus hostium congressus
 diversis praeliis, quorum decies centena millia in acie inter-
 fecit, vivos alterum tantum cepit.

XVI. Tanta vero benevolentia erga eum, tantum fuit
 militum studium, ut qui alioquin in bello nihil reliquis
 praestarent, ii pro Caesaris gloria invicti quodvis periculum
 adirent. (2) Qualis fuit exempli causa Acilius, qui quum
 Massiliensi naumachia in hostilem navim evasisset, dextera
 ei gladio amputata, sinistra manu clypeum tenuit, eoque
 facies hostium feriens, universos repulit, navique ipse po-

πρόσωπα τ
 σκάφους ἐπ
 τῇ περὶ Δυ
 ματι, τὸν δ
 5 μένος, τῶ
 γὰς ἀναδέε
 ἑαυτὸν·
 ὁμιον τῆ
 ἀπέστρεψ
 10 τῶν. (3)
 ἐλώδη καὶ
 ξιάρχαις ἐπ
 μάχην ἐφο
 περίοπτα τ
 15 χους ἐσωσε
 πῶς ἐπὶ π
 τεληματοῶ
 νος, τὰ δὲ
 περὶ τὸν Κ
 20 τῶντιον, α
 προσέπεσε
 προσέσαι τ
 οἱ περὶ Σκ
 πλει ταμί
 25 λείαν, τῶ
 δὲ, εἰπόν
 νειν, ἀλλὰ
 φει πατάξ
 XVII.

30 αὐτὸς ἀνέθ
 τῷ χαρίζε
 πλοῦτον οὐ
 τῶν πολέμ
 παρ' αὐτῶ
 35 τοῦ πλοῦτ
 ἔπειτα τῆ
 μηδὲνα δὲ
 φιλοκίνδυν
 ἢ δὲ τῶν
 40 μιν ἐγκαρ
 ὦν ἰσχυρὸς
 κεφαλὴν ν
 ἐν Κορδύ
 τοῦτου πρ
 45 βρωστίαν
 στρατείαν
 διαταίαι
 ἀπομαχῶ
 λῶτον (6)
 50 ἀγγήμασιν
 θέμενος,
 πόλεις κα
 παιδὸς τῶ
 δ' ἐξόπισ

πρόσωπα τοὺς πολεμίους ἀπέστρεψε πάντας καὶ τοῦ
 σκάφους ἐπεκράτησε· τοῦτο δὲ Κάσσιος Σκεύας, ὃς ἐν
 τῇ περὶ Δυρρῆχίον μάχῃ τὸν ἀφθαλμὸν ἐκκοπέει τοξεύ-
 ματι, τὸν δὲ ὤμον ἕσσει καὶ τὸν μηρὸν ἐτέρῳ διεληλα-
 μένος, τῷ δὲ θυρεῷ βελῶν ἑκατὸν καὶ τριάκοντα πλη-
 γὰς ἀναδεδεγμένος, ἐκάλει τοὺς πολεμίους ὡς παραδώσων
 ἑαυτὸν· δυνεὶ δὲ προσιόντων, τοῦ μὲν ἀπέκοψε τὸν
 ὤμον τῇ μαχαίρᾳ, τὸν δὲ κατὰ τοῦ προσώπου πατάξας
 ἀπέστρεψεν, αὐτὸς δὲ διεσώθη τῶν οἰκείων περισχόν-
 των. (3) Ἐν δὲ Βρεττανίᾳ τῶν πολεμίων εἰς τόπον
 ἐλώδη καὶ μεστὸν ὑδάτων ἐμπесоῦσι τοῖς πρώτοις τα-
 ξιάρχαις ἐπιθεμένων στρατιώτης, Καίσαρος αὐτοῦ τὴν
 μάχην ἐφορῶντος, ὡσάμενος εἰς μέσους καὶ πολλὰ καὶ
 περίοπτα τόλμης ἀποδειξάμενος ἔργα, τοὺς μὲν ταξιάρ-
 χους ἔσωσε, τῶν βαρβάρων φυγόντων, αὐτὸς δὲ χάλε-
 πῶς ἐπὶ πᾶσι διαβαίνων ἐβρίψεν ἑαυτὸν εἰς βεῦματα
 τελματώδη καὶ μόλις ἄνευ τοῦ θυρεοῦ, τὰ μὲν νηχόμε-
 νος, τὰ δὲ βαδίζων, διεπέρασε. Θαυμαζόντων δὲ τῶν
 περὶ τὸν Καίσαρα καὶ μετὰ γάρῃ καὶ κραυγῆς ἀπαν-
 τῶντων, αὐτὸς εὔμαλα κατηφῆς καὶ δεδακρυμένος
 προσέπεσε τῷ Καίσαρι συγγνώμην αἰτούμενος ἐπὶ τῇ
 προσέθει τὸν θυρεόν. (4) Ἐν δὲ Λιβύῃ ναῦν ἐλόντες
 οἱ περὶ Σκηπίωνα Καίσαρος, ἐν ἧ Ἰράνιος Πέτρων ἐπέ-
 πλει ταμίαις ἀποδεδειγμένος, τοὺς μὲν ἄλλους ἐποιούντο
 λείαν, τῷ δὲ ταμία διδόναι τὴν σωτηρίαν ἔφασαν. Ὁ
 δὲ, εἰπὼν ὅτι τοῖς Καίσαρος στρατιώταις οὐ λαμβά-
 νειν, ἀλλὰ διδόναι σωτηρίαν ἔθος ἐστίν, ἑαυτὸν τῷ ζί-
 φει πατάξας ἀνείλεν.

XVII. Τὰ δὲ τοιαῦτα λήματα καὶ τὰς φιλοτιμίας
 αὐτὸς ἀνέθρεψε καὶ κατεσκεύασε Καίσαρ, πρῶτον μὲν
 τῷ χαρίζεσθαι καὶ τιμᾶν ἀφειδῶς ἐνδεικνύμενος, ὅτι τὸν
 πλοῦτον οὐκ εἰς τρυφὰς ἰδίας οὐδέ τινας ἡδυπαθείας ἐκ
 τῶν πολέμων ἀθροίζει, κοινὰ δὲ ἄθλα τῆς ἀνδραγαθίας
 παρ' αὐτῷ φυλασσόμενα ἀπόκειται καὶ μέτεστιν ἐκεῖνῳ
 τοῦ πλουτεῖν ὅσα τοῖς ἀξίοις τῶν στρατιωτῶν δίδωσιν·
 ἐπειτα τῷ πάντα μὲν κίνδυνον ἐκὼν ὑφίστασθαι, πρὸς
 μηδένα δὲ τῶν πόνων ἀπαγορεύειν. (2) Τὸ μὲν οὖν
 φιλοκίνδυνον οὐκ ἐθαύμαζον αὐτοῦ διὰ τὴν φιλοτιμίαν·
 ἡ δὲ τῶν πόνων ὑπομονὴ παρὰ τὴν τοῦ σώματος δύνα-
 μιν ἐγκαρτερεῖν δοκοῦντος ἐξέπληττεν, ὅτι καὶ τὴν ἕξιν
 ὦν ἰσχνὸς καὶ τὴν σάρκα λευκὸς καὶ ἀπαλὸς καὶ τὴν
 κεφαλὴν νοσώδης καὶ τοῖς ἐπὶ τοῖς ἐπιληπτικαῖς ἔνοχος,
 ἐν Κορδύβῃ πρῶτον αὐτῷ τοῦ πάθους, ὡς λέγεται,
 τοῦτου προσπεσόντος, οὐ μαλακίας ἐποιήσατο τὴν ἀρ-
 ῥωστίαν πρόφασιν, ἀλλὰ θεραπείαν τῆς ἀρρωστίας τὴν
 στρατείαν ταῖς ἀτρυτοῖς ὀδοιπορίαις καὶ ταῖς εὐτελεσι
 διαίταις καὶ τῷ θυραυλεῖν ἐνδελεχῶς καὶ ταλαιπωρεῖν
 ἀπομαχόμενος τῷ πάθει καὶ τῷ σῶμα φρουρῶν δυσά-
 λωτον. (3) Ἐκοιμᾶτο μὲν γε τοὺς πλείστους ὕπνου ἐν
 ὄχλημασιν ἢ φορείοις εἰς πρᾶξιν τὴν ἀνάπαυσιν κατατι-
 θέμενος, ὡχεῖτο δὲ μεθ' ἡμέραν ἐπὶ τὰ φρούρια καὶ τὰς
 πόλεις καὶ τοὺς χάρακας, ἐνὸς αὐτῷ συγκαθημένου
 παιδὸς τῶν ὑπογράφειν ἅμα διώκοντος εἰθισμένον, ἐνὸς
 δ' ἐξόπισθεν ἐφεστηκότος στρατιώτου ἕξιος ἔχοντος.

titus est. Et Cassius Scæva, qui in pugna ad Dyrrhachium
 oculum sagitta, humerum itemque femur pilo confixus,
 exceptis scuto centum et triginta telorum ictibus, hostes
 vocavit, veluti se dediturus; accedentibusque duobus, al-
 terius brachium gladio abscidit, alterum in faciem percus-
 sum avertit et ipse suorum auxilio salvus evasit. (3) In
 Britannia quum primos centuriones in palustrem et aqua re-
 pletum locum ingressos adorirentur hostes, quidam miles,
 ipso Cæsare pugnam spectante, per medios se proripuit,
 quumque præclara fortitudinis facinora edidisset, primipilis
 servatis et fugientibus barbaris, ægre ipse evadens, in lacum
 sese conjecit et summa cum difficultate natando partim,
 partim gradiendo cum amisso scuto transiit. Admirante
 eum Cæsare cum comitibus et magno cum gaudio clamo-
 reque obviam prodeuntibus, ipse tristis admodum et lacrimans
 ei supplicavit, ut sibi veniam scuti amissi daret. (4)
 In Africa Scipio navim Cæsaris cepit, inque ea quaestorem
 Granium Petronem; is quum hostes, reliquis inter se di-
 visis, eum se salute donare dicerent, Cæsaris milites non
 accipere, sed dare salutem consuevisse inquiring, se ipsum
 gladio transegit.

XVII. Hujusmodi autem spiritus militum et animi ardo-
 res Cæsar ipse excitavit atque aluit, primum honoribus et
 donis largiendis, ostendens non se sui luxus aut voluptatum
 causa bello divitias parare, sed eas opes tanquam communia
 virtutis præmia apud se recondi, divitiis ad hoc tantum se
 uti, ut militibus pro meritis dare præmia possit; deinde
 quod omnibus nitro periculis se objiciebat, et nulli labori
 succumbebat. (2) Et quidem ejus in periculis adeundis
 audaciam eo minus admirabantur, quod proficisci ab incre-
 dibili glorie cupiditate existimarent; verum laborum tole-
 rantia, quos præter vires corporis sustinebat, stupefaciebat.
 Nam et corporis habitu tenui fuit et alba mollique carne
 et capite morbo et comitiali morbo obnoxius, quod ei
 malum Cordubæ primum accidisse dicitur. Verum valetu-
 dinem Cæsar non mollitiei ansam arripuit, sed expeditio-
 nibus, difficillimis itineribus, tenuitate victus, et continua
 sub dio vita et arummosa morbum depellere et corpus
 sanum tueri studebat. (3) Plerumque in curru aut lectica
 dormiebat simulque provehebatur, ut ne somnus quidem
 otiosus esset. Interdiu vehebatur circum castella, urbes et
 castra, uno assidente puero, qui, dum ipse iter faceret, di-
 ctata ab ipso exciperet scribendo, unoque a tergo milite

716 Συντόμως δὲ ἤλανυν οὕτως, ὥστε τὴν πρώτην ἐξοδὸν ἀπὸ Ῥώμης ποιησάμενος ὁδοῦ ἐπὶ τὸν Ῥοδανὸν ἔλθειν. (4) Τὸ μὲν οὖν ἱππεύειν ἐκ παιδὸς ἦν αὐτῷ βράδιον εἶθιστο γὰρ εἰς τοὺς πῖσσω τὰς χεῖρας ἀπάγων καὶ τῷ νύτῳ περιπλέκων ἀνὰ κράτος ἐλαύνειν τὸν ἵππον. Ἐν ἐκείνῃ δὲ τῇ στρατείᾳ προσεξήσκησεν ἱππαζόμενος τὰς ἐπιστολάς ὑπαγορεύειν καὶ δυσὶν ἡμοῦ γράφουσι ἐξαρκεῖν, ὡς δὲ Ὀππίος φησι, καὶ πλείοσι. Λέγεται δὲ καὶ τὸ διὰ γραμμάτων τοῖς φίλοις ἡμιλεῖν. Καί-
 10 εαρα πρῶτον μηχανήσασθαι, τὴν κατὰ πρόσωπον ἐν-
 τευξιν ὑπὲρ τῶν ἐπειγόντων τοῦ καιροῦ διὰ τε πλήθος ἀσχιολῶν καὶ τῆς πόλεως τὸ μέγεθος μὴ περιμένοντος. (5) Τῆς δὲ περὶ τὴν δίαίταν εὐκολίας κάκεινο ποιοῦν-
 15 τιν ἀσχεῖον, εἴτι, τοῦ δευπνίζοντος αὐτὸν ἐν Μεδιολάνῳ ξένου Οὐαλλερίου Λέοντος παραθέντος ἀσπάραγον, καὶ μύρον ἀντ' ἐλαίου καταχέαντος, αὐτὸς μὲν ἀφελῶς ἔφαγε, τοῖς δὲ φίλοις δυσχεραίνουσι ἐπέπληξεν. « Ἦρκει γὰρ, ἔφη, τὸ μὴ χρῆσθαι τοῖς ἀπαρέσκουσιν· ὁ δὲ τὴν τοιαύτην ἀγροικίαν ἐξελέγγων αὐτὸς ἐστὶν ἀγροικός. »
 20 (6) Ἐν ὁδῷ δὲ ποτε συνελασθεὶς ὑπὸ χειμῶνος εἰς ἔπαυ-
 λιν ἀνθρώπου πένητος, ὡς οὐδὲν εὔρε πλεόν οἰκῆματος ἐνὸς γλίσχρω εἶνα δέξασθαι δυναμένου, πρὸς τοὺς φί-
 λους εἰπόν, ὡς τῶν μὲν ἐντίμων παραχωρητέον εἴη τοῖς κρατίστοις, τῶν δ' ἀναγκαίων τοῖς ἀσθενεστάτοις, Ὀπ-
 25 πιον ἐκέλευσεν ἀναπαύσασθαι, αὐτὸς δὲ μετὰ τῶν ἄλλων ὑπὸ τῷ προστεγίῳ τῆς θύρας ἐκάθευδεν.

XVIII. Ἀλλὰ γὰρ ὁ μὲν πρῶτος αὐτῷ τῶν Κελτικῶν πολέμων πρὸς Ἑλθητίους συνέστη καὶ Τιγυρινοῦς, οἱ τὰς αὐτῶν δώδεκα πόλεις καὶ κόμας τετρακοσίας ἐμ-
 30 πρήσαντες ἐχώρου πρόσω διὰ τῆς ὑπὸ Ῥωμαίοις Γα-
 λατίας, ὥσπερ πάλαι Κίμβροι καὶ Τεῦτονες, οὔτε τόλ-
 μαν ἐκείνων ὑποδέσπεροι δοκοῦντες εἶναι καὶ πλήθος ἡμαλῶς τριάκοντα μὲν αἱ πᾶσαι μυριάδες ὄντες, εἴκοσι δὲ αἱ μαχόμεναι μιᾶς δέουσαι. Τούτων Τιγυρινοῦς μὲν
 35 οὐκ αὐτὸς, ἀλλὰ Λαθιηγὸς πεμφθεὶς ὑπ' αὐτοῦ περὶ τὸν Ἄραρα ποταμὸν συνέτριψεν. (2) Ἑλθητίων δὲ αὐτῷ πρὸς τινὰ πόλιν φίλην ἄγοντι τὴν στρατιάν, καθ' ὁδὸν ἀπροσδοκῆτως ἐπιθεμένων, φθάσας ἐπὶ χωρίον καρ-
 40 τερὸν κατέφυγε. Κάκει συναγαγὼν καὶ παρατάξας τὴν δύναμιν, ὡς ἵππος αὐτῷ προσήχθη, « Τούτῳ μὲν, ἔφη, νικήσας χρῆσομαι πρὸς τὴν δίωξιν, νῦν δὲ ἴωμεν ἐπὶ τοὺς πολεμίους » καὶ πεζὸς ὁρμήσας ἐνέβαλε. Χρόνῳ δὲ καὶ χαλεπῶς ὠσάμενος τὸ μάχιμον, περὶ ταῖς ἀμάξαις καὶ τῷ χάρακι τὸν πλείστον ἔσχε πόνον, οὐκ αὐτῶν
 45 μόνων ὑφισταμένων ἐκεῖ καὶ μαχομένων, ἀλλὰ καὶ παῖ-
 δες αὐτῶν καὶ γυναῖκες ἀμυνόμεναι μέχρι θανάτου συγ-
 κατεκόπησαν, ὥστε τὴν μάχην μόλις εἰς μέσας νύκτας τελευτῆσαι. (3) Καλῶ δὲ τῷ τῆς νίκης ἔργῳ κρεῖττον ἐπέθηκε τὸ συνοικίσαι τοὺς διαφυγόντας ἐκ τῆς μάχης
 50 τῶν περιόντων βραβάρων καὶ καταναγκάσαι τὴν χώραν ἀναλαβεῖν ἢ ἀπέλιπον, καὶ τὰς πόλεις ἅς διέφθειραν ὄντας ὑπὲρ δέκα μυριάδας. Ἐπραξε δὲ τοῦτο δεδιὼς μὴ τὴν χώραν ἔρημον γενομένην οἱ Γερμανοὶ διαβάντες κατὰσχῶσι.

cum gladio astante. Adeo autem magna itinera faciebat, ut primam Roma expeditionem faciens, octavo die ad Rhodanum pervenerit. (4) Equitare ab ineunte aetate didicerat, ac se assuefecerat ut retro abductis manibus et tergo applicatis summo impetu equum citaret. Ea vero expeditione exercuit se praeterea ut inter equitandum epistolas dictaret, idque duobus, et, ut Oppius ait, etiam pluribus diversas. Ferunt id quoque primum omnium Caesarem excogitasse, ut per codicillos cum amicis colloqueretur, quod coram de rebus maxime necessariis agere et urbis magnitudo et negotiorum multitudo non pateretur. (5) Quam tenui victu usus fuerit, argumento est quod Mediolani apud hospitem suum Valerium Leonem coenans, quum is asparagum apposuisset et pro oleo recenti conditum instillasset, ipse nihil moratus comedit, amicosque indignantes increpuit: Satis erat, inquit, non vesci iis quae displiceant, inurbani vero hominis est talem rusticitatem arguere. (6) In itinere aliquando vi tempestatis in tugurium pauperis ejusdam compulsus, quum nihil reperisset praeter unum cubiculum vix uni recipiendo sufficiens, ad amicos dixit: Honestiora optimis, necessaria infirmis concedenda; idque cubiculum Oppio ad quietem concessit, ipse cum reliquis sub vestibulo ostii dormivit.

XVIII. Enimvero primum bellum Gallicum ei contra Helvetios fuit et Tigurinos, qui quum suas urbes numero duodecim ac vicos quadringentos combussissent, per Galliam Romanis subditam procedebant, quemadmodum olim Cimbri ac Teutones; quibus neque audacia inferiores videbantur, itemque trecenta hominum millia erant, atque ex his centum nonaginta millia ad pugnam apti. Tigurinos Labienus Caesaris legatus apud Ararim flumen concidit. (2) Helvetii autem Caesarem, quum is ad sociam quandam urbem exercitum adduceret, inopinato sunt in itinere adorti, occupavit tamen in locum quendam natura munitum cum suis evadere. Ibi quum colligeret et instrueret copias, et equus ei adduceretur: Hoc, inquit, utar ad insequendos victos hostes, nunc in eos eamus; simulque pedes irruit. Difficulter et sero pulsus hostibus, plurimum laboris apud carros et castra eorum sustinuit, quum non illi soli ibi, sed mulieres etiam et pueri usque ad mortem se defenderent, atque conciderentur, ita ut mediante demum nocte finis pugnandi fuerit. (3) Insigni victoriae pulchrius adjecit facinus, quod barbaros a pugna superstites et fuga dilapsos, ultra centum millia hominum, coegit regionem quam reliquerant, repetere, urbesque a se crematas iterum colere. Id autem eo consilio fecit, ne Germani eam regionem habitatoribus vacuum invaderent.

XIX.
 Κελτῶν ἐ-
 τῶν Ἀρι-
 ἀλλ' ἤσα-
 5 καιροῦ πο-
 ἀτρεμῆσε-
 λατίαν.
 καὶ μά-
 ἤλθον ὡς
 717 μετὰ Κ-
 ἐκέλευσε
 οὕτως ἀν-
 δέκατον
 πολεμῶ-
 15 πολεμίου
 (3) Ἐκ τ-
 πρὸς αὐ-
 ἐαυτῶν
 μίας γεν-
 20 ρῶν πο-
 κατεστρ-
 τὴν ἐφο-
 στου. Γ-
 χομένω
 25 ἰθαμά-
 τεταρα-
 τεύμα-
 βλέπου-
 ρόμενα
 30 ἐπιλάμ-
 θανομέ-
 λως ἐγ-
 μᾶλλον
 προσ-
 25 ἐστρα-
 πρὸς ὁ-
 πῆς α-
 διώξασ-
 φύριον
 40 τὸν Ἰ-
 λέγου-
 ΧΥ
 κουαν-
 μη π-
 45 κατέ-
 καλο-
 πεσι-
 καθή-
 μένω
 50 πων
 Καὶ
 ἐλάν-
 τοῖς
 ἀπό

XIX. Δεύτερον δὲ πρὸς Γερμανοὺς ἀντιχρὺς ὑπὲρ Κελτῶν ἐπολέμησε, καίτοι τὸν βασιλέα πρότερον αὐτῶν Ἀριόβυστον ἐν Ῥώμῃ σύμμαχον πεποιημένον· ἀλλ' ἦσαν ἀφόρητοι τοῖς ὑπὸ αὐτοῦ γειτονες καὶ καιροῦ παραδόντος οὐκ ἂν ἐδόκουν ἐπὶ τοῖς παροῦσιν ἀτρεμῆσθαι, ἀλλ' ἐπινεμήσεσθαι καὶ καθέξειν τὴν Γαλατίαν. (2) Ὅρων δὲ τοὺς ἡγεμόνας ἀποδειλιῶντας καὶ μάλιστα ὅσοι τῶν ἐπιφανῶν καὶ νέων αὐτῷ συνεζήλθον ὡς δὴ τρυφῇ χρησόμενοι καὶ χρηματισμῷ τῇ μετὰ Καίσαρος στρατείᾳ, συναγαγὼν εἰς ἐκκλησίαν ἀπέλευσεν ἀπιέναι καὶ μὴ κινδυνεύειν παρὰ γνώμην οὕτως ἀνάδρωσθαι καὶ μαλακῶς ἔχοντας, αὐτὸς δὲ ἔφη τὸ δέκατον τάγμα μόνον παραλαβὼν ἐπὶ τοὺς βαρβάρους πορευέσθαι μήτε κρείττοσι μέλλων Κίμβρων μάχεσθαι πολεμίοις μήτε αὐτὸς ὢν Μαρίου χείρων στρατηγός. (3) Ἐκ τούτου τὸ μὲν δέκατον τάγμα πρὸς αὐτὸν χάριν ἔχειν ὁμολογοῦντες, τὰ δὲ ἄλλα τοὺς ἑαυτῶν ἐκάκιστον ἡγεμόνας, ὁρμῆς δὲ καὶ προθυμίας γενόμενοι πλήρεις ἅπαντες ἠκολούθουν ὁδὸν ἡμερῶν πολλῶν, ἕως ἐν διακοσίοις τῶν πολεμίων σταδίοις κατεστρατοπέδευσαν. (4) Ἦν μὲν οὖν ὅτι καὶ πρὸς τὴν ἐφοδὸν αὐτὴν ἐτέθηκαυτο τῆς τόλμης τοῦ Ἀριόβυστου. Γερμανοὶς γὰρ ἐπιθήσεσθαι Ῥωμαίους, ὃν ἐπερχομένων οὐκ ἂν ἐδόκουν ὑποστῆναι, μὴ προσδοκῆσας ἐθαύμαζε τὴν Καίσαρος τόλμαν καὶ τὸν στρατὸν εἴωρα τετραγαμῆνον. Ἐτι δὲ μᾶλλον αὐτοὺς ἡμιβλυσε τὰ μαντεύματα τῶν ἱερῶν γυναικῶν, αἱ ποταμῶν δίναις προσβλέπουσαι καὶ βρυμάτων ἐλιγμοῖς καὶ ψόφοις τεκμαιρόμεναι προεθέσπιζον οὐκ εἴωσαι μάχην τίθεσθαι πρὶν ἐπιλάμψαι νέαν σελήνην. (5) Ταῦτα τῷ Καίσαρι πυνθανομένῳ καὶ τοὺς Γερμανοὺς ἡσυχάζοντας ὁρῶντι καλῶς ἔχειν ἐδοξεν ἀπροθύμοις οὖσιν αὐτοῖς συμβαλεῖν μᾶλλον ἢ τὸν ἐκείνων ἀναμένοντα καιρὸν καθῆσθαι. Καὶ προσβολὰς ποιοῦμενος τοῖς ἐρύμασι καὶ λόφοις, ἐφ' ὧν ἔστρατοπέδευον, ἐξηγρίαινε καὶ παρῶζυσε καταβάνας πρὸς ὀργὴν διαγωνίσασθαι. Γενομένης δὲ λαμπρᾶς τροπῆς αὐτῶν, ἐπὶ σταδίοις τετρακοσίουσιν ἄχρι τοῦ Ῥήνου διώξας κατέπλησε τοῦτο πᾶν νεκρῶν τὸ πεδίον καὶ λαφύρων. Ἀριόβυστος δὲ φθάσας μετ' ὀλίγων διεπέρασε τὸν Ῥήνον· ἀριθμὸν δὲ νεκρῶν μυριάδας ὀκτὼ γενέσθαι λέγουσι.

XX. Ταῦτα διαπραξάμενος τὴν μὲν δύναμιν ἐν Σηκουανοῖς ἀπέλιπε διαχειμάσουςαν, αὐτὸς δὲ τοῖς ἐν Ῥώμῃ προσέχειν βουλόμενος εἰς τὴν περὶ Πάδου Γαλατίαν κατέβη, τῆς αὐτῷ δεδομένης ἐπαρχίας οὖσαν. Ὁ γὰρ καλούμενος Ρουβίκων ποταμὸς ἀπὸ τῆς ὑπὸ ταῖς Ἀλπείαις Κελτικῆς ὀρίζεται τὴν ἄλλην Ἰταλίαν. (2) Ἐνταῦθα καθήμενος ἐδημαγώγει, πολλῶν πρὸς αὐτὸν ἀφικνουμένων, διδοὺς ὢν ἕκαστος δεηθεῖν καὶ πάντας ἀποπέμπων τὰ μὲν ἔχοντας ἤδη παρ' αὐτοῦ, τὰ δὲ ἐλπίζοντας. Καὶ παρὰ τὸν ἄλλον δὲ πάντα τῆς στρατείας χρόνον ἐλάμβανε τὸν Πομπήιον ἐν μέρει νῦν μὲν τοὺς πολεμίους τοῖς τῶν πολιτῶν ὅπλοις καταστρεφόμενος, νῦν δὲ τοῖς ἀπὸ τῶν πολεμίων χρήμασιν αἰρῶν τοὺς πολίτας καὶ

XIX. Secundum bellum palam pro Gallis contra Germanos gessit, tametsi eorum regem Ariovistum Romae prius socium P. R. appellavisset. Erant autem intolerabiles Romanorum subditis vicini Germani et capto tempore videbantur non contenti statu suarum rerum praesenti latius grassaturi Galliamque invasuri. (2) Videns autem Caesar duces suos formidine captos, praesertim vero qui nobiles juvenes ipsum secuti erant, luxum scilicet et divitias in castris Caesaris consecuturi, advocata concione, abire eos neque invitos periculo se committere jussit, qui ita effeminati essent; se cum decima legione in hostes iturum, quod neque hostes Cimbris fortiores, neque se Mario deteriore imperatorem duceret. (3) Eam ob rem decima legio missis legatis gratias Caesari egit; reliquae suis obtrectantes ducibus repletæque alacritate una multorum dierum iter Caesarem secutæ sunt, donec viginti quinque millibus passuum ab hostibus castrametati sunt. (4) Audaciam Ariovisti ipse adventus Caesaris nonnihil fregit. Mirabatur enim Caesaris confidentiam, qui ducere adversus Germanos (quibus ipse adventantibus fugam facturos Romanos speraverat) exercitum non veritus fuisset, inque suis castris trepidari sentiebat. Auxerunt terrorem vaticinia mulierum sacrarum, quae in vortices fluminum inspicientes ex strepituque et fluctuatione amnium futura praesagientes, pugnare eos ante novam lunam vetabant. (5) Quae ut sunt ad Caesarem renuntiata, Germanos quiescere videns, statuit potius adoriri eos pugnam ita formidantes, quam otiosus desiderare, dum tempus iis commodum appeteret. Itaque munitiones eorum et colles quos insederant invasit, irritatosque ut descenderent ad pugnam permovit, fuditque eos ingente strage et ad Rhenum usque per quadringenta stadia insecutus, cadaveribus et spoliis omnem planitiem replevit, Ariovisto cum paucis elapso et Rhenum transvecto. Caesa perhibent octoginta hominum millia.

XX. Inde exercitu in Sequanis in hibernis relicto, ut rebus urbanis intendere animum posset, in Galliam Pado vicinam profectus est, quae et ipsa ad ejus provinciam pertinebat. Rubicone enim ante Italia a Gallia Cisalpina dividitur. (2) Ibi quum ageret, multitudinis ad se confluentis devinxit animos largiendo quae petebantur, nec quoquam dimisso nisi impetratis quae cupiebat aut spe excitata. Reliquo etiam belli tempore non animadvertente Pompeio alternis, modo civium armis hostes domuit, modo pecuniis ab hoste captis cives captavit inque potestatem suam rede-

χειρούμενος. (3) Ἐπεὶ δὲ Βέλγας ἤκουσε δυνατωτάτους Κελτῶν καὶ τὴν τρίτην ἀπάσης τῆς Κελτικῆς νεμομένους ἀφεστάναι πολλὰς δὴ τινὰς μυριάδας ἐνόπλων ἀνδρῶν ἡθροικτάς, ἐπιστρέψας εὐθὺς ἐχώρει τάχει πολλῶν καὶ πορθοῦσι τοὺς συμμάχους Γαλάτας ἐπιπεσὼν τοῖς πολεμίοις τοὺς μὲν ἀθρουστάτους καὶ πλείστους αἰσχροῶς ἀγωνισαμένους τρεψάμενος διέφθειρεν, ὥστε καὶ λίμνας καὶ ποταμούς βαθεῖς τοῖς Ῥωμαίοις νεκρῶν πλήθει περατοῦς γενέσθαι. (4) Τῶν δ' ἀποστάντων οἱ μὲν παρωκεάνιοι πάντες ἀμαχεῖ προσεχώρησαν. ἐπὶ δὲ τοὺς ἀγριωτάτους καὶ μαχητωτάτους τῶν τῆδε, Νερβίου, ἐστράτευσεν, οἵπερ εἰς συμμιγείας δρυμοὺς κατοικήμενοι, γενεὰς δὲ καὶ κτήσεις ἐν τινὶ βυθῶ τῆς ὕλης ἀπωτάτω θέμενοι τῶν πολεμίων, αὐτοὶ τῷ Καίσαρι ποιομένη χάρακα καὶ μὴ προσδεχομένη τῆνικαῦτα τὴν μάχην ἐξακισμύριοι τὸ πλῆθος ὄντες αἰφνιδίως προσέπεσον καὶ τοὺς μὲν ἵππεῖς ἐτρέψαντο, τῶν δὲ ταγματῶν τὸ δωδέκατον καὶ τὸ ἑβδομον περισχόντες ἅπαντας ἀπέκτειναν τοὺς ταξίαρχους. Εἰ δὲ μὴ Καίσαρ ἀρπάσας τὸν θυρεὸν καὶ διασχὼν τοὺς πρὸ αὐτοῦ μαχομένους ἐνέβαλε τοῖς βαρβάροις, καὶ ἀπὸ τῶν ἄκρων τὸ δέκατον ἀκινδυνεύοντος αὐτοῦ κατέδραμε καὶ διέκοψε τὰς τάξεις τῶν πολεμίων, οὐδεὶς ἂν δοκεῖ περιγενέσθαι. νῦν δὲ τῆς Καίσαρος τόλμης τὴν λεγομένην ὑπὲρ δύναμιν μάχην ἀγωνισάμενοι τρέπονται μὲν οὐδ' ὡς τοὺς Νερβίου, κατακόπτουσι δὲ ἀμυνομένους. πεντακῶσιοι γὰρ ἀπὸ μυριάδων ἕξ σωθῆναι λέγονται, βουλευταὶ δὲ τρεῖς ἀπὸ τετρακῶσιων.

XXI. Ταῦτα ἡ σύγκλητος πυθομένη πεντεκαίδεκα ἡμέρας ἐψηφίσαστο θύειν τοῖς θεοῖς καὶ σχολάζειν ἑορτάζοντας, ὅσας ἐπ' οὐδεμιᾷ νίκῃ πρότερον. Καὶ γὰρ ὁ κίνδυνος ἐφάνη μέγας, ἐνῶν ἅμα τοσούτων ἀναρραγέντων, καὶ τὸ νίκημα λαμπρότερον, ὅτι Καίσαρ ἦν ὁ βικῶν, ἢ πρὸς ἐκείνον εὐνοια τῶν πολλῶν ἔποιε. (2) Καὶ γὰρ αὐτὸς εὐ θέμενος τὰ κατὰ τὴν Γαλατίαν πάλιν ἐν τοῖς περὶ Πάδον χωρίοις διεχειμάζεε συσκευαζόμενος τὴν πόλιν. Οὐ γὰρ μόνον οἱ τὰς ἀρχὰς παραγγέλλοντες ἐκείνῳ χρώμενοι χορηγῶν καὶ τοῖς παρ' ἐκείνου χρήμασι διαφθείροντες τὸν δῆμον ἀνηγορεύοντο καὶ πᾶν ἔπραττον, ὃ τὴν ἐκείνου δύναμιν αὖξιν ἔμελλεν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐπιφανεστάτων ἀνδρῶν καὶ μεγίστων οἱ πλείστοι συνῆλθον πρὸς αὐτὸν εἰς Λούκαν, Πομπηίους τε καὶ Κράσσους καὶ Ἀππίου ὁ τῆς Σαρδῶνων ἡγεμῶν καὶ Νέπυος ὁ τῆς Ἰβηρίας ἀνθύπατος, ὥστε βαβδούχους μὲν ἑκατὸν εἴκοσι γενέσθαι, συγκλητικὸς δὲ πλείονας ἢ διακοσίους. (3) Βουλὴν δὲ θέμενοι διεκρίθησαν ἐπὶ τοῖς τοῖς· εἶδε Πομπηίου μὲν καὶ Κράσσου ὑπάτους ἀποδειχθῆναι, Καίσαρι δὲ χρήματα καὶ πενταετίαν ἄλλην ἐπιμετρηθῆναι τῆς στρατηγίας, ὃ καὶ παραλογώτατον ἐφαίνετο τοῖς νοῦν ἔχουσιν. Οἱ γὰρ τοσαῦτα χρήματα παρὰ Καίσαρος λαμβάνοντες ὡς οὐκ ἔχοντι διδόναι τὴν βουλὴν ἔπειθον, μᾶλλον δὲ ἠνάγκαζον ἐπιστένουσαν οἷς ἐψηφίζοντο, Κάτωνος μὲν οὐ παρόντος· ἐπίτηδες γὰρ αὐτὸν εἰς Κύπρον ἀπεδιοπομπήσαντο· Φαωνίου δὲ, ὃς ἦν

git. (3) Posteaquam verò renuntiatum est Belgas Gallorum potentissimos et qui tertiam totius Galliae partem tenerent, contractis multis hominum armatorum millibus, bellum moliri, magna adversus eos celeritate contendit, populantesque Romanis societate conjunctam Galliam adortus, conferto agmine malo eventu pugnantes fudit, tantaque affectit strage, ut ob cadaverum multitudinem Romanis transitus per paludes altosque fluvios daretur. (4) Ex his qui rebelaverant, ad Oceanum accolentes omnes, ne tentato quidem proelio, deditionem fecerunt. Inde in Nervius Cæsar duxit, omnium Gallorum ferocissimos atque bellicosissimos. Hi quum saltus densissimos incoherent, medio cujusdam silva recessu uxoribus cum liberis atque facultatibus repositis, sexaginta millium multitudine Cæsarem castra facientem neque tum pugnam expectantem subito invaserunt, et fuso equitatu duodecimam septimanque legionem circumdederunt, centurionesque omnes interfecerunt. Quod nisi Cæsar ipse arrepto scuto per suos in primam aciem processisset, impetumque in barbaros dedisset, eoque in tali periculo constituto decima legio a tumulis decurrisset ordinesque hostium dissipasset, nemo videtur ea die Romanus evasurus cædem fuisse. Nunc Cæsaris audacia incitati, supra vires, ut dicitur, pugnantes, Nervius non pepulere quidem, sed resistentes prope occisione occiderunt; quippe de sexaginta millibus vix quingenti, de quadringentis senatoribus tres cladi superfuere.

XXI. Hæc quum senatui essent renuntiata, quindecim dierum (quod pro nulla ante unquam factum fuit victoria) decreta est supplicatio. Nam et periculi magnitudinem tot populorum simul facta rebellio ostendebat, et victoriae splendorem benevolentia erga Cæsarem augebat. (2) Ipse vero Gallicis rebus compositis, rursus circa Padum hiemabat atque urbem callide sibi conciliare studebat. Non enim ii modo qui magistratus petebant, ipso suppeditante pecuniam, populum corrumpebant et dignitates quas velent consecuti, omnia quæ ad potentiam Cæsaris conducerent augendam agebant, sed et ad eum plerique illustrissimorum amplissimorumque virorum Lucam convenerunt, Pompeius, Crassus, Appius Sardiniae præfectus, Nepos Hispaniæ proconsul, ita ut lictores ibi tum centum viginti, senatorii viri ducentis plures fuerint. (3) Consiliis inter se collatis digressi sunt his conditionibus, ut Pompeius ac Crassus consules constituerentur, Cæsari provincia in aliud quinquennium et pecunia ex ærario decerneretur. Quod quidem nemini cordato non est visum absurdissimum, eos qui tantum a Cæsare pecuniæ acceperant, senatui decernendæ ei tanquam indigentibus pecuniæ auctores esse, aut invito potius gementique id extorquere decretum. Cato tum aberat, quem isti de industria in Cyprum amandaverant. Favonius autem qui erat Cætonis imitator, quum

ξηλωτῆς Κελτοῦ δὲ
λομένου διὰ
προσεγγεν
Κράσσου, α
τὰς ἀπ' ἐκ
XXII.
Κελτικῆ δὲ
χώρῃ, οὐ
γῆς ἀρτι
τοὺς ἐτέρο
πρὸς τούτο
ἐφημερίστ
πρὸς αὐτὸν
τρέψαντο
15 κοσίους τοῦ
ἐτέρου πρ
ἐπαγάγοι
ἀπίστους κ
(1) Τανύσι
20 ψηφισαμέν
νασθαι γιν
βάρους ἀρ
λεως καὶ τ
θόντων αἰ
25 ἦσαν, ολίγ
Σούγαμβρ
αίτιαν ἐπ
καὶ τοῦ π
νον, ἔφεψ
30 πόρου μάλ
τοῖς κατα
σπαραγμο
719 Ἀλλὰ ταῦ
καταπε
35 πτω βέμ
ἐπεδείξατ
XXIII
τῆσαι τοῦ
Γερμανικ
40 ἀνασκευ
θαρρῶνας
χώρησαν
ἡμέρας ἐ
τοῦς Βρε
45 στήν· π
στόλω κ
πόλεμον
μεγέθους
ρασοῦσ
50 σης πέν
τῆς οἴκο
διαπλεύ
καὶ μάχ
τοὺς ἰδι

ζηλωτῆς Κάτωνος, ὡς οὐδὲν ἐπέβαινον ἀντιλέγων, ἐξαλλομένου διὰ θυρῶν καὶ βοῶντος εἰς τὸ πλῆθος. Ἄλλὰ προσείχεν οὐδείς, τῶν μὲν Πομπηίων αἰδομένων καὶ Κράσσου, οἱ δὲ πλείστοι Καίσαρι χαριζόμενοι καὶ πρὸς τὰς ἀπ' ἐκείνων ζῶντες ἐλπίδας ἠσύχαζον.

XXII. Τραπόμενος δὲ αὖθις ὁ Καῖσαρ ἐπὶ τὰς ἐν τῇ Κελτικῇ δυνάμει, πολὺν καταλαμβάνει πόλεμον ἐν τῇ χώρᾳ, δύο Γερμανικῶν ἔθνων μεγάλων ἐπὶ κατακτῆσει γῆς ἄρτι τὸν Ῥῆνον διαβεβηκότων· Οὐσίπας καλοῦσι τοὺς ἐτέρους, τοὺς δὲ Τεντερίτας. (2) Περὶ δὲ τῆς πρὸς τούτους γενομένης μάχης ὁ μὲν Καῖσαρ ἐν ταῖς ἐφημερίσιν γέγραπεν, ὡς οἱ βάρβαροι διαπρεσβευόμενοι πρὸς αὐτὸν ἐν σπονδαῖς ἐπιθόιντο καθ' ὁδὸν καὶ διὰ τοῦτο τρέψαντο τοὺς αὐτοῦ πεντακισχιλίους ὄντας ἰππεῖς ὅκατοςίαις τοῖς ἐκείνων μὴ προσδοκῶντας· εἶτα πέμψαντες ἐτέρους πρὸς αὐτὸν αὖθις ἐξαπατῶντας, οὓς κατασχὼν ἐπαγάγοι τοῖς βαρβάροις τὸ στράτευμα τὴν πρὸς οὕτως ἀπίστους καὶ παρασπόνδους πίστιν εὐθύθειαν ἠγοούμενος. (3) Τανύσιος δὲ λέγει Κάτωνα, τῆς βουλῆς ἐπὶ τῇ νίκῃ ψηφισμένης ἐορτᾶς καὶ σπονδᾶς καὶ θυσιάς, ἀποφῆναι γνῶμην, ὡς ἐκδοτέον εἶναι τὸν Καίσαρα τοῖς βαρβάροις ἀφοσιούμενους τὸ παρασπόνδημα ὑπὲρ τῆς πόλεως καὶ τὴν ἀρὰν εἰς τὸν αἴτιον τρέποντας. Τῶν δὲ διαβόντων αἱ μὲν κατακοπεῖσαι τεσσαράκοντα μυριάδες ἦσαν, ὀλίγους δὲ τοὺς ἀποπεράσαντας αὖθις ὑπεδέξαντο Σούγαμβροι, Γερμανικὸν ἔθνος. (4) Καὶ ταύτην λαβὼν αἰτίαν ἐπ' αὐτοὺς ὁ Καῖσαρ, ἄλλως δὲ δόξης ἐφιέμενος καὶ τοῦ πρώτος ἀνθρώπων στρατῷ διαβῆναι τὸν Ῥῆνον, ἐγεφύρου πλάτος τε πολὺν ὄντα καὶ κατ' ἐκεῖνο τοῦ πόρου μάλιστα πλημμυροῦντα καὶ τραχὺν καὶ βρώδη καὶ τοῖς καταφερομένοις στελέχεσι καὶ ξύλοις πληγᾶς καὶ σπαραγμῶς ἐνδιδόντα κατὰ τῶν ἐρειδόντων τὴν γέφυραν. Ἄλλὰ ταῦτα προβόλοις ξύλων μεγάλων διὰ τοῦ πόρου καταπεπηγόντων ἀναδεχόμενος καὶ χαλινώσας τὸ προσπίπτον βῆμα τῷ ζεύγματι πίστειως πάσης θέαμα κρείττον ἐπεδείχτο τὴν γέφυραν ἡμέρας δέκα συντελεσθεῖσαν.

XXIII. Περαιώσας δὲ τὴν δυνάμιν, οὐδενὸς ὑπαντήσαι τολμήσαντος, ἀλλὰ καὶ τῶν ἡγεμονικωτάτων τοῦ Γερμανικοῦ Σουήθων εἰς βαθεῖς καὶ ὕλῳδες αὐλῶνας ἀνασκευασαμένων, πυρπολήσας μὲν τὴν τῶν πολεμίων, θαρβύνας δὲ τοὺς αἰεὶ τὰ Ῥωμαίων ἀσπαζομένους, ἀνεχώρησεν αὖθις εἰς τὴν Γαλατίαν εἴκοσι δυεῖν δεούσας ἡμέρας ἐν τῇ Γερμανικῇ διατετριφώς. (2) Ἡ δὲ ἐπὶ τοῦ Βρεττανῶς στρατεῖα τὴν μὲν τολμᾶν εἶχεν ὄνομασθῆναι· πρῶτος γὰρ εἰς τὸν ἐσπέριον Ὀκεανὸν ἐπέβη στόλῳ καὶ διὰ τῆς Ἀτλαντικῆς θαλάττης στρατὸν ἐπὶ πόλεμον κομίζων ἐπλευσε· καὶ νῆσον ἀπιστουμένην ὑπὸ μεγέθους καὶ πολλῆν ἔριν παμπόλλοις συγγραφεῦσι παρασχούσαν, ὡς ὄνομα καὶ λόγος οὐ γενομένης οὐδὲ οὐσῆς πέπλασται, κατασχεῖν ἐπιθέμενος προήγαγεν ἕξω τῆς οἰκουμένης τὴν Ῥωμαίων ἡγεμονίαν. (3) Δις δὲ διαπλεύσας εἰς τὴν νῆσον ἐκ τῆς ἀντιπέρας Γαλατίας καὶ μάχαις πολλαῖς κακώσας τοὺς πολεμίους μᾶλλον ἢ τοὺς ἰδίους ὠφελήσας, οὐδὲν γὰρ εἶ τι καὶ λαβεῖν ἦν

in senatu diu frustra reclamasset, e curia se proripuit, et apud multitudinem magnis clamoribus questus est, quum quidem nemo dicta ejus curaret, aliis Pompeium et Crassum verentibus, aliis Cæsari, in quo ipsis erant omnia, cupientibus.

XXII. Cæsar postquam in Galliam ad copias rediit, magnum iis in regionibus bellum offendit, quod duo magni Germaniæ populi, Usipetes et Tenchiteri, Rhenum habitationis quaerendæ causa transiissent. (2) De pugna cum his facta ipse in Commentariis scribit, eos missis ad se legatis in itinere per inducias ex improvise equitatum ipsius (erant autem quinque millia Cæsarianorum equitum) octingentis equitibus adortos in fugam vertisse; misisse deinde iterum fallendi causa legatos, quos ipse detinuerit et exercitum in hostem duxerit, stoliditatem ratus fidem erga homines ita infidos ac perjuros. (3) Tanusius quidem scribit, quum senatus victoriæ ejus causa supplicationem decerneret, Catonem sententiam tulisse, dedendum esse barbaris Cæsarem, expiandamque urbis nomine violationem fœderum vertendasque in sontem execrationes. Cæsa autem fuerunt Germanorum qui Rhenum transierant, quadringenta millia; paucos, qui reverterunt, Sicambri exceperunt, Germanica gens. (4) Hanc nactus ansam Cæsar, qui alioquin gloriæ studiosus primus cum exercitu Rhenum transiisse dici cuperet, ponte Rhenum instravit, quo maxime loco is et latus admodum est et rapidus turgidusque, ita ut trunci ac ligna secundo amne devecta pontis fulera vehementer concuterent. Contra hoc Cæsar publicas ligneas validas et robustas objecit, flumini impactas, quibus vis undarum frangeretur, pontemque decem omnino diebus absolvit, opus fide superius.

XXIII. Traductis ea copiis, quum nemo occurrere auderet, sed Suevi etiam, quorum prima est inter Germanos laus, intra densas ac silvis obsitas convalles se recepissent, quum duodeviginti dies in Germania hostium regionem incendiis vastando, sociosque quoscumque Romanorum confirmando, exegisset, in Galliam rediit. (2) Nobilis etiam conatus Britannicæ expeditionis est. Primus enim cum classe occiduum Oceanum intravit ac per Atlanticum mare copias ad bellum vexit et insulam incredibilis magnitudinis ac quæ permultis scriptoribus contendendi materiam prebuit, quum quidam nihil nisi nomen esse eam putarent, occupare aggressus, Romanorum imperium extra orbem terrarum propagavit. (3) Bis ex opposita Gallia in eam insulam trajecit; quumque multis præliis majora Britannis damna quam suis commoda attulisset (nihil enim fere erat, quod hominibus inopem et laboriosam vitam tole-

ἄξιον ἀπ' ἀνθρώπων κακοβίων καὶ πενήτων, οὐχ οἷον ἐβούλετο τῷ πολέμῳ τέλος ἐπέθηκεν, ἀλλ' ἡμέρους λαβῶν παρὰ τοῦ βασιλείως καὶ ταξάμενος φόρους ἀπῆρεν ἐκ τῆς νήσου. (4) Καὶ καταλαμβάνει γράμματα μέλ-
 5 λοντα διαπλεῖν πρὸς αὐτὸν ἀπὸ τῶν ἐν Ῥώμῃ φίλων δη-
 λούντα τὴν τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ τελευτὴν· τελευτᾷ δὲ τί-
 κτουσα παρὰ Πομπηίου. Καὶ μέγα μὲν αὐτὸν ἔσχε Πομ-
 πήιον, μέγα δὲ Καίσαρα πένθος, οἱ δὲ φίλοι συνεταρά-
 χθησαν, ὡς τῆς ἐν εἰρήνῃ καὶ ὁμοιοῖα τᾶλλα νοσοῦσαν τὴν
 10 πολιτείαν φυλακτούσης οἰκειότητος λελυμένης. Καὶ γὰρ
 τὸ βρέφος εὐθὺς οὐ πολλὰς ἡμέρας μετὰ τὴν μητέρα δια-
 ζῆσαν ἐτελεύτησε. Τὴν μὲν οὖν Ἰουλίαν βία τῶν δη-
 μάρχων ἀράμενον τὸ πλῆθος εἰς τὸ Ἄρειον ἤνεγκε πε-
 δῖον κάκει κηδευθεῖσα κείται.

15 XXIV. Τοῦ δὲ Καίσαρος μεγάλην ἤδη τὴν δύνα-
 μιν οὖσαν εἰς πολλὰ κατ' ἀνάγκην χειμᾶδια διελόντος,
 αὐτοῦ δὲ πρὸς τὴν Ἰταλίαν, ὥσπερ εἴωθει, τραπομένου,
 πάντα μὲν αὖθις ἀνεβῆγγυτο τὰ τῶν Γαλατῶν καὶ στρα-
 20 μαχίοντες ἐξέκοπτον τὰ χειμᾶδια καὶ προσ-
 στοι καὶ κράτιστοι τῶν ἀποστάντων μετὰ Ἀμβιόριγος
 Κότταν μὲν αὐτῷ στρατοπέδῳ καὶ Τιτύριον διέφθειραν,
 τὸ δὲ ὑπὸ Κικέρωνι τάγμα μυριάσιν ἐξ περισχόντες
 ἐπολιόρουσαν καὶ μικρὸν ἀπέλιπον ἡρηκέναι κατὰ κρά-
 25 τος, συντετριμμένων ἀπάντων καὶ παρὰ δύναμιν ὑπὸ
 προθυμίας ἀμυνομένων. (2) Ὡς δὲ ἡγγέλη ταῦτα τῷ
 Καίσαρι μακρὰν ὄντι, ταχέως ἐπιστρέψας καὶ συνα-
 γαγῶν ἑπτακισχιλίους τοὺς σύμπαντας ἠπέιγετο τὸν
 Κικέρωνα τῆς πολιορκίας ἐξαίρησόμενος. Τοὺς δὲ πο-
 30 λιορκούντας οὐκ ἔλαθεν, ἀλλ' ἀπήντων ὡς ἀναρπασό-
 μενοι τῆς ὀλιότητος καταφρονήσαντες. Κάκεινος ἐξα-
 πατῶν ὑπέφευγεν αἰεὶ καὶ χωρὶα λαβῶν ἐπιτηδείως
 ἔχοντα πρὸς πολλοὺς μαχομένῳ μετ' ὀλίγων, φράγγυται
 35 γαίην δὲ τὸν χάρακα καὶ τὰς πύλας ἐνοικοδομεῖν ὡς δε-
 δοικότητας ἠνάγκαζε καταφρονηθῆναι στρατηγῶν, μέχρι
 οὗ σποράδην ὑπὸ θράσους προσβάλλοντας ἐπέξελθὼν
 ἐτρέψατο καὶ πολλοὺς αὐτῶν διέφθειρε.

XXV. Τοῦτο τὰς πολλὰς ἀποστάσεις τῶν ἐνταῦθα
 40 Γαλατῶν κατεστόρεσε καὶ τοῦ χειμῶνος αὐτὸς ἐπιφοι-
 τῶν τε πανταχόσε καὶ προσέχων ὀξέως τοῖς νεωτερι-
 σμοῖς. Καὶ γὰρ ἦκεν ἐξ Ἰταλίας ἀντὶ τῶν ἀπολω-
 720 λῶτων αὐτῷ τρία τάγματα, Πομπηίου μὲν ἐκ τῶν
 ὑφ' αὐτὸν δύο χρήσαντος, ἐν δὲ νεοσύλλεκτον ἐκ τῆς
 45 περὶ Πάδον Γαλατίας. (2) Πόρρω δὲ τούτων αἱ πάλαι
 καταβληθέντων κρύφα καὶ νειμόμεναι διὰ τῶν δυνα-
 τωτάτων ἀνδρῶν ἐν τοῖς μαχιμωτάτοις γένεσιν ἀρ-
 χαι τοῦ μεγίστου καὶ κινδυνωδεστάτου τῶν ἐκεῖ πολέ-
 μων ἀνεφαίνοντο, βρωθεῖσαι πολλῇ μὲν ἡλικίᾳ καὶ
 50 πανταχόθεν ὄπλοις ἀθροισθείση, μεγάλοις δὲ πλούτοις
 εἰς ταῦτο συνενεχθεῖσιν, ἰσχυραῖς δὲ πόλεσι, δυσεμβό-
 λοις δὲ χώραις. Τότε δὲ καὶ χειμῶνος ὥρα πάγοι πο-
 ταμῶν καὶ νιφετοῖς ἀποκεκρυμμένοι δρυμοὶ καὶ πεδία
 χειμάρροις ἐπιλελιμασμένα καὶ πῆ μὲν ἀτέμαρτοι

rantibus eriperet) non quali statuerat exitu bellum finit,
 sed acceptis a rege obsidibus et stipendio imperato, ex
 insula discessit. (4) In Galliam reversus, literas accepit,
 quas nuntii fuerant ad ipsum in Britanniam delaturi; his
 amici cum certiore de obitu Juliae filiae Pompeio nuptae
 faciebant, quae in partu perierat. Magnum is casus Cae-
 sari, magnum Pompeio dolorem attulit, amici autem per-
 turbabantur, existimantes vinculum, quod laborantem ce-
 10 teroqui rempublicam in pace et concordia continebat,
 morte Juliae ruptum. Nam et infans paucis post matrem
 diebus obiit. Juliam quidam invitis tribunus populus in
 campum Martium detulit, ibique sepeliit.

XXIV. Quum vero Caesar copias suas magnas jam factas
 necessario in hiberna multa divisisset, atque ipse more
 suo in Italiam abiisset, omnia illico Gallica bella recr-
 duerunt; et Galli magnis cum exercitibus circumeuntes
 exscindebant hiberna, oppugnabantque castra Romano-
 rum. Maxima et validissima pars rebellantium duce Am-
 biorige Cottam et Titurium cum ipso exercitu necaverunt,
 Ciceronis hiberna sexaginta hominum millibus obsederunt,
 ac tantum non expugnaverunt, Romanis omnibus con-
 sauciatis et virtute magis quam viribus obsidionem suffe-
 15 rentibus. (2) Caesar, acceptis harum rerum nuntiis, ta-
 metsi procul a suis abesset, statim tamen eo conversus,
 septem millibus militum contractis ad eripiendum obsi-
 dione Ciceronem properavit. Obsidentes, ejus adventu co-
 gnito et contempta paucitate, obviam contendunt, quasi
 ad internecionem caesuri Casarem. At Caesar callide
 subterfugere, locum nactus qui paucis adversum multos
 pugnaturis esset commodus, castra munire, suos praelio
 abstinere, vallum altius exstrui et portas obstrui metu si-
 mulato jubere, ita se hostibus in contemptum adducere,
 donec eos ex ferocia sparsim effusos subito adortus fudit et
 magna clade affectit.

XXV. Hoc factum plerasque Gallorum qui in Belgico
 sunt defectiones repressit, et ipse per hiemem circum op-
 pida passim proficisciebatur, ac ne quid novarum rerum
 exsisteret observabat. Nam in locum amissorum militum
 tres ei legiones Roma misse advenerant, quarum duas de
 suis militibus ei Pompeius utendas dedit, tertia ex Gallia
 Togata recens collecta fuit. (2) Interim in diversa procul
 parte defectio, cujus jam pridem inter bellicosissimos et
 potentissimos homines jacta erant et alita semina, in maxi-
 20 mum et periculosissimum illuc erupit bellum, confirmata
 ingentibus hominum valida ad militiam aetate copiis et cum
 armis undique accurrentium, collatis in unum maxi-
 mis opibus ac divitiis; ad haec valida urbes et regio-
 nes difficilibus munitae accessibus; et tunc hiberno tem-
 pore congelati amnes, silvae nivibus obtectae, campi tor-
 rentibus stagnantibus perfusi, hinc itinera ob nivis altitu-

βάθει χιόνος ἀπὸ
 παρατρεπομένων
 πασιν ἐδοκουν ἀ-
 μένων ποιεῖν.
 5 σχῆμα δὲ ἦσαν
 παν αἰρεθείς κρο-
 τὸν πατέρα Γ
 ἀπέκτειναν.

XXVI. Οὗ

10 καὶ πολλοὺς ἐπι-
 ἀπασαν ἄχρι τῶ
 μενος, ἤδη τῶν
 σύμπαντων ἐγεί-
 κρον ὑπέκρουον ἐπὶ
 15 τος πόλεμον, οὐ-
 νων φόβοι τὴν
 ἀριστα χρεῖστα
 κειρῶ περιουκί-
 ἄρας ἐχόρει το
 20 τάχει τῆς πορ-
 τοῖς βαρβάρου
 στρατός. (2)
 διαδύναι τῶν
 ἐνταῦθα μετὰ
 25 λυμαινόμενος
 στρεφόμενος π
 μέγρι καὶ τὸ
 τὸν, οἱ τὸν ἀλλ
 Ῥωμαίων κα
 30 ἀποστάταις π
 τιᾷ περιέστη
 θεν ὑπερέβαλε
 Σηκουανῶν φ
 πρὸς τὴν ἀλλ
 35 πολεμίων ἐπι-
 λαίς, ὁρμήσι
 μῶν ἐκράτησε
 τοὺς βαρβάρ
 καὶ δεικνύου
 40 νον, ὡς δὴ Κ
 ρων ἐμειδίασ
 εἶσαν ἱερὸν

XXVII.

πλείστοι μετ
 45 γον. Καὶ
 ἀνάλωτον ἐ
 μαχομένων
 ἔξωθεν.
 ἔθνων ἀθρο
 50 τριάκοντα
 ἐλάττονες ἦ
 πολέμου το
 λιορκούμεν
 72 τὸ μὲν πρὸ

βάθει χιόνος ἀτραποί, πῆ δὲ δι' ἐλῶν καὶ βρυμάτων b
 παρατρεπομένων ἀσάφεια πολλῆ τῆς πορείας παντά-
 πασι ἐδόκουν ἀνεπιχείρητα Καίσαρι τὰ τῶν ἀριστα-
 μένων ποιεῖν. Ἀφειστήκει μὲν οὖν πολλὰ φύλα, πρό-
 σχημα δὲ ἦσαν Ἀρβέρνοι καὶ Καρνουτίνοι, τὸ δὲ σύμ-
 5 παν αἰρεθείς κράτος εἶχε τοῦ πολέμου Ουεργεντόριξ, οὗ
 τὸν πατέρα Γαλάται τυραννίδα δοκοῦντα πράττειν
 ἀπέκτειναν.

XXVI. Οὗτος οὖν εἰς πολλὰ διελὼν τὴν δύναμιν μέρη
 10 καὶ πολλοὺς ἐπιστήσας ἡγεμόνας ὤκειοτο τὴν περίξ
 ἄπασαν ἄκρι τῶν πρὸς τὸν Ἄραρα κεκλιμένων, διανοοῦ-
 μενος, ἤδη τῶν ἐν Ῥώμῃ συνισταμένων ἐπὶ Καίσαρα,
 σύμπασαν ἐγείρειν τῷ πολέμῳ Γαλατίαν. Ὅπερ εἰ μί-
 15 κρόν ὕστερον ἐπραξε, Καίσαρος εἰς τὸν ἐμφύλιον ἐμπεσόν-
 τος πόλεμον, οὐκ ἂν ἐλαφρότεροι τῶν Κιμβρικῶν ἐκεί-
 νων φόβοι τὴν Ἰταλίαν κατέσχον. Νυνὶ δὲ ὁ πᾶσι μὲν
 ἀριστα χρῆσθαι δοκῶν τοῖς πρὸς πόλεμον, μάλιστα δὲ
 20 καιρῷ πεφυκὸς Καίσαρ ἅμα τῷ πυθέσθαι τὴν ἀπόστασιν
 ἄρας ἐχώρει ταῖς αὐταῖς ὁδοῖς, ἅς διῆλθε, καὶ βία καὶ
 τάχει τῆς πορείας διὰ τοσούτου χειμῶνος ἐπιδειξάμενος
 τοῖς βαρβάροις, ὡς ἄμαχος αὐτοῖς καὶ ἀήττητος ἐπεισι-
 στρατός. (2) Ὅπου γὰρ ἄγγελον ἢ γραμματοφόρον
 25 διαδύναι μετὰ παρ' αὐτοῦ χρόνῳ πολλῷ ἦν ἀπίστον,
 ἐνταῦθα μετὰ πάσης ἐωρᾶτο τῆς στρατιᾶς ἅμα χώρας d
 25 λυμηνόμενος αὐτῶν καὶ ἐκκόπτων τὰ χωρία, κατα-
 στρεφόμενος πόλεις, ἀναλαμβάνων τοὺς μετατιθεμένους,
 μέχρι καὶ τὸ τῶν Ἐδούων ἔθνος ἐξεπολεμώθη πρὸς αὐ-
 τὸν, οἱ τὸν ἄλλον χρόνον ἀδελφοὺς ἀναγορεύοντες αὐτοὺς
 Ῥωμαίων καὶ τιμώμενοι διαπρεπῶς, τότε δὲ τοῖς
 30 ἀποστάταις προσγενομένοι πολλὴν τῇ Καίσαρος στρα-
 τικῇ περιέστησαν ἀθυμίαν. Διόπερ καὶ κινήσας ἐκεί-
 θεν ὑπερέβαλε τὰ Λιγγονικὰ βουλόμενος ἀψαθῆαι τῆς
 Σηκουανῶν φίλων ὄντων καὶ προκειμένων τῆς Ἰταλίας
 πρὸς τὴν ἄλλην Γαλατίαν. (3) Ἐνταῦθα δὲ αὐτῷ τῶν
 35 πολεμίων ἐπιπεσόντων καὶ περισχόντων μυριάσι πολ-
 λαῖς, ὀρμήσας διαγωνίσασθαι τοῖς μὲν ὄλοις καταπολε-
 μῶν ἐκράτησε χρόνῳ πολλῷ καὶ φόνῳ καταβιασάμενος
 τοὺς βαρβάρους, ἔδοξε δὲ κατ' ἀρχάς τι καὶ σφαλῆναι,
 καὶ δεικνύουσιν Ἀρβέρνοι ξιφίδιον πρὸς ἱερῷ κρεμάμε-
 40 νον, ὡς δὴ Καίσαρος λάφυρον· ὃ θεασάμενος αὐτὸς ὕστε-
 ρον μειδίασε καὶ τῶν φίλων καθελεῖν κελεύοντων οὐκ
 εἶασεν ἱερὸν ἡγούμενος.

XXVII. Οὗ μὴν ἀλλὰ τότε τῶν διαφυγόντων οἱ
 45 πλεῖστοι μετὰ τοῦ βασιλέως εἰς πόλιν Ἀλησίαν συνέφυ-
 γον. Καὶ πολιορκοῦντι ταύτην Καίσαρι δοκοῦσαν
 ἀνάλωτον εἶναι μεγέθει τε τειχῶν καὶ πλήθει τῶν ἀπο-
 μαχομένων ἐπιπίπτει παντὸς λόγου μείζων κίνδυνος
 εἴωθεν. Ὅ γὰρ ἦν ἐν Γαλατίᾳ κράτιστον ἀπὸ τῶν
 50 ἐθνῶν ἀθροισθὲν, ἐν ὅπλοις ἦκον ἐπὶ τὴν Ἀλησίαν,
 τριάκοντα μυριάδες· αἱ δὲ ἐν αὐτῇ τῶν μαχομένων οὐκ
 ἐλάττονες ἦσαν ἑπτακαίδεκα μυριάδων, ὥστε ἐν μέσῳ
 πολέμου τοσούτου τὸν Καίσαρα καταλημμένον καὶ πο-
 55 λιορκούμενον ἀναγκασθῆναι διττὰ τεῖχη προβαλέσθαι,
 72 τὸ μὲν πρὸς τὴν πόλιν, τὸ δὲ ἀπὸ τῶν ἐπεληλυθότων, ὡς,

dinem incerta, hinc ob paludes et amnes aversos perplexa
 videbantur Cæsarem impeditura, ne de rebellantibus pœ-
 nas sumere posset. Desciverant autem a fide Romano-
 rum multi populi, quorum præcipui erant Arverni et Car-
 nutes; summa rerum ad Vercingetorigem delata erat,
 cujus patrem Galli affectatæ tyrannidis insimulatum occi-
 derant.

XXVI. Is copiis in multas partes divisus et singulis par-
 tibus suis præfectis ducibus, ad defectionem vicinas omnes
 usque ad Ararim regiones pertraxit, in animo habens quod
 jam tum Romæ coitio esset adversus Cæsarem facta, univer-
 sam bello concitare Galliam. Et quidem si hoc paulo post
 molitus fuisset, Cæsare bello jam civili implicato, haud
 leviores utique Cimbricis terrores Romam invasissent.
 Nunc qui omnibus rebus ad bellum præclare, tempore au-
 tem omnium optime nosset uti Cæsar, simul atque rem
 comperit, ipsis viis, quas ingressus est, ipsaque itineris
 celeritate et impetu ostendit barbaris, invictum se adver-
 sum eos adducere exercitum. (2) Quo enim missum ab
 eo nuntium aut tabellarium pervenire multo etiam tem-
 pore posse nemo credidisset, ibi ipse statim cum toto est
 conspectus exercitu, agros hostium vastans, munitiones
 excindens, urbes subigens, eos qui factum mutarent in
 fidem recipiens, donec ab Heduis etiam esse rebellatum. Hi
 quum se reliquo tempore fratres Romanorum appellassent,
 essentque ab iis præcipuos honores consecuti, tum se ad-
 junxerunt rebellibus, multasque Cæsaris exercitui mole-
 stias exhibuerunt. Itaque Cæsar inde motis castris per Lin-
 gones in Sequanos contendit socios et quorum regio
 omnium Gallicarum prima aditur ab Italia proficiscenti-
 bus. (4) In itinere cum hostes adorti sunt, multisque ho-
 minum millibus circumfusus pugnare coactus, omnibus
 5 e copiis suis in certamen commissis temporisque diuturnitate
 et cæde subactos compressit barbaros; tametsi initio vide-
 tur incommodum accepisse. Ostendunt enim Arverni pu-
 gionem in templo suspensum, spoliū Cæsaris; quem
 ipse Cæsar postea quum vidisset, subrisit, amicosque tol-
 lere volentes prohibuit, sacrum esse deputans.

XXVII. Enimvero eorum qui cladem effugissent, major
 pars cum rege Alesiam confugerunt, urbem et murorum
 magnitudine, et tum defensorum multitudine prope inex-
 6 f pugnabilem visam. Quam quum Cæsar in obsidione haberet,
 periculum ei tantum, quantum verbis exprimi non potest,
 obtigit. Robur enim totius Galliae, hominum armatorum
 trecenta millia ad Alesiam venerunt, quum in urbe essent
 non infra centum septuaginta millia, ita ut Cæsar utrinque
 gravi bello detentus, duos castris muros sit coactus cir-
 7 a cum dare, unum adversus urbem, alterum exadversus eos

εἰ συνέλθοιεν αἱ δυνάμεις, κομιδῇ διαπεπραγμένων τῶν καθ' αὐτόν. (2) Διὰ πολλὰ μὲν οὖν εἰκότως ὁ πρὸς Ἀλυσία κίνδυνος ἔσχε δόξαν, ὡς ἔργα τόλμης καὶ δεινότητος οἷα τῶν ἄλλων ἀγώνων οὐδεὶς παρασχόμενος, μάλιστα δὲ ἂν τις θαυμάσειε τὸ λαθεῖν τοὺς ἐν τῇ πόλει Καίσαρα τοσαύταις μυριάσι ταῖς ἕξω συμβαλόντα καὶ περιγεγόμενον, μᾶλλον δὲ καὶ τῶν Ῥωμαίων τοὺς τὸ πρὸς τὴν πόλιν τεῖχος φυλάττοντας. Οὐ γὰρ πρότερον ἤσθοντο τὴν νίκην ἢ κλαυθμόν ἐκ τῆς Ἀλυσίας ἀνδρῶν καὶ κοπιῶν γυναικῶν ἀκουσθῆναι θεασαμένων ἄρα κατὰ θά-
 10 τερα μέρη πολλοὺς μὲν ἀργύρω καὶ χρυσοῖν κεκοσμημένους θυρεοὺς, πολλοὺς δ' αἵματι πεφυρμένους θώρακας, ἔτι δ' ἐκπώματα καὶ σκηνάς Γαλατικὰς ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων εἰς τὸ στρατόπεδον κομιζομένας. Οὕτως ὀξείως ἢ τοσαύτῃ δυνάμει, ὥσπερ εἰδωλον ἢ ὄνειρον, ἠφάνιστο καὶ διεπεφόρητο, τῶν πλείστων ἐν τῇ μάχῃ πεσόντων. (3) Οἱ δὲ τὴν Ἀλυσίαν ἔχοντες οὐκ ὀλίγα πράγματα παρασχόντες ἑαυτοῖς καὶ Καίσαρι τέλος παρέδωσαν ἑαυτοῦς. Ὁ δὲ τοῦ σύμπαντος ἡγεμῶν πολέμου Οὐεργεν-
 20 τὸριξ ἀναλαβὼν τῶν θπλων τὰ κάλλιστα καὶ κοσμήσας τὸν ἵππον ἐξιπάσατο διὰ τῶν πυλῶν, καὶ κύκλω περιτὸν Καίσαρα καθιζόμενον ἐλάσας, εἶτα ἀφαλόμενος τοῦ ἵππου τὴν μὲν πανοπλίαν ἀπέβριψεν, αὐτὸς δὲ καθίσας ὑπὸ πύλας τοῦ Καίσαρος ἡσυχίαν ἤγεν, ἄχρι οὗ παρεδόθη φρουρησόμενος ἐπὶ τὸν θρίαμβόν.

XXVIII. Καίσαρι δὲ πάλαι μὲν ἐδέδοκτο καταλύειν Πομπήιον, ὥσπερ ἀμέλει κακείνω τοῦτον. Κράσσου γὰρ ἐν Πάρθοις ἀπολωλὸς, ὃς ἦν ἐφεδρος ἀμφοῖν, ἀπελείπετο τῷ μὲν ὑπὲρ τοῦ γενέσθαι μεγίστῳ τὸν ὄντα καταλύειν, τῷ δὲ, ἵνα μὴ πάθῃ τοῦτο, προναίρειν ἐν ἐδεδοίκει. (2) Τοῦτο δὲ Πομπήϊον μὲν ἐξ ὀλίγου φοβεῖσθαι παρέστη τῶς ὑπερορῶντι Καίσαρος, ὡς οὐ χαλεπὸν ἔργον ἐν αὐτὸς ἠύξῃσε καταλυθῆναι πάλιν ὑπ' αὐτοῦ. Καίσαρ δὲ ἀπ' ἀρχῆς ὑπόθεσιν ταύτην ποιημένος ἀπὸ τῶν ἀνταγωνιστῶν ὥσπερ ἀθλητῆς ἑαυτὸν ἀποστήσας μακρὰν καὶ τοῖς Κελτικοῖς ἐγγυμνασάμενος πολέμοις ἐπήσκησε μὲν τὴν δύναμιν, ἠύξῃσε δὲ τὴν δόξαν ἀπὸ τῶν ἔργων, εἰς ἀντίπαλον ἀρθεὶς τοῖς Πομπήϊου κατορθώμασι, λαμβάνων προσάσεις τὰς μὲν αὐτοῦ Πομπήϊου, τὰς δὲ τῶν καιρῶν ἐνδιδόντων καὶ τῆς ἐν Ῥώμῃ κακοπολιτείας, δι' ἣν οἱ μὲν ἀρχαῖς μετιόντες ἐν μέσῳ θέμενοι τραπέζας ἐδέκαζον ἀναίσχυντως τὰ πλήθη, κατῆει δὲ ὁ δῆμος ἔμμισθος οὐ ψήφοις ὑπὲρ τοῦ δεδοκότος, ἀλλὰ τόξοις καὶ ζιγῆσι καὶ σφενδόλαις ἀμιλλώμενος. Αἵματι δὲ καὶ νεκροῖς πολλάκις αἰσχύνοντες τὸ βῆμα διεκρίθησαν ἀναρχία τὴν πόλιν ὥσπερ ἀκυβέρνητον ὑποφερομένην ἀπολιπόντες, ὥστε τοὺς νοῦν ἔχοντας ἀγαπᾶν, εἰ πρὸς μηδὲν αὐτοῖς χεῖρον, ἀλλὰ μοναρχίαν ἐκ τοιαύτης παραφροσύνης καὶ τοσοῦτου κλύδωνος ἐκπεσεῖται τὰ πράγματα. (3) Πολλοὶ δὲ ἦσαν οἱ καὶ λέγειν ἐν μέσῳ τολμῶντες ἤδη πλὴν ὑπὸ μοναρχίας ἀνήμεστον εἶναι τὴν πολιτείαν, καὶ τὸ φάρμακον τοῦτο χρῆναι τοῦ πραοτάτου τῶν ἱατρῶν ἀνασχέσθαι προσφέροντος, ὑποδηλοῦντες τὸν

qui recens advenerant; actum enim de se fore intelligebat si inter se copias conjungere hostibus licuisset. (2) Multis itaque nominibus celebre ad Alesiam bellum Caesaris fuit, quod obscurum non erat, nullo unquam alio bello insigniora audaciae ac peritiae opera edita esse. Id vero maximam admirationem meruit, quod Caesar non animadvertentibus qui in urbe erant hostibus, cum tot millibus confligit, victorque discessit, idque adeo magis, quod Romanos etiam, qui murum urbi objectum custodiebant, fefellerit. Non enim prius de victoria cognoverunt, quam virorum et mulierum ab Alesia ejulatum et planctum exaudierunt, qui nimirum viderent ab altera parte multa auro argenteoque ornata scuta, multos sanguine conspersos thoraces, multa pocula, multa tentoria Gallica a Romanis in castra referri. Tanta celeritate magna istae copiae umbræ instar aut insomni dilapsae evanuerunt, plerisque in pugna occisis. (3) Qui vero Alesiae obsidebantur, quum et se et Caesarem diu multumque torsissent, in deditionem tandem venerunt. Totius autem belli dux Vercingetorix armis indutus pulcherrimis, equo ornato portis exit; quumque ter in orbe circa Caesarem, ut tum sedebat, equitasset, equo desilivit, projectisque armis ad pedes Caesaris accessit, atque ibi quietus assedit, donec ad triumphum in custodia asservari jussus est.

XXVIII. Enimvero jam pridem Pompeium evertere Caesar animum induxerat, sicut et hunc Pompeius. Crasso enim, quem victor uterque adversarium fuisset habiturus, in Parthis occiso, relinquebatur Caesari ut maximus fieret, eum qui maximus erat Pompeium deiciendi, Pompeio hunc, ne id sibi accideret, ante opprimendi consilium capere. (2) Et Pompeius quidem nuper demum sibi a Caesare timere coperat, quem hactenus neglexerat, existimans se quem evexisset haud difficulter dejecturum. At Caesar, qui multo ante hoc apud animum suum proposuisset, longe se ab adversariis, velut athleta, subduxerat, bellisque Gallicis et se et copias exercuerat, ac gloria factorum rerum gestarum Pompeii famam æquaverat. Occasiones autem propositi sui exsequendi partim Pompeius ipsi, partim temporum vitia, corruptaque Romæ reipublicae ratio suppeditabant. Quippe qui magistratus ambiebant, posita in medio mensa argentaria impudenter populum corrumpebant, isque addictis suffragiis in Campum descendebat, non votis pro largitore, sed sagittis, gladiis et fundis certaturus, ita ut saepe sanguine et caedibus polluto tribunali discederent, urbem tanquam gubernatoris orbam effrenatae licentiae diripiendam relinquentes, adeo quidem ut cordati homines bene actum fore cum republica existimarent, si ad nihil eam deterius vesania tanta atque procella, quam ad unius alicujus dominationem redigerent. (3) Quin et inventi jam sunt multi, qui nisi unius imperio sanari rempublicam posse negare auderent in publico, idque remedium adhibendum esse a medico lenissimo, eique obtemperandum, Pompeium scilicet indicantes. Pompeius autem se

Πομπήιον
 λωπιζόμε
 δευθῆσο
 πείθουσι
 5 ὡς μὴ βί
 χία παρ
 τῶν ἐπαρ
 πασαν, ἀ
 ματα τ
 10 χιλία
 722 XXI
 πων καὶ
 οὖν πρῶ
 καὶ Λέν
 15 καὶ τοῖς
 μίαν αὐ
 ἐναγχος
 ἀπρηθῶν
 ἕνα τῶν
 20 βάρδοις
 παράση
 Καίσαρ
 σαρὸς τ
 τὸς πᾶ
 25 γούντα
 ὑπατεῦ
 ὄν καὶ
 ἀγορᾷ
 θείσαν,
 30 ἀναφα
 ἀποδει
 ἀπῆτε
 Κελτι
 ἕκαστ
 35 (3) Ο
 πλήθη
 ὑπὲρ
 διέφθ
 καὶ τ
 40 μόλις
 σης
 ἔσομι
 πλήθ
 ὑποπ
 45 παρ
 λόγο
 σαρ
 ἀλλ
 χῶν
 60 οὐ
 «
 τὴν
 τὸ

Πομπήιον. Ἐπειδὴ κάκεινος, λόγῳ παραιτεῖσθαι καλ-
λωπιζόμενος, ἔργῳ παντὸς μᾶλλον ἐπέβαινε ἐξ ὧν ἀνα-
δειχθήσεται δικτάτωρ, συμφρονήσαντες οἱ περὶ Κάτωνα
πειθουσι τὴν γερούσιαν ὑπατον αὐτὸν ἀποδείξει μόνον,
ὡς μὴ βιάσαιο δικτάτωρ γενέσθαι νομιμωτέρᾳ μοναρχίᾳ
παρηγορηθεῖς. Οἱ δὲ καὶ χρόνον ἐπεψηφίσαντο τῶν ἐπαρχιῶν
δύο δὲ εἶχεν, Ἰβηρίαν καὶ Λιβύην σύμπασαν, ἃς διώκει
πρεσβευτὰς ἀποστέλλων καὶ στρατεύματα τρέφων, οἷς ἐλάμβανεν ἐκ τοῦ δημοσίου ταμείου
10 χίλια τάλαντα καθ' ἕκαστον ἐνιαυτόν.

722 XXIX. Ἐκ τούτου Καῖσαρ ὑπατεῖαν ἐμνάτο πέμ- a
πων καὶ χρόνον ὁμοίως τῶν ἰδίων ἐπαρχιῶν. Τὸ μὲν
οὖν πρῶτον Πομπηίου σιωπῶντος οἱ περὶ Μάρκελλον
καὶ Λέντλον ἠναντιοῦντο, μισοῦντες ἄλλως Καίσαρα

15 καὶ τοῖς ἀναγκαίαις οὐκ ἀναγκαῖα προστιθέντες εἰς ἀτι-
μίαν αὐτοῦ καὶ προπηλακισμόν. Νεοκωμίτας γὰρ
ἐναγχος ὑπὸ Καίσαρος ἐν Γαλατίᾳ κατοικισμένους
ἀφῆροῦντο τῆς πολιτείας· καὶ Μάρκελλος ὑπατεῶν
ἕνα τῶν ἐκεῖ βουλευτῶν εἰς Ῥώμην ἀφικόμενον ἤριστο
20 βράβδιος, ἐπιλέγων ὡς ταῦτα τοῦ μὴ Ῥωμαῖον εἶναι
παράσημα προστίθησιν αὐτῷ, καὶ δεικνύειν ἀπίοντα
Καίσαρι κελεύει. (2) Μετὰ δὲ Μάρκελλον, ἦδη Καί- b
σαρος τὸν Γαλατικὸν πλοῦτον ἀρύεσθαι βύθην ἀφεικό-
τους πᾶσι τοῖς πολιτευομένοις καὶ Κουρίωνα μὲν δημαρ-
25 γοῦντα πολλῶν ἐλευθερώσαντος δανείων, Παύλῳ δὲ
ὑπατεῶντι χίλια καὶ πεντακόσια τάλαντα δόντος, ἀφ'
ὧν καὶ τὴν βασιλικὴν ἐκείνος, ὀνομαστὸν ἀνάθημα, τῇ
ἀγορᾷ προσεκόσμησεν ἀντὶ τῆς Φουλβίας οἰκοδομη-
θεῖσαν, οὕτω δὲ φοβηθεὶς τὴν σύστασιν ὁ Πομπηῖος

30 ἀναφανδὸν ἦδη δι' ἑαυτοῦ καὶ τῶν φίλων ἐπραττεν
ἀπειχεῖσθαι τὸν διάδοχον Καίσαρι τῆς ἀρχῆς, καὶ πέμπτων
ἀπῆτει τοὺς στρατιώτας, οὓς ἔχρησεν αὐτῷ πρὸς τοὺς
Κελτικὸς ἀγῶνας. Ὁ δὲ ἀποπέμπει δωρησάμενος c
ἕκαστον ἄνδρα πενήτην καὶ διακοσίαις δραγμαῖς.

35 (3) Οἱ δὲ τούτους Πομπηῖος κομίσαντες εἰς μὲν τὸ
πλήθος οὐκ ἐπιεικῆς οὐδὲ χρηστοὺς κατέσπειραν λόγους
ὑπὲρ τοῦ Καίσαρος, αὐτὸν δὲ Πομπηῖον ἑλίπει κεναῖς
διέφθειραν, ὡς ποθοῦμενον ὑπὸ τῆς Καίσαρος στρατιᾶς
καὶ τὰ μὲν ἐνταῦθα διὰ φθόνου καὶ πολιτείας ὑπούλου
40 μόλις ἔχοντα, τῆς δὲ ἐκεῖ δυνάμεως ἐτοίμης ὑπαρχού-
σης αὐτῷ καὶ μόνον ὑπερβάλλωσιν εἰς Ἰταλίαν εὐθὺς
ἐσομένης πρὸς ἐκείνον· οὕτω γεγονέναι τὸν Καίσαρα
πλήθει στρατειῶν λυπηρὸν αὐτοῖς καὶ φόβῳ μοναρχίας
ὑποπτον. (4) Ἐπὶ τούτοις Πομπηῖος ἐχαινοῦτο, καὶ

45 παρασκευῆς μὲν ἡμέλει στρατιωτῶν, ὡς μὴ δεδοικώς,
λόγοις δὲ καὶ γνώμαις κατεπολιτεύετο τῷ δοκεῖν Καί- d
σαρα καταψηφίζόμενος. Ὡν ἐκεῖνος οὐδὲν ἐφρόντιζεν·
ἀλλὰ λέγεται τινα τῶν ἀφικόμενων παρ' αὐτοῦ ταξιαρ-
χῶν ἐστῶτα πρὸ τοῦ βουλευτηρίου καὶ πυθόμενον, ὡς
οὐ δίδωσιν ἢ γερούσιαν Καίσαρι χρόνον τῆς ἀρχῆς·
50 « Ἄλλ' αὕτη, φάναι, δώσει, » κρούσαντα τῇ χειρὶ
τὴν λαβὴν τῆς μαχαίρας.

XXX. Οὐ μὴν ἄλλ' ἢ γε παρὰ Καίσαρος ἀξίωσις
τὸ πρόσχημα τῆς δικαιολογίας λαμπρὸν εἶχεν. Ἡξίου

id recusare speciose simulans, re ipsa noc unum summo
studio agebat, ut dictatorem se dici efficeret; id quod Cato
intelligens, senatui persuasit uti eum solum consulem
crearet, ut legitimo utrumque magistratu delinitus, conten-
tionem dictaturæ adipiscendæ abjiceret. Quin et provin-
ciarum ejus tempus prorogatum est; obtinebat autem duas
Hispanias et Africam universam, quas missis legatis admi-
nistrabat, ex ærario quotannis acceptis mille talentis exer-
citus alebat.

XXIX. Interim Cæsar per nuntios consulatum et provin-
ciarum prorogationem petit. Ibi primum tacente Pom-
peio, Marcellus et Lentulus odio Cæsaris petitionem ejus
impugnaverunt, necessariis dictis multa supervacanea ad-
dentes, quæ ad contumeliam ejus injuriamque pertine-
rent. Nam Novocomensibus, quam coloniam nuper in
Galliam Cæsar deduxerat, jus civitatis ademerunt, et Mar-
cellus consul unum senatorum ejus loci Romam profectum
virgis cædi jussit, addens se eum ita insignisse, ut cogno-
sceret se Romanum non esse: abiret, ac Cæsari ostenderet.

(2) Cæsar post Marcelli hoc factum Gallicas divitias uber-
tim hauriendas iis qui in republica versarentur dedit, Curio-
nem gravi ære alieno liberavit, qui tum tribunus plebis
erāt, Paulo consuli H. S. trecenties sexagies largitus est;
ex qua pecunia is basilicam, nobile opus, foro ornandi
causa adjecit, pro Fulvia exstructum. Proinde Pompeius
factionis Cæsarianæ metu palam ipse, amicorum etiam
adhibita opera, egit uti Cæsari successor mitteretur, mi-
sitque qui milites ab eo reposcerent, quos ad Gallicum
bellum ei utendos concesserat. Remisit eos Cæsar, vi-
ritim ducentis quadraginta denariis donatos. (3) Qui
autem eos ad Pompeium reduxere, ii apud vulgus spar-
sis de Cæsare sinistris rumoribus ipsum Pompeium
inani spe productum corruperunt, desiderari eum a Cæsaris
exercitu dicentes, et qui ob invidiam et vitia reipub-
licæ hinc vix suum locum teneat, ei paratas ibi esse copias,
atque, si modo Italiam attigissent, mox in ejus potestate fu-
turas; adeo Cæsarem suis militibus ob continentes expedi-
tiones invisum, et metu tyrannidis suspectum esse. (4)
His inflatus Pompeius quasi nihil timens curam exercitus
parandi dimisit, Cæsaremque, ut sibi falso persuadebat,
decretis et sententiis, quas ille nihil faceret, oppugnare satis
habuit. Ferunt sane quendam tribunum militum astan-
tem curiæ, quum audiret senatum Cæsari tempus imperii
non prorogare, capulo gladii manu pulsato dixisse: At hic
dabit.

XXX. Verumtamen Cæsaris petitio splendidum justitie
prætextum habebat. Postulabat enim ut iam Pompeius

γὰρ αὐτός τε καταθέσθαι τὰ ὄπλα καὶ Πομπηίου ταῦτο
 πράξαντος ἀμφοτέρους ἰδιώτας γενομένους εὐρίσκεισθαι
 τι παρὰ τῶν πολιτῶν ἀγαθόν· ὡς τοὺς αὐτὸν μὲν ἀφαι-
 ρομένους, ἐκείνῳ δὲ ἣν εἶχε βεβαιούντας δύναμιν ἕτε-
 ρον διαβάλλοντας ἕτερον κατασκευάζειν τύραννον. (2)
 Ταῦτα προκαλούμενος ἐν τῷ δήμῳ Κουρίων ὑπὲρ Καί-
 σαρος ἐκροτεῖτο λαμπρῶς· οἱ δὲ καὶ στεφάνους ἐπ' αὐ-
 τὸν ὡσπερ ἀθλητὴν ἀνθοβολοῦντες ἠφίεσαν. Ἀντώνιος
 δὲ δημοαρχῶν Καίσαρος ὑπὲρ τούτων ἐπιστολὴν κομι-
 σθεῖσαν εἰς τὸ πλῆθος ἐξήνεγκε καὶ ἀνέγνω βίβλιν ὑπά-
 των. (3) Ἐν δὲ τῇ βουλῇ Σκηπίων μὲν ὁ Πομπηίου
 πενθερὸς εἰσηγήσατο γνώμην, ἂν ἐν ἡμέρᾳ βῆτῃ μὴ
 καταθήηται τὰ ὄπλα Καίσαρ, ἀποδειχθῆναι πολέμιον
 αὐτόν. Ἐρωτῶντων δὲ τῶν ὑπάτων, εἰ δοκεῖ Πομ-
 πηίου ἀφείναι τοὺς στρατιώτας, καὶ ἄλιν, εἰ δοκεῖ
 Καίσαρα, τῇ μὲν ὀλίγοι παντάπασιν, τῇ δὲ πάντες παρ'
 ὀλίγους προσέθεντο· τῶν δὲ περὶ Ἀντώνιον πάλιν ἀξιού-
 των ἀμφοτέρους τὴν ἀρχὴν ἀφείναι, πάντες ὁμαλοῖς
 προσεχώρησαν. Ἀλλὰ ἐκβιαζομένου Σκηπίωνος καὶ
 Λέντου τοῦ ὑπάτου βοῶντος ὄπλων δεῖν πρὸς ἄνδρα
 ληστὴν, οὐ ψήφῳ, τότε μὲν διελύθησαν καὶ μετεβάλ-
 λοντο τὰς ἐσθῆτας ἐπὶ πένθει διὰ τὴν στάσιν.
 723 XXXI. Ἐπεὶ δὲ παρὰ Καίσαρος ἤχον ἐπιστολαὶ α
 μετριάξαι δοκοῦντας, ἤξιον γὰρ ἀφείναι πάντα
 25 τὴν ἐντὸς Ἀλπεων καὶ τὸ Ἰλλυρικὸν μετὰ δυεῖν τα-
 γμάτων αὐτῷ δοθῆναι, μέχρι οὗ τὴν δευτέραν ὑπατείαν
 μέτεις, καὶ Κικέρων ὁ βῆτωρ ἄρτι παρὼν ἐκ Κιλικίας
 καὶ διαλλαγὰς πράττων ἐμάλαττε τὸν Πομπηίου· ὁ δὲ
 30 τὰλλα συγχωρῶν τοὺς στρατιώτας ἀφήρει. Καὶ Κικέρ-
 ων μὲν ἐπειθε τοὺς Καίσαρος φίλους συνενδόντας ἐπὶ
 ταῖς εἰρημέναις ἐπαρχίαις καὶ στρατιώταις μόνοις ἐξα-
 κισχιλίοις ποιεῖσθαι τὰς διαλύσεις. Πομπηίου δὲ καμ-
 πτομένου καὶ ἐνδιδόντος οἱ περὶ Λέντον οὐκ εἶον ὑπα-
 τεύοντες, ἀλλὰ καὶ τῆς βουλῆς Ἀντώνιον καὶ Κουρίωνα
 35 προπηλακίσαντες ἐξήλασαν ἀτίμως, τὴν εὐπρεπεστάτην β
 Καίσαρι τῶν προφάσεων αὐτοὶ μηχανησάμενοι καὶ δι'
 ἧς μάλιστα τοὺς στρατιώτας παρώξυνεν ἐπιδεικνύμενος
 ἄνδρας ἔλλογιμους καὶ ἄρχοντας ἐπὶ μισθίων ζευγῶν
 πεφευγότας ἐν ἐσθῆσιν οἰκετικαῖς· οὕτω γὰρ ἀπὸ
 40 Ῥώμης σκευάσαντες ἑαυτοὺς διὰ φόβον ὑπεξήσαν.
 XXXII. Ἦσαν μὲν οὖν περὶ αὐτὸν οὐ πλείους ἰππέων
 τριακοσίων καὶ πεντακισχιλίων ὄπλιτων· τὸ γὰρ ἄλλο
 στρατεύμα πέραν Ἀλπεων ἀπολελειμμένον ἐμελλον
 ἄξειν οἱ πεμφθέντες. Ὅρων δὲ τὴν ἀρχὴν ὧν ἐνίστατο
 45 πραγμάτων καὶ τὴν ἐφοδὸν οὐ πολυχειρίας δεομένην ἐν
 τῷ παρόντι μᾶλλον ἢ θάμβει τε τόλμης καὶ τάχει καὶ φοῦ
 καταληπτέαν οὔσαν, ἐκπλήξεν γὰρ ἀπιστούμενος βῆρον
 ἢ βιάσεσθαι μετὰ παρασκευῆς ἐπελθῶν, τοὺς μὲν ἡγε-
 μόνους καὶ ταξιάρχους ἐκέλευσε μαχαίρας ἔχοντας ἀνευ
 50 τῶν ἄλλων ὄπλων κατασχεῖν Ἀρίμινον, τῆς Ἰταλίας
 μεγάλην πόλιν, ὡς ἐνδέχεται μάλιστα φείσάμενος φό-
 νου καὶ ταραχῆς, Ὀρτησίῳ δὲ τὴν δύναμιν παρέδω-
 κεν. (2) Αὐτὸς δὲ τὴν μὲν ἡμέραν διῆγεν ἐν φανερωῶ
 μονομάχοις ἐφεστῶς γυμναζομένοις καὶ θεώμενος· μι-

quam ipse ab armis discederet et privati a civibus aliquid
 muneris peterent; et ostendebat qui se armis spoliarent,
 Pompeio imperium confirmantes, eos alterum tyrannidis
 accusando, alteri tyrannidem parare. (2) Has a Caesare
 latas condiciones Curio apud populum proponens magno est
 acceptus applausu et coronæ in eum tanquam athletam con-
 jectæ. Antonius etiam tribunus plebis epistolam Caesaris
 eadem de re allatam apud populum invitis consulibus reci-
 tavit. (3) In senatu autem Scipio Pompeii socer sententiam
 tulit, ut Cæsar, nisi intra diem dictam ab armis discessisset,
 hostis judicaretur. Consulibus vero quærentibus, Pom-
 peiusne dimittere exercitum, juberetur, itemque an Cæsar,
 illud pauci admodum, hoc prope omnes censuerunt; quum
 vero Antonius postularet, uti uterque imperio se abdicaret,
 ab universis assensum est. Vi tamen Scipio obtinuit ac
 Lentulus consul, armis, non suffragiis, contra latronem
 opus esse vociferans, ut re infecta discederetur luctuque
 ob tumultum vestis mutaretur.

XXXI. Aliæ deinde Caesaris allatæ sunt epistolæ, quibus
 moderate, ut videbatur, petebat uti citerior saltem Gallia
 et Illyricum sibi cum duabus legionibus concederetur usque
 ad alterius consulatus petitionem. Cicero etiam tunc e Cili-
 cia reversus pacificationi studebat et Pompeium eo usque
 inflexerat, uti negatis militibus, cetera concederet, et eo
 rem inclinaverat, ut persuasi ab ipso Caesaris amici, qui
 jam remissiores erant, nominatarum provinciarum et sex
 millium militum promissione contenti essent inirentque
 concordiam, idque jam Pompeius concederet. Verum Len-
 tulus consul, qui que ab ejus erant factione, obstiterunt, et
 ab his ignominiose Antonius et Curio senatu exturbati sunt,
 Cesari ultro prætextum honestissimum præbentibus et qui
 ad animos militum irritandos plurimum conduceret; osten-
 debat enim eis viros insignes, et qui cum magistratu fuis-
 sent, servili habitu (nam ita se Roma fugientes metus
 causa composuerant) rheda meritoria ad se profugisse.

XXXII. Habebat secum Cæsar haud plures trecentis equi-
 tes et legionariorum militum quinque millia; reliquum
 exercitum trans Alpes relictum missi erant qui adducerent.
 Videns autem initium rerum, quas aggrediebatur, in præ-
 sentia non tam multitudine militum opus habere, quam
 celeritate et terrore hostibus injecto (facilius enim se eos
 improvise impetu perterrefacturum, quam armis coacturum),
 tribunos et centuriones jussit absque armis reliquis,
 solis gladiis succinctos, Ariminum occupare, magnam Ita-
 liæ urbem, et quantum ejus fieri posset, a cædibus et tu-
 multu abstinere, eosque Hortensio ducendos tradidit. (2)
 Ipse interdum in conspectu omnium exercitia gladiatorum

κρὸν δ
 θῶν εἰς
 κεκλη
 τοὺς μ
 5 αὐτὸν
 (3) Αὐ
 ἑτέραν
 στρέψ
 10 Γαλατ
 καλεῖτ
 τῷ δεῖ
 νων, ε
 μὲν α
 15 ἀμφοτ
 βούλει
 ρούσιν
 ἀναλο
 ἢ διὰ
 20 (4) Τῆ
 τοῦ Λ
 τοῖς ε
 οἰμίον
 τὴν δ
 25 ἐπίσει
 γεται
 σμον
 ἀρρητ
 ΧΥ
 30 ἀναφο
 ὁμοῦ
 τοῖς
 ἄνδρα
 724 ἐκπ
 35 τὰς ἀ
 Ῥώμ
 τῶν τ
 σαι β
 δονι
 40 τετρά
 κινή
 ἦγεν
 συμπ
 μελλ
 45 γμέν
 Καί
 χοντ
 εὐγν
 κατ
 50 κτυ
 σύγγ
 ἐκεί
 ὅταν
 ἐμπ

χρόν δὲ πρὸ ἑσπέρας θεραπεύσας τὸ σῶμα καὶ παρελ-
θὼν εἰς τὸν ἀνδρῶνα καὶ συγγενόμενος βραχέα τοῖς παρα-
κεκλημένοις ἐπὶ τὸ δεῖπνον, ἥδη συσκοτάζοντος ἕξανέστη, d
τοὺς μὲν ἄλλους φιλοφρονηθεὶς καὶ κελεύσας περιμένειν
αὐτὸν ὡς ἐπαυλευσόμενον, ὀλίγοις δὲ τῶν φίλων προσεί-
ρητο μὴ κατὰ τὸ αὐτὸ πάντας, ἄλλον δὲ ἄλλη διώκειν.
(3) Αὐτὸς δὲ τῶν μισθίων ζευγῶν ἐπιθάς ἐνός, ἤλαυεν
ἐτέραν τινὰ πρῶτον ὁδὸν, εἶτα πρὸς τὸ Ἀρίμινον ἐπι-
στρέψας, ὡς ἦλθεν ἐπὶ τὸν διορίζοντα τὴν ἐντός Ἄλπειον
10 Γαλατίαν ἀπὸ τῆς ἄλλης Ἰταλίας ποταμόν (Ρουβίκων
καλεῖται) καὶ λογιζόμενος αὐτὸν εἰσῆει μάλλον ἐγγίζοντα
τῷ δεῖνῳ καὶ περιφερόμενον τῷ μεγέθει τῶν τολμομέ-
νων, ἔσχετο δρόμου· καὶ τὴν πορείαν ἐπιστήσας πολλὰ
μὲν αὐτὸς ἐν ἑαυτῷ διήνεγκε σιγῇ τὴν γνώμην ἐπ'
15 ἀμφοτέρα μεταλαμβάνων, καὶ τροπὰς ἔσχεν αὐτῷ τό τε
βούλευμα πλείεστας, πολλὰ δὲ καὶ τῶν φίλων τοῖς πα-
ροῦσιν, ὧν ἦν καὶ Πολλίων Ἀσίνιος, συνδιηπόρησεν
ἀναλογιζόμενος, ἡλικίων κακῶν ἄρξει πᾶσιν ἀνθρώποις
ἢ διάβασις ὅσον τε λόγον αὐτῆς τοῖς αὐθις ἀπολείψουσι.
20 (4) Τέλος δὲ μετὰ θυμοῦ τινος ὥσπερ ἀφείς ἑαυτὸν ἐκ
τοῦ λογιζομένου πρὸς τὸ μέλλον καὶ τοῦτο δὴ τὸ κοινὸν
τοῖς εἰς τύχας ἐμβαίνουσιν ἀπόρους καὶ τόλμας προ-
οίμιον ὑπειπὼν, « Ἀνεβρίφθω κύβος, » ὄρμησε πρὸς f
τὴν διάβασιν καὶ δρόμῳ τὸ λοιπὸν ἥδη χρώμενος εἰς-
25 ἐπεσε πρὸ ἡμέρας εἰς τὸ Ἀρίμινον καὶ κατέσχε. Λέ-
γεται δὲ τῇ προτέρᾳ νυκτὶ τῆς διαβάσεως ὄναρ ἰδεῖν ἔκθε-
σμον· ἐδόκει γὰρ αὐτὸς τῇ ἑαυτοῦ μητρὶ μίγνυσθαι τὴν
ἄρῆτον μίξιν.
XXXIII. Ἐπει δὲ κατελήφθη τὸ Ἀρίμινον, ὥσπερ
30 ἀνεωγμένου τοῦ πολέμου πλατείαις πύλαις ἐπὶ πᾶσαν
δομῷ τὴν γῆν καὶ θάλασσαν καὶ συγκεχυμένων ἅμα
τοῖς ὄροισι τῆς ἐπαρχίας τῶν νόμων τῆς πόλεως, οὐκ
ἀνδρας ἂν τις φήσῃ καὶ γυναῖκας, ὥσπερ ἄλλοτε, σὺν
724 ἐκπλήξει διαφοιτῶν τῆς Ἰταλίας, ἀλλὰ τὰς πόλεις αὐ- a
35 τὰς ἀνισταμένας φυγῇ διαφέρεσθαι δι' ἀλλήλων, τὴν δὲ
Ρώμην ὥσπερ ἑπὶ βρυμάτων πιμπλαμένην φυγαῖς
τῶν πέριξ δῆμων καὶ μεταστάσεσιν, οὔτε ἀρχοντι πεῖ-
σαι βράδιαν οὔσαν οὔτε λόγῳ καθεκτῆν, ἐν πολλῷ κλύ-
δωνι καὶ σάλῳ μικρὸν ἀπολιπεῖν αὐτὴν ὑφ' αὐτῆς ἀνα-
40 τετράφθαι. Πάθη γὰρ ἀντίπαλα καὶ βίαια κατεῖχε
κινήματα πάντα τόπον. Οὐδὲ γὰρ τὸ χαῖρον ἡσυχίαν
ἦγεν, ἀλλὰ τῷ δεδοικότε καὶ λυπούμενῳ κατὰ πολλὰ
συμπίπτον ἐν μεγάλῃ πόλει καὶ θρασυόμενον ὑπὲρ τοῦ
μέλλοντος δι' ἐρίδων ἦν, αὐτὸν τε Πομπήιον ἐκπεπλη-
45 γμένον ἄλλος ἀλλαχόθεν ἐτάραττε, τοῖς μὲν, ὡς ἠύξῃσε
Καίσαρα καθ' ἑαυτοῦ καὶ τῆς ἡγεμονίας, εὐθύνας ὑπέ- b
χοντα, τῶν δὲ, ὅτι παρείοντα καὶ προτεινόμενον
εὐγνώμονας διαλύσεις ἐφῆκε τοῖς περὶ Λέντλον ὑβρίσαι,
κατηγορούντων. (2) Φαώνιος δὲ αὐτὸν ἐκέλευε τῷ ποδὶ
50 κτυπεῖν τὴν γῆν, ἐπεὶ μεγαληγορῶν ποτε πρὸς τὴν
σύγκλητον οὐδὲν εἶα πολυπραγμανεῖν οὐδὲ φροντίζειν
ἐκείνους τῆς ἐπὶ τὸν πόλεμον παρασκευῆς· αὐτὸς γὰρ,
ὅταν ἐπίη, κρούσας τὸ ἔδαφος τῷ ποδὶ στρατευμάτων
ἐμπλήσειν τὴν Ἰταλίαν. (3) Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τότε πλῆθει

spectavit; paullum ante vesperam curato corpore in tricli-
nium ingressus et haud diu apud eos, qui erant ad cœnam
vocati, moratus, jam tenebris se intendentibus abiit, sa-
lutatis ceteris et suum reditum exspectare jussis, paucis
autem amicorum mandaverat uti alia alii via se sequerentur.
(3) Ipse meritorio curru primum alia via, deinde ea
quæ ad Ariminum tendit, vectus, ad Rubiconem fluvium
pervenit, qui Italiam a Gallia Cisalpina dividit. Hic cum
propriorem jam facinori, quod proposuerat gravissimum,
ac præ magnitudine conatus sui veluti vertigine circum-
actum, variæ gravesque cogitationes subierunt: itaque
inhibito cursu substitit, diuque tacitus secum in utramque
partem rem deliberavit. Consiliumque ejus quum plurimas
habuit mutationes, tum multa etiam cum amicis, inter
quos fuit Asinius Pollio, commentatus, quantorum malo-
rum omnibus hominibus istius fluvii transitus esset præbi-
turus initium, et quæ de eo judicia posteritatis futura
essent. (4) Tandem animi fervore quodam, veluti eventui
se valere jussis rationibus committens, ac præfatus id, quod
solent qui dubiæ se fortunæ et incertis periculis credunt:
Jacta esto alea, transiit amnem; cursuque deinde pergens,
ante lucem Ariminum pervenit, idque occupavit. Ferunt
proxima qua Rubiconem transiit nocte nefarium habuisse
insomnium: nempe se cum matre nefande corpus miscere.

XXXIII. Occupato Arimino, bellique jam tanquam latis
plateis in omnes terras et maria aperto aditu, ac confuso
simul cum provinciarum limitibus jure reipublicæ Romanæ;
non jam, ut alias fieri solet, consternatione hominum ob-
orta viros et mulieres per Italiam discurrere vidisses, sed
ipsas adeo urbes certatim ac promiscue fugere; Romam
vero fuga atque migratione circumjectorum populorum
veluti fluviorum illuvie oppletam, neque cujusquam jam
dicto audientem esse, neque oratione temperari posse, sed
in tanto aestu atque procellis, tantum non ipsam a se ipsa
subverti. Contrarii enim affectus et vehementes motus
ubique locorum exsistebant, quum ne ii quidem, qui gaudio
afficiebantur, quiescerent, sed spe eventus ferocirent et
passim cum timentibus sibi ac dolentibus in vasta urbe con-
currentes contenderent. At Pompeium attonitum alii aliter
perturbare: hi, quod evexisset Cæsarem contra se et
republicam, poenas eum dare dicentes; illi culpantes,
quod cedentem jam et æquas ferentem conditiones a Lentulo
contumeliis affici passus esset. (2) Favonius pede eum
terram percutere jubebat, quod elatius aliquando in senatu
verba faciens, nihil eos de belli apparatu sollicitos esse jus-
serat, se, si quando Cæsar ad urbem moveret, ut primum
pede solum pulsasset, exercitibus Italiam impleturum. (3)
Et vero tunc Pompeio quam Cæsari ampliores erant copiæ:

δυνάμειος ὑπερέβαλεν ὁ Πομπήιος τὴν Καίσαρος· εἶασε δ' οὐδείς τὸν ἄνδρα χρήσασθαι τοῖς ἑαυτοῦ λογιμοῖς, ἀλλὰ ὑπ' ἀγγελμάτων πολλῶν καὶ ψευδῶν καὶ φόβων, ὡς ἐφροστώτος ἤδη τοῦ πολεμίου καὶ πάντα κατέγοντος, εἶξας καὶ συνεκκρουσθεὶς τῇ πάντων φορᾷ καὶ ψηφίζε-
5 ται ταραχὴν ὄραν, καὶ τὴν πόλιν ἐξέλιπε κελεύσας ἔπεσθαι τὴν γερουσίαν καὶ μηδένα μένειν τῶν πρὸ τῆς τυραννίδος ἡρημένων τὴν πατρίδα καὶ τὴν ἐλευθερίαν.

XXXIV. Οἱ μὲν οὖν ὑπατοὶ μηδὲ ἄ νόμος ἐστὶ πρὸ
10 ἐξόδου θύσαντες ἔφυγον· ἔφευγον δὲ καὶ τῶν βουλευτῶν οἱ πλείστοι τρόπον τινὰ δι' ἀρπαγῆς ἀπὸ τῶν ἰδίων ὅ τι τύχαιεν ὡς περ ἄλλοτριῶν λαμβάνοντες. Εἰσι δὲ οἱ καὶ σφόδρα τὰ Καίσαρος ἡρημένοι πρότερον ἐξέπεσον ὑπὸ θάμβους τότε τῶν λογισμῶν καὶ συμπαρηγέθησαν
15 οὐδὲν δεόμενοι τῷ βεύματι τῆς φορᾶς ἐκείνης. Οἰκτρότατον δὲ τὸ θέαμα τῆς πόλεως ἦν, ἐπιφερομένου τοσούτου χειμῶνος, ὡς περ νεὺς ὑπὸ κυβερνητῶν ἀπαγορευόντων πρὸς τὸ συντυχὸν ἐκπεσεῖν νομιζομένης. (2) Ἄλλὰ, καί περ οὕτω τῆς μεταστάσεως οἰκτρᾶς οὔσης, τὴν μὲν
20 φυγὴν οἱ ἄνθρωποι πατρίδα διὰ Πομπήιον ἠγοῦντο, τὴν δὲ Ῥώμην ὡς Καίσαρος στρατόπεδον ἐξέλειπον· ὅπου καὶ Λαβιηνός, ἀνὴρ ἐν τοῖς μάλιστα φίλοις Καίσαρος καὶ πρεσβευτῆς γεγονώς καὶ συνηγωνισμένος ἐν πᾶσι προθυμώτατα τοῖς Κελτικοῖς πολέμοις, τότε ἐκείνου
25 ἀποδρᾶς ἀφίκετο πρὸς Πομπήιον. (3) Ἄλλὰ τούτω μὲν καὶ τὰ χρήματα καὶ τὰς ἀποσκευὰς ἀπέπεμψεν ὁ Καίσαρ· Δομετίω δὲ ἠγουμένω σπειρῶν τριάκοντα καὶ κατέγοντι Κορφίνιον ἐπελθὼν παρεστρατοπέδευσε. Ὁ δὲ ἀπογνούς τὰ καθ' ἑαυτὸν ἤτησε τὸν ἱατρὸν οἰκέ-
30 τὴν ὄντα φάρμακον καὶ λαβὼν τὸ δοθὲν ἔπιεν ὡς θετηξόμενος. Μετ' ὀλίγον δὲ ἀκούσας τὸν Καίσαρα θαυμαστῆ τι φιλανθρωπία χρήσθαι πρὸς τοὺς ἐαλωκότας, αὐτὸς αὐτὸν ἀπεθρήνει καὶ τὴν δξύτητα τοῦ βουλευμάτου ἤτιατο. Τοῦ δ' ἱατροῦ θαρβύναντος αὐτὸν, ὡς
35 ὑπνωτικόν, οὐ θανάσιμον πεπωκότα, περιχαρῆς ἀναστάς ἀπῆε πρὸς Καίσαρα καὶ λαβὼν δεξιὰν αὐθις διεξέπεσε πρὸς Πομπήιον. Ταῦτα εἰς τὴν Ῥώμην ἀπαγγελ-
40 λόμενα τοὺς ἀνθρώπους ἡδίστους ἐποίει, καὶ τινες φυγόντες ἀνέστρεψαν.

XXXV. Ὁ δὲ Καίσαρ τὴν τε τοῦ Δομετίου στρα-
τιὰν παρέλαβε καὶ τοὺς ἄλλους, ὅσους ἐν ταῖς πόλεσι Πομπηίω στρατολογουμένους ἔφθασε καταλαβῶν. Πο-
λλὸς δὲ γεγονὼς ἤδη καὶ φοβερὸς ἐπ' αὐτὸν ἤλαυνε Πομπήιον. Ὁ δὲ οὐκ ἐδέξατο τὴν ἔφοδον, ἀλλ' εἰς Βρεντέ-
45 σιον φυγὼν τοὺς μὲν ὑπάτους πρότερον ἔστειλε μετὰ
725 δυνάμειος εἰς Δυβράχιον, αὐτὸς δὲ ὀλίγον ὕστερον ἐπελ-
θόντος Καίσαρος ἐξέπλευσε, ὡς ἐν τοῖς περὶ ἐκείνου γραφησομένοις τὰ καθ' ἕκαστον δηλωθήσεται. Καί-
σαρι δὲ βουλομένω μὲν εὐθὺς διώκειν ἀπορία νεῶν ἦν·
50 εἰς δὲ τὴν Ῥώμην ἀνέστρεψε γεγονὼς ἐν ἡμέραις ἐξή-
κοντα πάσης ἀναιμιωτὶ τῆς Ἰταλίας κύριος. (2) Ἐπεὶ δὲ καὶ τὴν πόλιν εὖρε μᾶλλον ἢ προσεδόκα καθεστῶσαν καὶ τῶν ἀπὸ βουλῆς ἐν αὐτῇ συγνούς, τούτοις μὲν ἐπιεικῆ καὶ δημοτικὰ διελέχθη, παρακαλῶν αὐτοὺς πρὸς Πομ-

sed nemo eum suis uti consiliis sinebat. Itaque victus multitudine falsorum rumorum atque terrorum, tanquam omnibus jam ab hoste occupatis, eoque jam imminente, abreptus communi hominum impetu, tumultum esse decernit et urbe excedit, jussu sequi senatu, et omnibus qui patriam et libertatem tyrannide antiquiorem haberent.

XXXIV. Consules ne iis quidem sacris, quae ante exitum fieri leges jubent, peractis fugerunt; fugiebant et senatorum plerique, obiter de suis, tanquam aliena si essent, quaedam abripientes secum. Fuerunt etiam qui quum ante Caesaris partes secuti essent, tamen tunc stupore excussi consiliis unā procella fugae ejus, nulla sua necessitate, abriperentur. Miserrimum vero fuit spectaculum urbis, quum ea veluti navis ingenti ingruente tempestate, rectoribus jam desperantibus, ad quemcumque fortuna obtulisset locum, ejectum iri videretur. (2) Nihilominus, quamvis ea migratio esset miserrima, fugam tamen Romani ob Pompeium pro patria habuerunt et Romam, tanquam Caesaris castra, reliquerunt; quando Labienus etiam, praecipuus inter amicos Caesaris, quique ejus bellis Gallicis legatus fuisset et in omnibus rebus promptissimam ei navasset operam, ab eo ad Pompeium perfugit. (3) Huic quidem Caesar pecuniam et impedimenta ejus transmisit. Domitius triginta cum cohortibus Corfinium obtinebat: is quum admoto exercitu Caesar eum obsidisset, rebus suis desperatis, a servo medico venenum poposcit, idque ut moriturus bibit. Statim vero audito Caesarem mira humanitate captos hostes prosequi, deploravit suam sortem et consilii celeritatem, quumque eum medicus bono esse animo jussisset et somniferum, non letale bibisse venenum ostendisset, incredibili gaudio affectus surrexit et Caesarem adiit, ab eoque benigne acceptus, iterum ad Pompeium profugit. Haec Romam renuntiata hominum animos delinivere, ita ut multi se a fuga in Urbem reciperent.

XXXV. Caesar Domitianis militibus et quoscumque alios per oppida Pompeii nomine conductos deprehendit, in suam potestatem redactis, magnis jam auctus copiis et terribilis, adversus ipsum contendit Pompeium. Sed is adventum ejus haudquaquam praestolatus, praemissis Dyrrhachium cum exercitu consulibus, Brundisium fugit, et paullo post Caesare eo insequente inde solvit, quae singulatim omnia in Vita ejus persequemur. Caesaris autem Pompeium statim insequendi consilium penuria navium impedit. Redacta in potestatem suam spatio dierum sexaginta universa absque sanguine Italia, Romam venit. (2) Ibi quum res exspectatione sua paciores offendisset compluresque senatores, hos benigno sermone popularique compellavit, hortatusque est ut ad Pompeium legatos de pace tolerabilibus conditionibus

πήιον δ
ὑπὲρ
λελειμ
ἀλλ' εἰ
5 Μετέλλ
λαμβάν
αὐτοῦ
πραττ
παρῆσ
10 τὰ δπλα
γήσεις.
καίων
εἰληφα
τὸν Μέ
15 μείου.
πεμψά
τοῦ Με
ἠπειλη
γλῶν.
20 ὅτι μοι
γος τότε
καὶ τὰ
τὸν πόλ
XXX
25 κὼς τοῦ
σθευτά
χίας ὄρ
νεῖν μη
Κινδυν
30 καὶ τῶ
διώκων
δρας ἢ
δυνάμει
φεύγον
35 XXX
Πείσιων
στέλλειν
σαρι χα
τῆς βου
40 δυστυχ
σαχθεία
τε τοιού
ἡμέραις
τον δὲ ἀ
45 τῆς στρα
ὄδον ἐπ
ἐξακοσί
όντος,
Ποσειδε
50 βαλὼν π
πλοῖα π
σαντας
ὄδον ἤσα
καὶ πρὸς

πήριον ἀποστέλλειν ἄνδρας ἐπὶ συμβάσεσι πρεπούσαις· ἰπήκουσε δ' οὐδείς, εἴτε φοβούμενοι Πομπήριον ἐγκαταλέλειμμένον, εἴτε μὴ νομίζοντες οὕτω Καίσαρα φρονεῖν, ἀλλ' εὐπρεπέα λόγων χρῆσθαι. (3) Τοῦ δὲ δημάρχου Μετέλλου κωλύοντος αὐτὸν ἐκ τῶν ἀποθέτων χρήματα λαμβάνειν καὶ νόμους τινὰς προσφέροντος, οὐκ ἔφη τὸν αὐτὸν θπλων καὶ νόμων καιρὸν εἶναι· « Σὺ δ' εἰ τοῖς πρᾶττομένοις δυσκολαίνεις, νῦν μὲν ἐκποδὼν ἀπιθι· παρβήσας γὰρ οὐ δεῖται πόλεμος· ὅταν δὲ καταθῶμαι τὰ ὅπλα συμβάσεων γενομένων, τότε παριὼν δημαγωγῆσεις. Καὶ ταῦτα, ἔφη, λέγω τῶν ἑμαυτοῦ δικαίων ὑφιέμενος· ἐμὸς γὰρ εἶ καὶ σὺ καὶ πάντες, ὅσους εἰληφα τῶν πρὸς ἐμὲ στασιασάντων. » (4) Ταῦτα πρὸς τὸν Μέτελλον εἰπὼν ἐβάδιζε πρὸς τὰς θύρας τοῦ ταμείου. Μὴ φαινόμενον δὲ τῶν κλειδῶν, χαλκίαις μεταπεμφόμενος ἐκκόπτειν ἐκέλευεν· αὐθις δὲ ἐνισταμένου τοῦ Μετέλλου καὶ τινῶν ἐπαινούτων, διατεινόμενος ἠπειλήσεν ἀποκτενεῖν αὐτὸν, εἰ μὴ παύσαιτο παρενοχλῶν. « Καὶ τοῦτο, ἔφη, μειράκιον, οὐκ ἀγνοεῖς, ὅτι μοι δυσκολώτερον ἦν εἰπεῖν ἢ πράξαι. » Οὗτος δὲ λόγος τότε καὶ Μέτελλον ἀπελθεῖν ἐποίησε καταδείσαντα καὶ τὰλλα βραδύως αὐτῷ καὶ ταχέως ὑπηρετεῖσθαι πρὸς τὸν πόλεμον.

XXXVI. Ἐστράτευς δ' εἰς Ἰβηρίαν, πρότερον ἐγνωσὼς τοὺς περὶ Ἀφράνιον καὶ Βάρβωνα Πομπήριου πρεσβευτὰς ἐκβαλεῖν καὶ τὰς ἐκεῖ δυνάμεις καὶ τὰς ἐπαρχίας ὑφ' αὐτῷ ποιησάμενος, οὕτως ἐπὶ Πομπήριον ἔλαύνειν μηδένα κατὰ νότου τῶν πολεμίων ὑπολιπόμενος. Κινδυνεύσας δὲ καὶ τῷ σώματι πολλάκις κατ' ἐνέδρας καὶ τῷ στρατῷ μάλιστα διὰ λιμῶν οὐκ ἀνῆκε πρότερον διώκειν καὶ προκαλούμενος καὶ περιταφρεύων τοὺς ἄνδρας ἢ κύριος βία γενέσθαι τῶν στρατοπέδων καὶ τῶν δυνάμεων. Οἱ δὲ ἡγεμόνες ὄχοντο πρὸς Πομπήριον φεύγοντες.

XXXVII. Ἐπανεληθόντα δὲ εἰς Ῥώμην Καίσαρα Πείσων μὲν ὁ πενθερὸς παρεκάλει πρὸς Πομπήριον ἀποστέλλειν ἄνδρας ὑπὲρ διαλύσεως, Ἰσαυρικὸς δὲ Καίσαρι χαριζόμενος ἀντεῖπεν. Αἰρεθεὶς δὲ δικτάτωρ ὑπὸ τῆς βουλῆς φυγάδας τε κατήγαγε καὶ τῶν ἐπὶ Σύλλα δυστυχησάντων τοὺς παῖδας ἐπιτίμους ἐποίησε καὶ σεισαγθεῖα τινὲ τόκων ἐκούφιζε τοὺς χρεωφειλέτας ἄλλων τε τοιούτων ἤψατο πολιτευμάτων οὐ πολλῶν, ἀλλ' ἐν ἡμέραις ἑνδεκα τὴν μὲν μοναρχίαν ἀπειπάμενος, ὑπατον δὲ ἀναδείξας ἑαυτὸν καὶ Σερούλιον Ἰσαυρικὸν εἶχετο τῆς στρατείας. (2) Καὶ τὰς μὲν ἄλλας δυνάμεις καθ' ὁδὸν ἐπειγόμενος παρῆλθεν, ἵππεῖς δὲ ἔχων λογάδας ἐξακοσίους καὶ πέντε τάγματα, χειμῶνος ἐν τροπαῖς ὄντος, ἱσταμένου Ἰαννουαρίου μηνὸς (οὗτος δ' ἂν εἴη Ποσειδεὸν Ἀθηναίσις) ἀφῆκεν εἰς τὸ πέλαγος· καὶ διαβαλὼν τὸν Ἰόνιον Ὠρικὸν καὶ Ἀπολλωνίαν αἰρεῖ, τὰ δὲ πλοῖα πάλιν ἀπέπεμψεν εἰς Βρεντέσιον ἐπὶ τοὺς ὑστερήσαντας τῇ πορείᾳ στρατιώτας. (3) Οἱ δὲ ἄχρι μὲν καθ' ὁδὸν ἦσαν, ἅτε δὴ καὶ παρηκμαχότες ἤδη τοῖς σώμασι καὶ πρὸς τὰ πλήθη τῶν πολέμων ἀπειρηκότες, ἐν αἰτίαις

componenda mitterent; nemo tamen obtemperavit, sive quod Pompeium a se desertum metuerent, seu quod præter animi sententiam simulari hæc a Cæsare putarent. (3) Metello autem tribuno plebis pecuniam ex ærario auferre prohibenti Cæsar legesque prætendenti; « Non, inquit, idem est armorum atque legum tempus: tu, si tibi quæ geruntur displicent, hinc te age; non enim libertatem dicendi bellum admittit; ubi arma deposuero et bellum compositum erit, tunc redibis, si libet, et popularia ista perorabis. Et hæc ego tibi dico, de meo decedens jure, meus enim tu es et omnes quos de adversa factione cepi. » (4)

Hoc locutus, ad ærarium perrexit. Quumque claves nusquam inveniret, accitis fabris fores effringi jussit. Ibi rursus instantem Metellum, et a nonnullis laudatum, interfecturum se, nisi finem obturbandi fecisset, nervose minatus est, addens: Haud quidem te, o adolescentule, fallit, difficilium mihi hoc dictu esse quam factu. Id dictum fecit ut et Metellus perterritus discederet et reliqua Cæsari facilius ac celerius, quibus ad bellum opus erat, subministrarentur.

XXXVI. Proinde in Hispaniam expeditionem fecit, quod statuisset primo Afranium et Varronem legatos Pompeii inde profligare, provinciaque ea et copiis potitus, ac nullo a tergo relicto hoste, ita demum Pompeium persequi. Eo bello quum et insidiis sæpe petitus in discrimen vitæ venisset et exercitus ejus fame præsertim laborasset, tamen insequendi, provocandi et munitionibus circumveniendi hostes non ante finem fecit, quam castra eorum et exercitum caperet, ducibus ad Pompeium fuga se conferentibus.

XXXVII. Reversum inde Romam Piso, socer ejus, hortatus est, uti ad Pompeium pacis contrahendæ causa legatos mitteret, Isauricus autem Cæsaris studio ductus contradixit. Cæsar ex eo dictator constitutus a senatu, exsules reduxit et a Sylla proscriptorum liberis petitionem magistratum concessit debitorumque fenorum quadam diminutione sublevavit, alia id genus haud multa egit, intra diem undecimum dictatura se abdicavit, consulque cum Servilio Isaurico a se ipso factus, bellum prosecutus est. (2) Relicto in itinere reliquo propter festinationem exercitu, cum sexcentis delectis equitibus et quinque legionibus circa brumam atque Januarii initium (qui fere mensis Atheniensium Posideoni respondet) mari se commisit, Ionio transmissio Oricum et Apolloniam cepit; inde naves remisit Brundisium, ad milites qui tardius advenerant transfretandos. (3) Hi dum essent adhuc in itinere, ut quorum jam ætate corpora languerent, animique præ multitudinem bellorum deficerent, Cæsarem incusabant. « Quis tandem, dicebant,

εἶχον τὸν Καίσαρα· « Πῶς δὴ καὶ πρὸς τί πέρας ἡμῶς οὗτος ὁ ἀνὴρ καταθήσεται περιφέρειον καὶ χρώμενος ὡσπερ ἀτρυτοῖς καὶ ἀλύγχοις ἡμῖν; καὶ σίδηρος ἐξέκαμε 726 πληγαῖς καὶ θυροῦ τις ἐστὶ φειδῶ ἐν χρόνῳ τοσούτῳ a
5 καὶ θώρακος. Οὐδὲ ἀπὸ τῶν τραυματίων ἀρα λογίζεται Καίσαρ, ὅτι θνητῶν μὲν ἀρχεῖ, θνητὰ δὲ περὶ καμιν πάσχειν καὶ ἀλγεῖν; ὄραν δὲ χειμῶνος καὶ πνεύματος ἐν θαλάττῃ καιρὸν οὐδὲ θεῶν βιάζεσθαι δυνατόν· ἀλλ' οὗτος παραβάλλεται καθάπερ οὐ διώκων πολεμίους, 10 ἀλλὰ φεύγων. » (4) Τοιαῦτα λέγοντες ἐπορεύοντο σχολαίως εἰς τὸ Βρεντέσιον. Ὡς δὲ ἐλλόντες εὗρον ἀνηγγεμένον τὸν Καίσαρα, ταχὺ πάλιν αὐτὸν μεταβαλόντες ἐκάκιζον ἑαυτοὺς προδότας ἀποκαλοῦντες τοῦ αὐτοκράτορος· ἐκάκιζον δὲ καὶ τοὺς ἡγεμόνας οὐκ ἐπιταχύναντας τὴν πορείαν. Καθήμενοι δὲ ἐπὶ τῶν ἄκρων b
15 πρὸς τὸ πέλαγος καὶ τὴν Ἑπειρον ἀπεσκόπουσαν τὰς ναῦς, ἐφ' ὧν ἐμελλον περαιοῦσθαι πρὸς ἐκεῖνον.

XXXVIII. Ἐν δὲ Ἀπολλωνίᾳ Καίσαρ οὐκ ἔχων ἀξιόμαχον τὴν μετ' ἑαυτοῦ δύναμιν, βραδυνοῦσης δὲ 20 τῆς ἐκεῖθεν ἀπορούμενος καὶ περιπαθῶν δεινὸν ἐβούλευσε βούλευμα, κρύφα πάντων εἰς πλοῖον ἐμβὰς τὸ μέγεθος δωδεκάσκαλλον ἀναγκηθῆναι πρὸς τὸ Βρεντέσιον, τηλικούτοις στόλοις περιεχομένου τοῦ πελάγους ὑπὸ τῶν πολεμίων. (2) Νυκτὸς οὖν ἐσθῆτι θεράποντος ἐπι- 25 κρυψάμενος ἐνέβη, καὶ καταβαλὼν ἑαυτὸν ὡς τινα τῶν παρημελημένων ἠσύχαζε. Τοῦ δὲ Ἀίου ποταμοῦ τὴν ναῦν ὑποφέροντος εἰς τὴν θάλασσαν, τὴν μὲν ἐσωθι- νὴν αὖραν, ἣ παρείχε τηνικαῦτα περὶ τὰς ἐκβολὰς γα- λήνην ἀποθεῖναι πόρρω τὸ κύμα, πολλὸν πνεύσας πελά- 30 γιος διὰ νυκτὸς ἀπέσβεσε· πρὸς δὲ τὴν πλημμύραν τῆς θαλάττης καὶ τὴν ἀντίθεσιν τοῦ κλύδωνος ἀγριαίνων ὁ ποταμὸς καὶ τραχὺς ἦμα καὶ κτύπῳ μεγάλῳ καὶ σκληραῖς ἀνακοπόμενος δίναις ἄπορος ἦν βιασθῆναι τῷ κυβερνήτῃ· καὶ μεταβαλεῖν ἐκέλευσε τοὺς ναύτας 35 ὡς ἀποστρέψωσαν τὸν πλοῦν. (3) Αἰσθόμενος δὲ ὁ Καίσαρ ἀναδείκνυσιν ἑαυτὸν, καὶ τοῦ κυβερνήτου λαθόμενος τῆς χειρὸς ἐκπεληγμένου πρὸς τὴν ὄψιν, « Ἴθι, εἴφη, γενναῖε, τόλμα καὶ δέδιθι μηδέν· Καίσαρα φέρεις καὶ τὴν Καίσαρος τύχην συμπλέουσαν. » Ἐλάθοντο 40 τοῦ χειμῶνος οἱ ναῦται καὶ ταῖς κώπαις ἐμφύντες ἐβιάζοντο πάσῃ προθυμίᾳ τὸν ποταμόν. Ὡς δὲ ἦν ἄπορα, δεξιάμενος πολλὴν θάλατταν καὶ κινδυνεύσας ἐν τῇ στόματι συνεχώρησε μάλ' ἄκων τῷ κυβερνήτῃ μεταβαλεῖν. (4) Ἀνιόντι δὲ αὐτῷ κατὰ πλῆθος ἀπῆντων οἱ 45 στρατιῶται πολλὰ μεμφόμενοι καὶ δυσπαθοῦντες, εἰ μὴ πέπεισται καὶ σὺν αὐτοῖς μόνους ἱκανὸς εἶναι νικᾶν, ἀλλ' ἄχθεται καὶ παραβάλλεται διὰ τοὺς ἀπόντας ὡς ἀπιστῶν τοῖς παροῦσιν.

XXXIX. Ἐκ τούτου κατέπλευσε μὲν Ἀντώνιος ἀπὸ 50 Βρεντεσίου τὰς δυνάμεις ἄγων· θαρβύχης δὲ Καίσαρ προῦκαλεῖτο Πομπήιον ἰδρυμένον ἐν καλῷ καὶ χορηγούμενον ἕκ τε γῆς καὶ θαλάττης ἀποχρώντως, αὐτὸς ἐν οὐκ ἀφθόνοις διαίτων κατ' ἀρχάς, ὕστερον δὲ καὶ σφόδρα πιεσθεὶς ἀπορία τῶν ἀναγκαίων, ἀλλὰ ῥίζαν τινὰ κόπτον-

ci finis erit nos circumducendi et nobis quasi omnis laborum sensus animæque expertibus utendi? At enim et ferrum crebris ictibus retusum est, et clypeo thoracive tam longo tempore quamnam fuit quies? Annon ex vulneribus Cæsar intelligit se mortalibus imperare nobis et doloribus mortique obnoxius? At is ea anni ventorumque tempestate mari incumbente, quam ne deus quidem aliquis superare vi queat, audacter in aperta nos pericula conjicit, tanquam si non insequeretur, sed fugeret hostes. » (4) Hæc illi dictitantes lento gradu Brundisium profecti sunt. Sed ut eo pervenerunt et evectum jam ante Cæsarem senserunt, statim mutata sententia se ipsos culpavere, imperatoris proditores sese vocantes : duces quoque incusaverunt, qui non celerius duxissent. Porro autem in promontoriis sedentes, mare et Epirum prospectabant, naves operientes quibus ad imperatorem transvelierentur.

XXXVIII. Interim Cæsar Apolloniæ quum non satis haberet secum copiarum, morante ea, de qua modo retulimus, exercitus parte, summa sollicitudine et dolore percutus, rem gravissimam aggressus est. Navi quæ duodecim remis ageretur clam omnibus conscensa, statuit Brundisium trajicere, quum tantis classibus mare hostes obtinerent. (2) Itaque noctu servili veste occultatus in eam se contulit c et tanquam extremæ sortis homo quietus decubuit, Aooque flumine est ad mare devectus. Auram matutinam, quæ apud ostia amnis procul repulsis undis tranquillitatem solebat efficere, tum ventus qui ab alto vehemens eam noctem tenuerat, exstinxerat, ita ut ob æstum maris undantis fluctusque occurrentes incitatus fluvius et exasperatus, magno cum strepitu et gravibus retro aversus procellis nulla vi a gubernatore superari posset, isque jam nautas retro avertere navim juberet. (3) Hic Cæsar re cognita se ipsum aperuit, manumque gubernatoris viso eo obstupefacti apprehendens : Agedum, inquit, bone vir, audacter perge, neu time quicquam : Cæsarem vehis, et Cæsaris una fortunam. Nautæ illico tempestatibus oblitæ, remis insurrexere, omnique conatu adversus vim amnis laborarunt. Postquam frustra omnis labor fuit, navisque in ipsis ostiis multa aqua recepta periclitata est, invitatus admodum Cæsar rectori ut cursum converteret concessit. (4) Redeunti catervatim obvios se dedere milites, graviter conquerentes, quod non vel cum solis ipsis se vincere posse existimasset, sed quasi presentibus diffideret, ita se ob absentes angeret tantumque discriminis adiret.

XXIX. Mox et Antonius cum exercitu a Brundisio transvectus adfuit. Exinde Cæsar, confirmata fiducia, Pompeium castra commodo loco habentem et terra marique commeatu subvecto instructum ad pugnam provocavit, quum ipse neque initio abunde necessariorum haberet et postmodo gravissima premeretur inopia. Quippe radicem quandam

τες οἱ
Καί
προφ
καὶ οὐ
ἐκρέμ
Ὁ μέ
εἶτα το
οἱ στ
πολεμ
10 τινες
ἐγγίνο
ἢ τρο
727 τὸ στ
ἔμεινε
15 καὶ πε
ἐπιπτε
πιάζω
ρανε
ἀπερβ
20 βεῖν τ
καὶ ἐν
παρ'
στρέφ
χῆς π
25 μένος
αὐτοῦ
ὡστε,
μεγά
χάρμα
30 τοὺς φ
τοῖς π
παρελ
ἐκεῖ
κακῶ
35 θείας
Θεττ
ταῦθα
πολεμ
τοῖς
40 ἀδμη
παρό
εἰς Μ
πῆμον
τῆς θ
45 Χ
περὶ
σθαι
πῆγο
ασμέ
60 μαρα
Τὸ γ
πειρί
ἀγών
τειχο

τες οἱ στρατιῶται καὶ γάλακτι φυρῶντες προσεφέροντο. Καὶ ποτε καὶ διαπλάσαντες ἐξ αὐτῆς ἄρτους καὶ ταῖς προφυλακαῖς τῶν πολεμίων ἐπιδραμόντες ἐβαλλον εἰσω καὶ διεβρίπτουν, ἐπιλέγοντες ὡς, ἄχρι ἂν ἡ γῆ τοιαύτας ἐκρέρη βίβας, οὐ παύσονται πολιορκοῦντες Πομπήιον. Ὁ μὲντοι Πομπήιος οὔτε τοὺς ἄρτους οὔτε τοὺς λόγους εἶα τοὺτους ἐκφέρεισθαι πρὸς τὸ πλῆθος. Ἡθύμουν γὰρ οἱ στρατιῶται τὴν ἀγριότητα καὶ τὴν ἀπάθειαν τῶν πολεμίων ὥσπερ θηρίων ὀβρωδοῦντες. (2) Ἄει δὲ τινες περὶ τοῖς ἐρύμασι τοῖς Πομπηίου μάχαι σποράδες ἐγίνοντο· καὶ περιτὴν πάσαις ὁ Καῖσαρ πλὴν μιᾶς, ἐν ἧ τροπῆς μεγάλης γενομένης ἐκινδύνευσε μὲν ἀπολέσαι τὸ στρατόπεδον. Πομπηίου γὰρ προσβαλόντος οὐδεὶς ἄμεινεν, ἀλλὰ καὶ τάρροι κατεπίμπλαντο κτεινομένων 727 καὶ περὶ τοῖς αὐτῶν χαρακώμασι καὶ περιτειχίσμασι ἐπιπτον ἐλαυνόμενοι προτροπάδην. Καῖσαρ δὲ ὑπαντιάζων ἐπειράτο μὲν ἀναστρέφειν τοὺς φεύγοντας, ἐπέβαινε δὲ οὐδὲν, ἀλλ' ἐπιλαμβανομένου τῶν σημείων ἀπεβρίπτουν οἱ κομίζοντες, ὥστε δύο καὶ τριάκοντα λαθεῖν τοὺς πολεμίους, αὐτὸς δὲ παρὰ μικρὸν ἤλθεν ἀποθανεῖν. Ἄνδρὶ γὰρ μεγάλῳ καὶ βρωμαλέῳ φεύγοντι παρ' αὐτὸν ἐπιβαλὼν τὴν χεῖρα μὲν ἐκέλευσε καὶ στρέφεισθαι πρὸς τοὺς πολεμίους· ὁ δὲ μεστὸς ὢν παραχῆς παρὰ τὸ δεινὸν ἐπήρατο τὴν μάχαιραν ὡς καθιζόμενος, φθάνει δὲ ὁ τοῦ Καίσαρος ὑπασπιστῆς ἀποκόψας αὐτοῦ τὸν ὤμον. (3) Οὕτω δὲ ἀπέγνω τὰ κατ' αὐτὸν, ὥστε, ἐπεὶ Πομπήιος ὑπ' εὐλαβείας τινὸς ἢ τύχης ἔργῳ μεγάλῳ τέλος οὐκ ἐπέθηκεν, ἀλλὰ καθεῖρξας εἰς τὸν χάρακα τοὺς φεύγοντας ἀνεχώρησεν, εἶπεν ἄρα πρὸς τοὺς φίλους ἀπὸ τῶν Καίσαρ, « Σήμερον ἂν ἡ νίκη παρὰ τοῖς πολεμίοις ἦν, εἰ τὸν νικῶντα εἶχον. » (4) Αὐτὸς δὲ παρελθὼν εἰς τὴν σκηνὴν καὶ κατακλιθεὶς νύκτα πασῶν ἐκείνην ἀνιαιροτάτην διήγαγεν ἐν ἀπόροις λογισμοῖς, ὡς κακῶς ἐστρατηγηκὼς, ὅτι καὶ χώρας ἐπικειμένης βαθείας καὶ πόλεων εὐδαιμόνων τῶν Μακεδονικῶν καὶ Θετταλικῶν, εἰσας ἐκεῖ περισπᾶσαι τὸν πόλεμον ἐνταῦθα καθέζοιτο πρὸς θαλάττην, ναυκρατούντων τῶν πολεμίων, πολιορκούμενος τοῖς ἀναγκαίοις μᾶλλον ἢ τοῖς ἔπλοις πολιορκῶν. (5) Οὕτω δὲ βριπτασθεὶς καὶ ἀδμονήσας πρὸς τὴν ἀπορίαν καὶ χαλεπότητα τῶν παρόντων ἀνίστη τὸν στρατὸν ἐπὶ Σκηπίωνα προάγει εἰς Μακεδονίαν ἐγνωκῶς· ἢ γὰρ ἐπισπᾶσθεσθαι Πομπήιον, ὅπου μαχεῖται μὴ χορηγούμενος ὁμοίως ἀπὸ τῆς θαλάττης, ἢ περιέσεσθαι μεμονωμένῳ Σκηπίωνος.

XL. Τοῦτο τὴν Πομπηίου στρατιὰν ἐπῆρε καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν ἡγεμόνας ὡς ἠττημένου καὶ φεύγοντος ἔχουσθαι Καῖσαρος. Αὐτὸς μὲν γὰρ εὐλαβῶς εἶχε Πομπήιος ἀναβρίψαι μάχην περὶ τηλικούτων καὶ παρεσκευασμένος ἄριστα πᾶσι πρὸς τὸν χρόνον ἡξίου τρίβειν καὶ μαραινεῖν τὴν τῶν πολεμίων ἀκμὴν βραχεῖαν οὖσαν. (2) Τὸ γὰρ τοι μαχμιώτατον τῆς Καίσαρος δυνάμειος ἐμπειρίαν μὲν εἶχε καὶ τόλμαν ἀνυπόστατον πρὸς τοὺς ἀγῶνας, ἐν δὲ ταῖς πλάναις καὶ ταῖς στρατοπεδείαις τεγχοφυλακοῦντες καὶ νυκτεγροτοῦντες ἐξέκαμον ὑπὸ

effodiebant milites concisamque et lacte subactam comedebant. Quin et aliquando confectis ex ea panibus, ad excubias hostium accurrentes, intro eos conjecerunt, dicentes se a Pompeii obsidione non discessuros, dum terra esset hujusmodi radices productura. At Pompeius neque panes istos neque sermones efferi ad vulgus militum passus est, ne milites animum desponderent, Caesarianorum immanitatem et extremam tolerantiam, quasi ferarum, formidantes. (2) Semper autem levia praelia ad munitiones Pompeianas sunt commissa, et Caesars, quum semper discessisset superior, semel exercitu ipsius fuso prope ipsa castra amisit. Nemo enim mansit in iis Pompeio irruente, sed et fossae cadaveribus impletae, et apud ipsum vallum munitionesque effuse fugientes caesi sunt. Caesars autem quum obvium se offerens fugam inhibere conaretur, nihil egit aliud, nisi ut signiferi signa ipso apprehendente abjicerent, de quibus duo et triginta ab hostibus capta sunt. Atque ipse Caesars levi tum momento morti ereptus est. Etenim magno cuidam et robusto viro juxta se fugienti manum injiciens, manere et in hostem se vertere jubebat; is totus, ut fit in gravi periculo, perturbatus, gladio ictum ei intentavit, ac ferisset, nisi armiger Caesaris brachium ei amputare occupasset. (3) Adeo quidem tum de suis rebus desperavit, ut quum Pompeius sive metu sive fato operi tanto finem non imposuisset, sed hostibus ex fuga in castra inclusis, suos abduxisset, discedens amicis suis dixerit: Hodie penes hostem fuisset victoria, si vincere scientem habuissent. (4) Noctem vero eam omnium acerbissimam exegit Caesars in tentorio decumbens, gravissimis cogitationibus vexatus, quod rem male gessisset, qui quum ad vicinas locupletes regiones urbesque divites Macedoniae ac Thessaliae bellum potuisset avertere, ad mare, quod totum in hostium potestate erat, desiderare maluisset, oppugnatus verius commeatum penuria quam armis oppugnans. (5) Ita jactatus et praesentibus difficultatibus sollicitatus castra movit eo consilio, ut in Macedoniam contra Scipionem duceret, sperans se aut Pompeium eo pertracturum, ubi commeatu a mari destitutus cogeretur pugnare, aut Scipionem a sociis desertum oppressurum.

XL. Haec Caesaris discessio Pompeianos milites ducesque excitavit, ut victum fugientemque Caesarem insequi juberent. Ipse enim Pompeius in discrimen pugnae mittere summam rerum quammaxime cavebat, optimeque ad tempus ducendum paratus, cunctando atterere et conficere hostem, cujus haud diu vigere possent copiae, cupiebat. (2) Etenim copiarum Caesaris pars pugnacissima peritia et incomparabili audacia praedita ad certamina obeunda, ad castra vero huc illuc movenda et munienda, ad muros custodiendos et excubandum propter senectutem defatigata animum despon-

γῆρας καὶ βαρεῖς ἦσαν τοῖς σώμασι πρὸς τοὺς πόνους δι' ἀσθένειαν ἐγκαταλείποντες τὴν προθυμίαν. (3) Τότε δὲ καὶ τι νόσημα λοιμῶδες ἐλέγη τὴν ἀτοπίαν τῆς διαίτης ποιησάμενον ἀρχὴν ἐν τῇ στρατιᾷ περιφέρεισθαι τῇ Καίσαρος. Καί, τὸ μέγιστον, οὔτε χρήμασιν ἐρρωμένους οὔτε τροφῆς εὐπορῶν χρόνου βραχέως ἐδόκει περὶ αὐτῶ καταλυθῆσεσθαι.

XLII. Διὰ ταῦτα Πομπηίῳ μάχεσθαι μὴ βουλομένῳ μόνος ἐπῆγει Κάτων φειδοὶ τῶν πολιτῶν ὅς γε καὶ τοὺς πεσόντας ἐν τῇ μάχῃ τῶν πολεμίων εἰς χιλίους τὸ πλῆθος γενομένους ἰδὼν ἀπῆλθεν ἐγκαλυψάμενος καὶ καταδακρύσας. Οἱ δ' ἄλλοι πάντες ἐκείκον τὸν Πομπηίον φυγομαχοῦντα καὶ παρώξυνον, ἄγαμέμνονα καὶ βασιλέα βασιλέων ἀποκαλοῦντες, ὡς δὴ μὴ βουλόμενον ἀποθέσθαι τὴν μοναρχίαν, ἀλλ' ἀγαλλόμενον, ἠγεμόνων τοσοῦτων ἐξηρητημένον αὐτοῦ καὶ φοιτόντων ἐπὶ σκηνήν. (2) Φαώνιος δὲ τὴν Κάτωνος παρῆρησίαν ὑποποιούμενος μανικῶς ἐσχετλίαζεν, εἰ μὴδὲ τῆτες ἔσται τῶν περὶ Τουσκλάνον ἀπολαῦσαι σύκων διὰ τὴν Πομπηίου φιλαρχίαν. Ἀφράνιος δὲ (νεωστὶ γὰρ ἐξ Ἰθρηρίας ἀφίκοτο κακῶς στρατηγῆσας), διαβαλλόμενος ἐπὶ χρήμασι προδοῦναι τὸν στρατὸν, ἠριότα, διὰ τί πρὸς τὸν ἔμπορον οὐ μάχονται τὸν ἐωνημένον παρ' αὐτοῦ τὰς ἐπαρχίας. (3) Ἐκ τούτων ἀπάντων συνελαυνόμενος ἄκων εἰς μάχην ὁ Πομπηίος ἐχώρει τὸν Καίσαρα διώκων. Ὁ δὲ τὴν μὲν ἄλλην πορείαν χαλεπῶς ἤνυσεν, οὐδενὸς παρέχοντος ἀγορᾶν, ἀλλὰ πάντων καταφρονούντων διὰ τὴν ἔναγχος ἦσαν ὡς δὲ εἶλε Γόμφους, Θεσσαλικὴν πόλιν, οὐ μόνον ἔθρεψε τὴν στρατιάν, ἀλλὰ καὶ τοῦ νόσηματος ἀπήλλαξε παραλόγως. Ἀφρόνῳ γὰρ ἐνέτυχον οἶνον καὶ πύοντες ἀνέδην, εἶτα χρώμενοι κόμιοι καὶ βακχεύοντες ἀνὰ τὴν ὁδὸν ἐκ μέθης διεκρούσαντο καὶ παρήλλαξαν τὸ πάθος εἰς ἕτεραν τοῖς σώμασι μεταπεσόντες.

XLIII. Ὡς δὲ εἰς τὴν Φαρσαλίαν ἐμβαλόντες ἀμφοτέροι κατεστρατοπέδευσαν, ὁ μὲν Πομπηίος αὐθις εἰς τὸν ἀρχαῖον ἀνεκρούετο λογισμὸν τὴν γνώμην, ἔτι καὶ φασμάτων οὐκ αἰσίῳ προσγενομένων καὶ καθ' ὑπνον ὄψεως. [Ἐδόκει γὰρ ἑαυτὸν ὄρᾶν ἐν τῷ θεάτρῳ κροτούμενον ὑπὸ Ῥωμαίων.] Οἱ δὲ περὶ αὐτὸν οὕτω θρασεῖς ἦσαν καὶ τὸ νίκημα ταῖς ἐλπίσι προειληφότες, ὥστε φιλονεικεῖν ὑπὲρ τῆς Καίσαρος ἀρχιερωσύνης Δομίτιον καὶ Σπινθῆρα καὶ Σκηπίωνα διαμιλλωμένους ἀλλήλοις, πέμπειν δὲ πολλοὺς εἰς Ῥώμην μισθουμένους καὶ προκαταλαμβάνοντας οἰκίας ὑπατεύουσι καὶ στρατηγούσιν ἐπιτηδείους, ὡς εὐθὺς ἄρξοντες μετὰ τὸν πόλεμον. (2) Μάλιστα δὲ ἐσφάδαζον οἱ ἵππεῖς ἐπὶ τὴν μάχην ἠσκημένοι περιττῶς, ὅπλων λαμπρότησι καὶ τροφαῖς ἵππων καὶ κάλλει σωμάτων μέγα φρονούντες καὶ διὰ τὸ πλῆθος, ἑπτακισχίλιοι πρὸς χιλίους τοὺς Καίσαρος ὄντες. Ἦν δὲ καὶ τὸ τῶν πεζῶν πλῆθος οὐκ ἀγγώμαλον, ἀλλὰ τετρακισμύριοι καὶ πεντακισχίλιοι παρετάττοντο δισμυρίοις καὶ δισχιλίοις.

XLIII. Ὁ δὲ Καίσαρ τοὺς στρατιώτας συναγαγὼν, καὶ προειπὼν ὡς δύο μὲν αὐτῷ τάγματα Κορφίνιος

debat, ita ut confectis corporibus alacritas etiam eos in obeundis laboribus deficeret. (3) Sed praeter haec Ines etiam pestilens ferebatur in castris Caesaris grassari, coorta ex vitus magna insolentia; et, quod gravissimum erat, neque a pecunia, neque a commeatu instructus Caesar, brevi videbatur temporis spatio vel per se confectum iri.

XLII. Eas ob causas Pompeio a pugna abhorrenti unus Cato assensus est, eo quod civibus parceret, quippe hic etiam velato vultu lacrimans discesserat, quum hostium cadavera, qui ad mille in acie ceciderant, conspexisset. Ceteri omnes Pompeium, quod pugnam subterfugeret, culpaverunt, irritaveruntque Agamemnonem et regem regum appellantes, quod imperium deponere nollet, sed tot princeps a se pendere et ad tentorium suum commeare gauderet. (2) Et Favonius, Catonis diacritatem insani in morem aemulans, quiritabatur, si propter Pompeii unius cupiditatem imperandi ne isto quidem anno Tusculanis ficibus vesci liceret. Afranius etiam, qui recens ex Hispania remale gesta advenerat, et male audiebat quod accepta pecunia prodidisse exercitum putaretur, tum interrogabat: ecquid non pugnaret Pompeius adversus mercatorem, qui a se mercatus fuisset provincias. (3) His omnibus praeter animi sui voluntatem compulsus Pompeius pugnae consensenda causa Caesarem est insecutus. Caesari iter perdifficile fuit, nemine commeatum praebente, omnibusque eum ob acceptam nuper cladem despicientibus. Sed ut Gomphos, Thessalicum oppidum, ceperat, non alimenta modo exercitui paravit, verum etiam morbo eos insperato quodam modo liberavit. Vino enim, in cujus magnam inciderant copiam, abunde hausto milites, comessati deinde per viam atque baccati ex crapula habitu corporis immutato, affectum priorem discusserunt.

XLIII. Postquam Pharsaliam ingressi uterque castra fecit, Pompeius ad id consilii, quod primum intenderat, revolutus est, territus praeterea ostentis parum felicibus: [videbatur enim sibi secundum quietem plausu P. R. in theatro excipi]. At sociis ejus tantum erat confidentiae, adeoque spem victoriae animis jam praeeperant, ut de Caesaris pontificatu Domitius, Spinther et Scipio contenderent, multaque Romam mitterentur, qui aedes consulatum et praeturae ambientibus idoneas conducere atque occuparent, veluti statim confecto bello magistratus gesturis. (2) Maxime omnium equites ferociebant, pugnamque expetebant et armorum mirifico splendore ornati et equis bene saginatis instructi et pulchritudine sua superbi Caesarianosque praepaucitate (nam septem millia Pompeio, mille tantum Caesari erant) contemnentis. Ne pedestribus quidem copiis hostem Caesar aequabat, quippe viginti duo millia, Pompeianorum quadraginta quinque millibus opponebat.

XLIII. Caesar, advocatis in concionem militibus, Cornificum cum duabus legionibus appropinquare, quindecim

ἀγων ἐγ
Καλῆνου
σεν, εἶτα
κινδυνεύ
5 περιμέν
χέρας τ
Ποιουμέ
τὸ πρῶ
μάχη κ
10 τοῦ Κα
ραίοις ε
ὑποκρίν
μετάπει
θῆστε, εἰ
15 τὴν χείρ
νονα. ἢ
ἐφοδεύο
οὐρανοῖ
τόπεδον
20 Πομπη
νικόν τε
Οὐ μὴν
ραν, ἀλ
XLII
25 σκοποῖ
ταβαίνε
σευζάμ
τριπλή
Δομίτιο
30 τὸς δὲ
0ται. Κ
τατομ
πλῆθος
720 περι
35 τοῦ δεξ
ἵππεῖς
εἶχε τῶ
σου Σ
ἐπὶ τὸ
40 τῶν π
ποιήσα
κῆς φ
πάντα
γενομέ
45 τὴν ἐγ
τας ἐ
ἐπιδρ
γένων
σιν α
50 ἀρχῆ
προστ
βριτίο
λων κ
χῶν ἄ

ἀγων ἐγγύς ἐστιν, ἀλλὰ δὲ πεντεκαίδεκα σπεῖραι μετὰ
 Καληνοῦ κἀθηνται περὶ Μέγαρα καὶ Ἀθήνας, ἡρώτη-
 σεν, εἴτε βούλονται περιμένειν ἐκείνους, εἴτε αὐτοὶ δια-
 κινδυνεύσαι καθ' ἑαυτούς. Οἱ δὲ ἀνεβόησαν δεόμενοι μὴ
 περιμένειν, ἀλλὰ μάλλον, ὅπως τάχιστα συνίωσιν εἰς
 χεῖρας τοῖς πολεμίοις, τεχνάζεσθαι καὶ στρατηγεῖν. (2)
 Πισυμένῳ δὲ καθαρόν αὐτῷ τῆς δυνάμεως καὶ θύσαντι
 τὸ πρῶτον ἱερεῖον εὐθύς ὁ μάντις ἔφραζε τριῶν ἡμερῶν
 μάχῃ κριθήσεσθαι πρὸς τοὺς πολεμίους. Ἐρομένου δὲ
 10 τοῦ Καίσαρος, εἰ καὶ περὶ τοῦ τέλους ἐνορᾷ τι τοῖς ἱε-
 ρεῖοις εὐσημον, « Αὐτὸς ἂν, ἔφη, σὺ τοῦτο βέλτιον
 ὑποκρίναιο σαυτῷ. Μεγάλῃ γὰρ οἱ θεοὶ μεταβολὴν καὶ
 μεταπτώσιν ἐπὶ τὰ ἐναντία τῶν καθεστῶτων δηλοῦσιν,
 ὅστε, εἰ μὲν εὖ πράττειν ἡγήσασαυτὸν ἐπὶ τῷ παρόντι,
 15 τὴν χεῖρα προσδόκα τύχην, εἰ δὲ κακῶς, τὴν ἀμεί-
 νονα. » (3) Τῇ δὲ πρὸ τῆς μάχης νυκτὶ τὰς φυλακὰς
 ἐφοδεύοντος αὐτοῦ περὶ τὸ μεσονύκτιον ὤφθη λαμπρὰς
 οὐρανόου πυρὸς, ἣν ὑπερενεχθεισαν τὸ Καίσαρος στρα-
 τόπεδον λαμπρὰν καὶ φλογώδη γενομένην ἔδοξεν εἰς τὸ
 20 Πομπηίου καταπεσεῖν. Ἐωθινής δὲ φυλακῆς καὶ πα-
 νικὸν τάραχον ἤσθοντο γιγνόμενον παρὰ τοῖς πολεμίοις.
 Οὐ μὴ μαχεῖσθαι γε κατ' ἐκείνην προσεδόκα τὴν ἡμέ-
 ραν, ἀλλ' ὡς ἐπὶ Σκοτούσης ὁδεύων ἀνεξεύγνυεν.

XLIV. Ἐπεὶ δὲ τῶν σκηνῶν ἤδη καταλελυμένων οἱ
 25 σκαποὶ προσίππευσαν αὐτῷ τοὺς πολεμίους ἐπὶ μάχῃ κα-
 ταβαίνειν ἀπαγγέλλοντες, περιχαρῆς γενόμενος καὶ προ-
 σευζάμενος τοῖς θεοῖς παρέταττε τὴν φάλαγγα, τὴν τάξιν
 τριπλῆν ποιῶν. Καὶ τοῖς μὲν μέσοις ἐπέστησε Καλθῖνον
 Δομίτιον, τῶν δὲ κεράτων τὸ μὲν εἶχεν Ἀντώνιος, αὐ-
 30 τὸς δὲ τὸ δεξιὸν ἐν τῷ δεκάτῳ τάγματι μέλλων μάχεσ-
 θαι. Κατὰ τοῦτο δὲ τοὺς τῶν πολεμίων ἵππεῖς ἀντιπαρα-
 ταιτούμενους ὄρων καὶ δεδοικῶς τὴν λαμπρότητα καὶ τὸ
 πλῆθος αὐτῶν, ἀπὸ τῆς ἐσχάτης τάξεως ἀδήλωτος ἐκέλευσε
 729 περιελθεῖν πρὸς ἑαυτὸν ἐξ σπεύρας καὶ κατόπιν ἔστησε
 35 τοῦ δεξιῦ διδάξας ἄ γρη ποιεῖν, ὅταν οἱ τῶν πολεμίων
 ἵππεῖς προσφέρωνται. (2) Πομπηίος δὲ τὸ μὲν αὐτὸς
 εἶχε τῶν κεράτων, τὸ δ' εὐώνυμον Δομίτιος, τοῦ δὲ μέ-
 σου Σκηπίων ἤρχεν ὁ πενθερός. Οἱ δὲ ἵππεῖς ἅπαντες
 ἐπὶ τὸ ἀριστερὸν ἔθρισαν ὡς τὸ δεξιὸν κυκλωσόμενοι
 40 τῶν πολεμίων καὶ λαμπρὰν περὶ αὐτὸν τὸν ἡγεμόνα
 ποιησόμενοι τροπὴν οὐδὲν γὰρ ἀνέβη βάλθος ὀπλιτι-
 κῆς φάλαγγος, ἀλλὰ συντρίψεσθαι καὶ καταβρᾶξεσθαι
 πάντα τοῖς ἐναντίοις ἐπιβολῆς ἅμα τοσοῦτων ἵππέων
 γενομένης. (3) Ἐπεὶ δὲ σημαίνειν ἐμελλον ἀμφοτέρω
 45 τὴν ἐφοδὸν, Πομπηίος μὲν ἐκέλευσε τοὺς ὀπλίτας ἐστῶ-
 τας ἐν προβολῇ καὶ μένοντας ἀραρότως δέχεσθαι τὴν
 ἐπιδρομὴν τῶν πολεμίων, μέχρι ἂν ὕσσοῦ βολῆς ἐντὸς
 γένωνται. Καίσαρ δὲ καὶ περὶ τοῦτο διαμαρτεῖν φη-
 σιν αὐτὸν ἀγνοήσαντα τὴν μετὰ δρόμου καὶ φορᾶς ἐν
 50 ἀρχῇ γινομένην σύβραξιν, ὡς ἐν τε ταῖς πληγαῖς βίαν
 προστίθησι καὶ συνεχκαίει τὸν θυμὸν ἐκ πάντων ἀναβ-
 ριπιζόμενον. (4) Αὐτὸς δὲ κινεῖ τὴν φάλαγγα μέλ-
 λων καὶ προῖων ἐπ' ἔργον ἤδη πρῶτον ὄρα τῶν ταξιαρχ-
 ῶν ἄνδρα πιστὸν αὐτῷ καὶ πολέμων ἔμπειρον ἐπιταρ-

cohortes cum Caleno circum Megara et Athenas versari
 ostendit, et interrogavit, illorum adventum expectare, an
 absque his praelium committi vellent. Illi sublato clamore
 poposcerunt, uti ne moram injiceret, sed id omni arte atque
 consilio potius ageret, ut hostem ad pugnam eliceret. (2)
 Lustranti deinde exercitum Cæsari primamque immolanti
 hostiam aruspex statim dixit, hoc triduo pugna cum hoste
 decretum iri. Quærenti porro, numnam aliquod victoriae
 signum in extis conspiceret, « Tu, inquit, rectius quam ego,
 tibi responderis. Magnam enim dii status rerum tuarum in
 diversam partem portendunt mutationem: itaque si in præ-
 sentia res tuas existimas bono esse loco, adversam fortun-
 nam, sin afflitas censes, meliorem spera. » (3) Ea nocte
 quæ pugnam præcessit, quum excubias ipse inspiceret, fax
 caelestis ignis conspicienda est, quæ quum super castra ejus
 splendida et flammea ferretur, in Pompeii castra decumbere
 videbatur. Matutina etiam vigilia Panicum terrorem in ca-
 stris hostium exstitisse senserunt. Neque vero pugnam eo
 die futuram Cæsar sperabat, sed castra veluti ad Scotusam
 profecturus movebat.

XLIV. Quum jam defensus tabernaculis exploratores equis
 ad ipsum advecti, hostes ad pugnam descendere annuntia-
 runt, hoc nuntio vehementer gavisus, deos comprecatus
 est, triplicemque instruxit aciem. Mediam Domitio Calvino
 commisit, Antonio sinistrum cornu, dextrum ipse tenuit,
 decimæ legionis presidio pugnam initurus. Contra hoc
 equites hostium objectos videns, eorumque splendorem et
 multitudinem metuens, occulte ab extremis ordinibus ad se
 cohortes sex subire et post dextrum cornu adstare jussit,
 mandato quid agerent hostium equitatu irruente. (2) Pom-
 peius dextrum cornu, alterum Domitius, mediam aciem
 Scipio Pompeii socer ducebat. Equitatus universi moles ad
 sinistrum cornu coiverat, spe dextrum hostium cornu circum-
 veniendi magnamque apud eorum ducem fugam stragemque
 edendi; non enim impetum hunc tot equitum a pedestri acie
 posse sufferri, sed omnia perrupta statim prostrataque fore
 putabant apud hostes. (3) Quum jam congressus signum
 essent daturi, Pompeius stare suos in procinctu jussit, ser-
 vatisque ordinibus hostium incursum excipere, donec ii in-
 tra pili conjectum venissent. In quo eum Cæsar peccasse
 ait, neque animadvertisse, incursionem statim ab initio
 cursu et impetu factam ictibus robur addere et animi fer-
 vorem ex omnibus exagitatum inflammare. (4) Ipse jam
 aciem commoturus et ad rem gerendam accessurus, quen-
 dam primi pili ducem, hominem fidum sibi et belli peritum,

σύνοντα τοὺς ὑφ' αὐτῶν καὶ προκαλούμενον εἰς ἄμυναν ἀλκῆς. Τούτον ὀνομαστί προσαγορεύσας, « Τί ἐλπίζομεν, εἶπεν, ὦ Γάϊε Κρασσίνιε, καὶ πῶς τι θράσους ἔχομεν; » Ὁ δὲ Κρασσίνιος ἐκτείνας τὴν δεξιάν καὶ μέγα βοήσας, « Νικήσομεν, ἔφη, λαμπρῶς, ὦ Καῖσαρ· ἐμὲ δὲ ἡ ζῶντα τήμερον ἢ τεθνηκότα ἐπαινέσεις. » Ταῦτ' εἰπὼν πρῶτος ἐμβάλλει τοῖς πολεμίοις δρόμῳ συνεπισπασάμενος τοὺς περὶ ἑαυτὸν ἑκατὸν καὶ εἰκοσι στρατιώτας. Διακόψας δὲ τοὺς πρῶτους καὶ πρόσω 10 χωρῶν φόνῳ πολλῶ καὶ βιαζόμενος ἀνακόπτεται ξίφει πληγῆς διὰ τοῦ στόματος, ὥστε καὶ τὴν ἀκμὴν ὑπὲρ τὸ ἴδιον ἀνασχέιν.

XLV. Οὕτω δὲ τῶν πεζῶν κατὰ τὸ μέσον συβραγέντων καὶ μαχομένων ἀπὸ τοῦ κέρατος, οἱ ἵππεῖς Πομπηίου σοβαρῶς ἐπήλαυον εἰς κύκλωσιν τοῦ δεξιῶ τὰς 15 ἴλας ἀναχόμενοι καὶ πρὶν ἢ προσβαλεῖν αὐτοὺς ἐκτρέχουσι αἱ σπεῖραι παρὰ Καῖσαρος, οὗχ, ὥσπερ εἰώθεσαν, ἀκοντίσμασι χρώμενοι τοῖς ὕσσοις οὐδὲ μηροῦς παίοντες ἐκ χειρὸς ἢ κνήμας τῶν πολεμίων, ἀλλὰ τῶν ὄψεων 20 ἐπιέμενοι καὶ τὰ πρόσωπα συντιτρώσκοντες, ὑπὸ Καῖσαρος δεδιδαγμένοι τοῦτο ποιεῖν ἐλπίζοντες ἄνδρας οὐ πολλὰ πολέμοις οὐδὲ τραύμασιν ὠμυληκότας, νέους δὲ καὶ κομῶντας ἐπὶ κάλλει καὶ ὄρα μάλιστα τὰς τοιαύτας πληγὰς ὑπόψεσθαι καὶ μὴ μενεῖν τὸν ἐν τῷ παρόντι 25 κίνδυνον ἅμα καὶ τὴν αὐθις αἰσχύνῃ δεδοικότας. (2) Ὁ δὲ καὶ συνέβαινε· οὐ γὰρ ἠνεύγοντο τῶν ὕσσων ἀναφερομένων οὐδὲ ἐτόλμων ἐν ὀφθαλμοῖς τὸν σίδηρον δρῶντες, ἀλλ' ἀπεστρέφοντο καὶ συνεκαλύπτοντο φειδόμενοι τῶν προσώπων· καὶ τέλος οὕτως ταραζάντες ἑαυτοὺς 30 ἐτράποντο φεύγειν ἀσχιστα λυμηνάμενοι τὸ σύμμακον. Εὐθὺς γὰρ οἱ μὲν νενικηκότες τούτους ἐκυκλοῦντο τοὺς πεζοὺς καὶ κατὰ νότου προσπίπτοντες ἔκοπτον. (3) Πομπήιος δὲ ὡς κατεῖδεν ἀπὸ θατέρου τοὺς ἵππεῖς φυγῆ σκεδασθέντας, οὐκέτι ἦν ὁ αὐτὸς οὐδ' ἐμέμνητο Πομπηίου ὡν Μάγνος, ἀλλ' ὑπὸ θεοῦ μάλιστα βλαπτομένῳ 35 τὴν γνώμην ἔοικώς [ἢ διὰ θείας ἤττης τεθαμβημένος] ἀφοργος ὄχρητο ἀπιὼν ἐπὶ σκηνὴν καὶ καθεζόμενος ἐκαρᾶδοκει τὸ μέλλον, ἄχρι οὗ τροπῆς ἀπάντων γενόμενης ἐπέβαινον οἱ πολέμοι τοῦ χάρακος καὶ διεμάχοντο πρὸς τοὺς φυλάττοντας. Τότε δὲ ὥσπερ ἔννοος 40 γενόμενος καὶ ταύτην μόνην, ὡς φασί, φωνὴν ἀφείξ, « Οὐκοῦν καὶ ἐπὶ τὴν παρεμβολήν; » ἀπεδύσατο μὲν τὴν ἐναγώνιον καὶ στρατηγικὴν ἐσθήτα, φεύγοντι δὲ πρέσβους μεταλαβὼν ὑπεξῆλθεν. Ἄλλ' οὕτως μὲν οἴαις 45 ὕστερον χρησάμενος τύχαις ὅπως τε παραδοὺς ἑαυτὸν τοῖς Αἰγυπτίοις ἀνδράσιν ἀνηρέθη, δηλοῦμεν ἐν τοῖς περὶ ἐκεῖνου γράμμασιν.

XLVI. Ὁ δὲ Καῖσαρ, ὡς ἐν τῇ χάρακι τοῦ Πομπηίου γενόμενος τοὺς τε κειμένους νεκροὺς ἤδη τῶν πολεμίων εἶδε καὶ τοὺς ἐπικτηνομένους, εἶπεν ἄρα στενάξας, « Τοῦτο ἐβουλήθησαν, εἰς τοῦτό με ἀνάγκης ὑπηγάγοντο, ἵνα Γάϊος Καῖσαρ ὁ μεγίστους πολέμους κατορθώσας, εἰ προηκάμην τὰ στρατεύματα, κὰν κατεδικάσθην. » (2) Ταῦτά φησι Πολλίων Ἀσίνιος τὰ ῥήματα

primum omnium videt suos cohortantem et ad fortitudinem instigantem. Hunc nominatim compellans, Quid, ait, spei, C. Crastine, quid fiduciae habemus? Tum Crastinus manum intendens, contenta voce, Vincemus, inquit, Caesar, praeclare; me quidem aut vivum aut mortuum hodie laudabis. Haec locutus, primus omnium cum centum viginti militibus quos secum habebat, cursu in hostes latus est; primisque dissipatis, quum magna caede ac vi pergeret, ense per os trajecto, ita ut mucro supra occiput exiret, obtruncatur.

XLV. Hoc modo pugna inter pedites in medio et a cornibus etiam commissa, Pompeiani equites turmas suas confidenter ad circumdandum dextrum hostium cornu explicant. Qui antequam impetum darent, a Caesare cohortes procurrununt, non, ut alioquin solebant, pila eminus conicientes neque suras aut femora cominus ferientes, sed in ora et facies ictus infantantes. Ita enim Caesar eos docuerat, sperans homines qui in bello atque inter vulnera haud diu egissent, juvenes et formae decore florentes, maxime huiusmodi vulnerum metu cessuros, ac quum praesens periculum, tum mansuram in posterum deformitatem fugituros. (2) Neque id abs re fuit. Non enim sustinuerunt volitantia pila ferrumque ante oculos obversans, sed faciei suae quisque timens, averterunt sese et texerunt, tandemque ita perturbatis ordinibus in fugam versi sunt, turpissime summam rei pessumdantes. Statim enim qui hos vicerant, pedibus circumfusi, a tergo eos invaserunt. (3) At vero Pompeius ut ab altero cornu dissipatos vidit equites, non iam idem qui prius, neque se Pompeium esse Magnum recordans, verum ejus similis, cui dii sanam eripuissent mentem [aut clade divinitus illata obstupefactus], tacitus in tentorium suum abiit, ibique eventum exspectans sedit, donec omni ipsius exercitu fuso, castra etiam ipsa adorti sunt hostes et cum custodibus pugnaverunt. Ibi demum veluti ad sanitatem reversus hoc unum, ut aiunt, fatus, Ergone etiam ad castra? paludamento posito fugae aptam vestem sumpsit et e castris elapsus est. Qua deinde fortuna usus sit, utique se ipsum Aegyptiis in manus dans, ab iis sit interfectus, in ejus Vita ostendimus.

XLVI. Caesar castra hostium ingressus quum hostium cadavera inspexisset et alios qui necarentur, gemitu edito, Hoc, inquit, ergo voluerunt, ad eam me necessitatem compulerunt? scilicet ut C. Caesar, qui maxima bella feliciter confecissem, dimisso exercitu condemnarer. (2) Haec Asinius Pollio Latine tum Caesarem pronuntiasse, post autem

Ῥωμαῖστί μὲν ἀναφθέξασθαι τὸν Καίσαρα παρὰ τὸν τότε καιρὸν, Ἑλληνιστὶ δ' ὑπ' αὐτοῦ γεγράφθαι. Τῶν δὲ ἀποθανόντων τοὺς πλείστους οἰκέτας γενέσθαι περὶ τὴν κατάληψιν τοῦ χάρακος ἀναιρεθέντας, στρατιώτας δὲ μὴ πλείους ἑξακισχιλίων πεσεῖν. Τῶν δὲ ζώντων ἀλόντων κατέμιξε τοὺς πλείστους ὁ Καῖσαρ εἰς τὰ τάγματα πολλοῖς δὲ καὶ τῶν ἐπιφανῶν ἄδειαν ἔδωκεν, ὧν καὶ Βρούτος ἦν ὁ κτείνας αὐτὸν ὕστερον, ἐφ' ᾧ λέγεται μὴ φαινόμενον μὲν ἀγωνιᾶσαι, σωθέντος δὲ καὶ παραγενομένου πρὸς αὐτὸν ἡσθῆναι διαφερόντως.

XLVII. Σημείων δὲ πολλῶν γενομένων τῆς νίκης ἐπιφανέστατον ἱστορεῖται τὸ περὶ Τράλλεις. Ἐν γὰρ ἱερῷ Νίκης ἀνδριᾶς εἰστήκει Καίσαρος, καὶ τὸ περὶ αὐτὸ χωρίον αὐτὸ τε στερεὸν φύσει καὶ λίθῳ σκληρῷ κατεστρωμένον ἦν ἀνωθεν· ἐκ τούτου λέγουσιν ἀνατεῖλαι φοῖνικα παρὰ τὴν βᾶσιν τοῦ ἀνδριάντος. (1) Ἐν δὲ Παταθίῳ Γάϊος Κορνήλιος, ἀνὴρ εὐδόκιμος ἐπὶ μαντικῇ, Λιβίου τοῦ συγγραφέως πολίτης καὶ γνώριμος, ἐτύγγανεν ἐπ' οἰωνοῖς καθήμενος ἐκείνην τὴν ἡμέραν. Καὶ πρῶτον μὲν, ὡς Λιβίου φησι, τὸν καιρὸν ἔγνων τῆς μάχης καὶ πρὸς τοὺς παρόντας εἶπεν ὅτι καὶ δὴ περαίνεται τὸ χρῆμα καὶ συνίασιν εἰς ἔργον οἱ ἄνδρες. Αὐθις δὲ πρὸς τῇ θέᾳ γενόμενος καὶ τὰ σημεῖα καταὶδὸν ἀνήλατο μετ' ἑνθουσιασμοῦ βοῶν, « Νικᾶς, ὦ Καῖσαρ. » Ἐκπλαγέντων δὲ τῶν παρατυχόντων, περιελθὼν τὸν στέφανον ἀπὸ τῆς κεφαλῆς ἐνωμότως ἔφη, μὴ πρὶν ἐπιθήσεισθαι πάλιν ἢ τῇ τέχνῃ μαρτυρηῆσαι τὸ ἔργον. Ταῦτα μὲν οὖν ὁ Λιβίου οὕτω γενέσθαι καταέβαιοῦται.

XLVIII. Καίσαρ δὲ τῷ Θεσσαλῶν ἔθνεϊ τὴν ἐλευθερίαν ἀναθεὶς νικητήριον, ἔδωκε Πομπήιον· ἀψάμενος δὲ τῆς Ἀσίας Κνιδίου τε Θεοπόμπου τῷ συναγαρόντι τοὺς μύθους χαρίζομενος ἠλευθέρωσε καὶ πᾶσι τοῖς τὴν Ἀσίαν κατοικοῦσι τὸ τρίτον τῶν φόρων ἀνῆκεν. (2) Εἰς δὲ Ἀλεξάνδρειάν ἐπὶ Πομπήιον τεληνχότι καταχθεὶς Θεόδοτον μὲν ἀπεστράφη τὴν Πομπηίου κεφαλὴν προσφέροντα, τὴν δὲ σφραγίδα δεξάμενος τοῦ ἀνδρὸς κατεδάκρυσεν· ὅσοι δὲ τῶν ἑταίρων αὐτοῦ καὶ συνήθων πλανώμενοι κατὰ τὴν χώραν ἐαλώκεσαν ὑπὸ τοῦ βασιλείως, πάντας εὐεργέτησε καὶ προσηγάγετο. Τοῖς δὲ φίλοις εἰς Ῥώμην ἔγραψεν, ὅτι τῆς νίκης ἀπολαύσει τοῦτο μέγιστον καὶ ἡδιστον, τὸ σώζειν τινὰς αἰεὶ τῶν πεπολεμηκότων πολιτῶν αὐτῷ. (3) Τὸν δὲ αὐτόθι πόλεμον οἱ μὲν οὐκ ἀναγκαῖον, ἀλλ' ἔρωτι Κλεοπάτρας ἄδοξον αὐτῷ καὶ κινδυνώδη γενέσθαι λέγουσιν, οἱ δὲ τοὺς βασιλικούς αἰτιῶνται, καὶ μάλιστα τὸν εὐνοῦχον Ποθινόν, ὃς πλείστον δυνάμενος καὶ Πομπήιον μὲν ἀνρηχῶς ἐναγχος, ἐκβεβληκὸς δὲ Κλεοπάτραν κρύφα μὲν ἐπεθύλευε τῷ Καίσαρι· καὶ διὰ τοῦτο φασιν αὐτὸν ἀρξάμενον ἔχτοτε διανυκτερεύειν ἐν τοῖς πότοις ἕνεκα φυλακῆς τοῦ σώματος· φανερώς δὲ οὐκ ἦν ἀνεκτὸς ἐπιφθονα πολλὰ καὶ πρὸς ὕβριν εἰς τὸν Καίσαρα λέγων καὶ πράττων. (4) Τοὺς μὲν γὰρ στρατιώτας τὸν κάκιστον μετρούμενος καὶ παλαιότατον σίτον ἐκέλευσε ἀνέχε-

Græce scripsisse ait. Plerosque servos fuisse eos, qui in castrorum expugnatione ceciderint; milites haud plures sex millibus periisse. Plerosque peditum captorum Caesar in suas legiones immiscuit. Nullis etiam illustribus viris impunitatem concessit, inter quos et Brutus fuit, a quo deinde occisus est; fertur graviter doluisse, quum is nusquam inveniretur, et quum incolumis ad se adduceretur, magnopere gavisus esse.

XLVII. Multis vero prodigiis ea victoria est præmonstrata, quorum id, quod Trallibus evenisse narrant, illustrissimum est. Ibi in templo victoriae statua Caesaris posita erat, loco circum solido et natura et lapidibus instrato pavimento; inde tamen iis diebus juxta fundum statuae palma enata est. (2) Patavii autem C. Cornelius, Livii historici civis et familiaris, divinandi scientia nobilis, quum eo die, quo depugnatum est, auguria observaret, primo tempus ipsum, ut testatur Livius, pugnae notavit, iisque qui aderant dixit jam rem confici, præliumque committi. Deinde ad observanda signa iterum conversus, iis perspectis divino quodam furore afflatus exsiluit, vociferans: Vincis, o Caesar. Attonitis illis qui intererant, coronam capiti detraxit, sacramento se obstringens, non ante se eam resumpturum, quam artem exitus comprobasset. Hæc ita acta esse Livius affirmat.

XLVIII. Caesar victoriae ergo Thessalis libertate donatis, Pompeium insequi institit. Quum in Asiam pervenisset, Cnidios in gratiam Theopompi, ejus, qui fabulas conscripsit, liberos reddidit, omnibusque Asiae habitatoribus tertiam tributi partem remisit. (2) Alexandriam Pompeio jam mortuo venit, ibique Theodotum caput illius offerentem aversatus, accepto sigillo ejus illacrimavit; omnes autem socios ejus et familiares qui per eam regionem errantes a rege capti essent, adscivit sibi, ac beneficiis ornavit. Scribensque ad amicos Romam, hunc se dixit fructum victoriae amplissimum dulcissimumque ferre, quod semper aliquos eorum civium, qui arma contra ipsum tulissent, servare sibi daretur. (3) Bellum vero Alexandrinum quidam ab eo nulla necessitate susceptum, sed ob amorem Cleopatrae eum infamiam simul et gravia pericula ista adisese dicunt; quidam in regis administros culpam conferunt, eunuchum Pothinum præcipue, qui potentissimus omnium nuper Pompeio caedem paraverat, Cleopatram regno ejecerat, ac tum Casari occulte exitium struebat: quam fuisse Casari causam perhibent, ut insidiarum evitandarum gratia noctes comptando exigere inciperet. Et quidem palam intolerabilis erat Pothinus, multa in Caesaris invidiam contumeliamque dicens ac faciens. (4) Milites enim quum iis pessimum vetustissimumque dimeliretur frumen-

σθαι καὶ στέργειν ἐσθίοντας τὰ ἀλλότρια, πρὸς δὲ τὰ δέπνα σκεύεσιν ἑγγήτο ξυλίνους καὶ κεραμεοὺς, ὡς τὰ χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ πάντα Καίσαρος ἔχοντας εἰς τι χρέος. 721 (5) Ὄφειλε γὰρ ὁ τοῦ βασιλεύοντος τότε πατὴρ Καίσαρ 5 σαρι χιλίας ἑπτακοσίας πενήκοντα μυριάδας, ὧν τὰς μὲν ἄλλας ἀνῆκε τοῖς παισὶν αὐτοῦ πρότερον ὁ Καίσαρ, τὰς δὲ χιλίας ἡξίου τότε λαβῶν διαθρέψαι τὸ στρατεύμα. Τοῦ δὲ Ποθεινοῦ νῦν μὲν αὐτὸν ἀπιέναι καὶ τῶν μεγάλων ἔχεσθαι πραγμάτων κελεύοντος, ὕστερον δὲ κομ 10 μείσθαι μετὰ χάριτος, εἰπὼν, ὡς Αἰγυπτίων ἐλάχιστα δέοιτο συμβούλων, κρύφα τὴν Κλεοπάτραν ἀπὸ τῆς χώρας μετεπέμπετο.

XLIX. Κάκεινη παραλαβοῦσα τῶν φίλων Ἀπολλόδορον τὸν Συκελιώτην μόνον εἰς ἀκάτιον μικρὸν ἐμβᾶσα 15 τοῖς μὲν βασιλείοις προσέσχεν ἡδὴ συσκοτάζοντος· ἀπόβρου δὲ τοῦ λαθεῖν ὄντος ἄλλως, ἢ μὲν εἰς στρωματόδεσμον ἐνδύσα προτείνει μικρὰν ἑαυτῇ, ὃ δὲ Ἀπολλόδορος ἰμάντι συνδήσας τὸν στρωματόδεσμον εἰσκομίζει διὰ θυρῶν πρὸς τὸν Καίσαρα. Καὶ τούτῳ τε πρώτῳ λέγεται 20 τῷ τεχνήματι τῆς Κλεοπάτρας ἁλῶναι, λαμυρᾶς φανείσης καὶ τῆς ἄλλης ὁμιλίας καὶ χάριτος ἤττων γενόμενος διαλλάξαι πρὸς τὸν ἀδελφὸν ὡς συμβασιλεύουσσαν. (2) Ἐπειτα δ' ἐν ταῖς διαλλαγαῖς ἐστιωμένων ἀπάντων οἰκίτης Καίσαρος κουρεὺς διὰ δειλίαν, ἧ πάντας ἀνθρώπους ὑπερέβαλεν, οὐδὲν εἶν ἀνεξέταστον, ἀλλ' ὠτακουσῶν καὶ πολυπραγμονῶν συνῆκεν ἐπιβουλήν 25 Καίσαρι πραττομένην ὑπ' Ἀχιλλᾶ τοῦ στρατηγοῦ καὶ Ποθεινοῦ τοῦ εὐνοῦχοῦ. Φωράσας δὲ ὁ Καίσαρ φρουρὰν μὲν περιέστησε τῷ ἀνδρῶν, τὸν δὲ Ποθεινὸν ἀνείλεν· ὃ δὲ Ἀχιλλᾶς φυγὼν εἰς τὸ στρατόπεδον περιύστησιν αὐτῷ βαρὺν καὶ δυσμεταχειρίστον πόλεμον ὀλιγοσπῶ τοσαύτην ἀμυνομένην πόλιν καὶ δύναμιν. (3) Ἐν ᾧ πρῶτον μὲν ἐκινδύνευσεν ὕδατος ἀποκλεισθεὶς· αἱ γὰρ διώρυχες ἀπικοδομήθησαν ὑπὸ τῶν πολεμίων· 30 δεῦτερον δὲ περικοπτόμενος τὸν στόλον ἠναγκάσθη διὰ πυρὸς ἀπώσασθαι τὸν κίνδυνον, ὃ καὶ τὴν μεγάλην βιβλιοθήκην ἐκ τῶν νεωρίων ἐπινεμόμενον διέφθειρε· τρίτον δὲ περὶ τῆς Φάρω μάχης συνεστῶσης, κατεπήδησε μὲν ἀπὸ τοῦ χώματος εἰς ἀκάτιον καὶ παρεβόηθει τοῖς ἀγωνιζομένοις, ἐπιπλεόντων δὲ πολλαχόθεν αὐτῷ τῶν Αἰγυπτίων βίψας ἑαυτὸν εἰς τὴν θάλασσαν ἀπενήξατο μόνος καὶ χαλεπῶς. Ὅτε καὶ λέγεται βιβλίδια κρατῶν 35 πολλὰ μὴ προέσθαι βαλλόμενος καὶ βαπτιζόμενος, ἀλλ' ἀνέχων ὑπὲρ τῆς θαλάσσης τὰ βιβλίδια τῆ ἑτέρῃ χειρὶ νήχεσθαι· τὸ δὲ ἀκάτιον εὐθὺς ἐβυθίσθη. (4) Τέλος δὲ, τοῦ βασιλέως πρὸς τοὺς πολεμίους ἀποχωρήσαντος, ἐπελθὼν καὶ συνάψας μάχην ἐνίκησε, πολλῶν πεσόντων αὐτοῦ τε τοῦ βασιλέως ἀφανοῦς γενομένου. Καταλιπὼν δὲ τὴν Κλεοπάτραν βασιλεύουσσαν Αἰγύπτου καὶ μικρὸν 40 ὕστερον ἐξ αὐτοῦ τεκοῦσαν υἱὸν, ὃν Ἀλεξάνδρεις Καίσαρίωνα προσηγόρευσαν, ὤρμησεν ἐπὶ Συρίας.

L. Κάκειθεν ἐπιὼν τὴν Ἀσίαν, ἐπυθάνετο Δομίτιον μὲν ὑπὸ Φαρνάκου τοῦ Μιθριδάτου παιδὸς ἤττημένον ἐκ Πόντου πεφευγῆναι σὺν ὀλίγοις, Φαρνάκην δὲ

tum ferre jussit et boni consulere, quod de alieno ederent, ad cœnas ligneis utebatur tantum et fictilibus vasis, aurea et argentea Cæsarem pignoris loco habere dicens. (5) Debuerat autem pater ejus qui tum rex erat Cæsari septingentis n. s. et tum Cæsar reliquum ejus summæ liberis ejus donabat, quadringentis solum petebat ad alendum exercitum. Pothinus eum in præsentia abire et magna sua negotia persequi jubebat, post eum cum gratiarum relatione debitum recepturum. Cæsar se nihil omnino Ægyptiis consiliariis opus habere respondit, et occulte Cleopatram ad se ex agro accivit.

XLIX. Hæc cum uno suorum amicorum Apollodoro Siculo in lembum ingressa, jam nocte ingruente ad regiam pervenit, quumque latere aliter non posset, in longum porrecta loris stragulo se illigari ab Apollodoro, atque ita ad Cæsarem per fores apportari passa est. Hac primum Cleopatras techna captus ac profervitate traditur Cæsar, victus deinde suavitate consuetudinis ejus et jucunditate, in gratiam fratris eam restituit, una cum illo regnaturam. (2) Postea facta hac compositione quum frequenti omnes convivio interessent, tonsor Cæsaris, ut erat hominum timidissimus, ideoque curiose omnia explorabat et clanculum auscultabat, ab Achilla exercituum præfecto et Pothino eunucho insidias strui Cæsari percepit, indiciumque rei detulit. Cæsar cœnaculum præsidio cinxit, et Pothinum necavit. At Achilles fuga in castra elapsus difficillimum ei bellum intulit, parva manu contra ingentes copias, inque tanta urbe id sustinere coacto. (3) Primum periculum fuit, quod aqua prohibebatur, aquæ ductibus hostium opera obstructis; alterum, quod interclusus a classe sua, periculum incendio amoliri coactus est, quod a navali grassatum magnam etiam bibliothecam absumpsit; tertium fuit, quum apud Pharum commissa pugna ab aggere in lembum desiluit, suisque pugnantis auxiliium tulit, multis vero Ægyptiorum navibus petitus, in mare se ipsum projecit, magnoque cum labore enatavit, lembo, in quo fuerat, ab hostibus statim submerso. Ferunt eum tunc libellos multos manu altera tenuisse, eosque, tametsi et mergeretur et telis impeteretur, non dimisisse, verum una manu supra aquam extulisse, altera natasse. (4) Ad extremum rege ad hostes digresso, proclium commisit, et multis dejectis, ipsoque etiam rege (incertum quo modo) de medio sublato vicit. Cleopatram inde Ægypti reginam constituit, quæ paulo post filium ex eo peperit, quem Alexandrini Cæsariomem appellaverunt.

L. Ipse statim ab eo bello in Syriam profectus, Asiam inde peragravit. Ibi ei renuntiatum est, Domitium a Pharnace Mithridatis filio victum ex Ponto cum paucis profugisse,

τῆ νίκη χροῖ
Καπαδοκία
μένης καὶ πε
τετράρχας.
5 τάγμασι καὶ
ψας αὐτὸν μ
στρατιὰν ἀρ
δύστητα καὶ
τῶν φίλων
10 εἶδον, ἐνίκη
λήγουσαι σχ
γίαν ἔχουσαι.
LI. Ἐκ τ
ῚΡώμην, το
732 ἤρητο δικτά
νης πρότερο
ὑπατος ἀπέδ
τιωτῶν στασ
λόντων. Κο
20 τοσοῦτον, θ
σαι, χιλίας
τῆς Ἰταλίας
τοῦ διαβολ
φιλαργυρία
25 Πομπηίου σ
ικανὴν οὐκ ε
μαῖοι. Κα
ἀγνοῶν οὐδ
ὑπουργοῦσι.
30 LII. Τῷ
ἐν Φαρσάλῃ
βασιλέως Ἰ
μας ἀξιολόγ
καὶ περὶ τῆ
35 βουλόμενος
ἀπασαν ἑλπ
σματος ἐπ
πνεύματος
ἰππέων ὄλ
40 ἀνήχθη πά
καὶ κατὰ
ἀπαντας εἰ
χρησμοῦ τι
ἦσαν αἰε
45 λεπὸν εἶπε
πίονα στ
τὸν οἰωνὸν
ἀνθρωπος
μένος, οὐκ
50 Σαλλουτιό
ἡγεμόνα
πτεσθαι τί
εἰτος τοῖς
ἀλλὰ βρῶ

τῆ νίκη χρώμενον ἀπλήστως καὶ Βιθυνίαν ἔχοντα καὶ Καππαδοκίαν, Ἀρμενίας ἐφίεσθαι τῆς μικρᾶς καλουμένης καὶ πάντας ἀνιστάναι τοὺς ταύτῃ βασιλεῖς καὶ τετράρχας. Ἐυθύς οὖν ἐπὶ τὸν ἄνδρα τρισὶν ἡλαυνε τάγμασι καὶ περὶ πόλιν Ζήλαν μάχην μεγάλην συνάψας αὐτὸν μὲν ἐξέβαλε τοῦ Πόντου φεύγοντα, τὴν δὲ στρατιὰν ἄρδην ἀνείλε. Καὶ τῆς μάχης ταύτης τὴν δξύτητα καὶ τὸ τάχος ἀναγγέλλων εἰς Ῥώμην πρὸς τινὰ τῶν φίλων Ἀμάντιον ἔγραψε τρεῖς λέξεις· « Ἦλθον, εἶδον, ἐνίκησα. » Ῥωμαῖσι δὲ αἱ λέξεις εἰς ὄμοιον ἀπολήγουσαι σχῆμα ῥήματος οὐκ ἀπίθανον τὴν βραχυλογίαν ἔχουσι.

LI. Ἐκ τούτου διαβαλὼν εἰς Ἰταλίαν ἀνέβαινεν εἰς Ῥώμην, τοῦ μὲν ἐνιαυτοῦ καταστρέφοντος, εἰς ὃν 732 ἤρρητο δικτάτωρ τὸ δεύτερον, οὐδέποτε τῆς ἀρχῆς ἐκείνης πρότερον ἐνιαυσίου γενομένης. Εἰς δὲ τοῦτιον ὑπατος ἀπεδείχθη· καὶ κακῶς ἤκουσεν, ὅτι, τῶν στρατιωτῶν στασιασάντων καὶ δύο στρατηγικοὺς ἄνδρας ἀνελόντων, Κοσκώνιον καὶ Γάλβαν, ἐπετίμησε μὲν αὐτοῖς 20 τοσοῦτον, ὅσον ἀντὶ στρατιωτῶν πολίτας προσαγορευσαί, χιλίας δὲ διένειμεν ἐκάστῳ δραχμάς καὶ χώραν τῆς Ἰταλίας ἀπεκλήρωσε πολλήν. (2) Ἦν δὲ αὐτοῦ διαβολὴ καὶ ἡ Δολοβέλλα μανία καὶ ἡ Ἀμαντίου φιλαργυρία καὶ μεθύων Ἀντώνιος καὶ Κορνήσιος τὴν 25 Πομπηίου σκευρούμενος οἰκίαν καὶ μετοικοδομῶν ὡς ἱκανὴν οὐκ οὔσαν. Ἐπὶ τούτοις γὰρ ἐδυσφόρου Ῥωμαῖοι. Καῖσαρ δὲ διὰ τὴν ὑπόθεσιν τῆς πολιτείας οὐκ ἀγνοῶν οὐδὲ βουλόμενος ἠναγκάζετο χρῆσθαι τοῖς ὑπουργοῦσι.

LII. Τῶν δὲ περὶ Κάτωνα καὶ Σκηπίωνα μετὰ τὴν ἐν Φαρσάλῳ μάχην εἰς Λιβύην φυγόντων κακῶς, τοῦ βασιλέως Ἰόθα βοηθοῦντος αὐτοῖς, ἠθροικόντων δυνάμεις ἀξιολόγους, ἔγνω στρατεύειν ὁ Καῖσαρ ἐπ' αὐτούς· καὶ περὶ τροπᾶς χειμερινᾶς διαβᾶς εἰς Σικελίαν καὶ 35 βουλόμενος εὐθύς ἀποκόψαι τῶν περὶ αὐτὸν ἡγεμόνων ἔπασαν ἐλπίδα μελλήσεως καὶ διατριβῆς, ἐπὶ τοῦ κλύσματος ἔπηξε τὴν ἑαυτοῦ σκηνήν· καὶ γενομένου πνεύματος ἐμβᾶς ἀνήχθη μετὰ τρισχιλίων πεζῶν καὶ ἱππέων ὀλίγων. Ἀποβιβάσας δὲ τούτους καὶ λαθὼν 40 ἀνήχθη πάλιν ὑπὲρ τῆς μείζονος ὄρρωδῶν δυνάμεως· καὶ κατὰ θάλατταν οὔσιν ἤδη προστυχῶν κατήγαγεν ἅπαντας εἰς τὸ στρατόπεδον. (2) Πυθνανόμενος δὲ χρησμῶ τινι παλαιῷ θαρβεῖν τοὺς πολεμίους, ὡς προσήκον αἰεὶ τῷ Σκηπίωνῳ γένει κρατεῖν ἐν Λιβύῃ, χά- 45 λεπὸν εἰπεῖν, εἴτε φλαυρίζων ἐν παιδιᾷ τινι τὸν Σκηπίωνα στρατηγοῦντα τῶν πολεμίων, εἴτε καὶ σπουδῆ τὸν οἰωνὸν οἰκτιοῦμενος, ἦν γὰρ καὶ παρ' αὐτῷ τις ἄνθρωπος ἄλλως μὲν εὐκαταφρόνητος καὶ παρημελημένος, οἰκίας δὲ τῆς Ἀφρικανῶν, Σκηπίων ἔκαλεῖτο 50 Σαλλουτίων, τοῦτον ἐν ταῖς μάχαις προέταττεν ὥσπερ ἡγεμόνα τῆς στρατιᾶς ἀναγκαζόμενος πολλάκις ἐξάπτεσθαι τῶν πολεμίων καὶ φιλομαχεῖν. Ἦν γὰρ οὔτε σίτος τοῖς ἀνδράσι ἀφθονος οὔτε ὑποζυγίαι χιλῆς, ἀλλὰ βρούεις ἠναγκάζοντο θαλαττίοις, ἀποπλυθείσης

Pharnacen victoriam insatiabili cupiditate subsecutum, jam Bithynia et Cappadocia occupatis minorem Armeniam appetere, omnesque in illis partibus reges principesque ad defectionem pertrahere. Adversus hunc illico tribus cum legionibus profectus, apud urbem Zelam ingenti proelio facto exercitum ejus occidione delevit, ipsumque Ponto expulit. Celeritatem ejus victoriae Romam nuntians, ad Amantium, suorum quendam amicorum, ita scripsit: Veni, vidi, vici. Quæ voces eo ipso, quod similiter desinunt, brevitati indicandæ haud parum congruunt.

LI. Secundum hæc in Italiam trajecit Romamque venit, in fine anni ejus, quo dictator iterum creatus fuerat, quum quidem nunquam antea annua fuisset dictatura. Ad insequentem annum consul creatus est. Male autem audivit, quod milites, cum ii per seditionem duos prætorios viros Galbam et Cosconium interfecissent, verbis tantum increpavit ita, uti pro militibus Quirites appellaret, iisque virum mille denarios et multum agri in Italia distribuit. (2) Vitio ei dabatur etiam Dolabellæ insania, Amantii avaritia et Cornificii Antonique temulentia, qui domum Pompejanam perscrutatus, tanquam haud satis laxè in ea posset habitare, demoliebatur atque mutabat. Hæc enim Romanis erant molesta. Cæsar tametsi neque ignoraret neque probaret, tamen ad institutum suum ut iis necessario uteretur administris necesse erat.

LII. Interim Cato et Scipio a Pharsalica pugna in Africam delati, auxilio regis Jubæ magnas contraxerant copias. Adversus hos expeditionem faciens Cæsar, brumæ tempore in Siciliam trajecit, utque suis spem omnem cunctationis præcideret ducibus, in littore suum posuit prætorium. Ventum nactus idoneum, cum tribus peditum millibus et paucis equitibus in Africam transmisit; hisque expositis, metuens majoribus suis copiis clam rursus avectus, eas jam transfretantes offendit, inque castra deduxit. (2) Ceterum audito hostes antiquo oraculo quodam fretos esse, quo Scipionum genus semper rem in Africa obtenturum prædiceretur, Scipionem quendam Sallutionem cognomine, Africanorum genere ortum, sed hominem alioqui contemptum et abjectum, in præliis primo loco, tanquam ducem constituit et sæpe invadere hostem ac conserere manus coegit; incertum an hostium imperatorem Scipionem per jocum flocci faciendi gratia, an vero oraculi serio sibi vindicandi causa. Cæsariani et frumenti et pabuli affligebantur penuria, cogebanturque algæ marinæ salsugine

λόγον ἐκείνον οὐκ ἐξ ἀπεχθείας, ἀλλὰ φιλοτιμίᾳ πολι-
τικῇ συντετάχθαι διὰ τοιαύτην αἰτίαν. (3) Ἐγραψε
Κικέρων ἐγκώμιον Κάτωνος ὄνομα τῷ λόγῳ θέμενος
Κάτωναν· καὶ πολλοὶς ὁ λόγος ἦν διὰ σπουδῆς, ὡς εἰκὸς,
ὑπὸ τοῦ δεινοτάτου τῶν ῥητόρων εἰς τὴν καλλίστην
πεποιημένος ὑπόθεσιν. Τοῦτο ἦν ἵνα Κάισαρα κατη-
γορίαν αὐτοῦ νομίζοντα τὸν τοῦ τεθηκότος δι' αὐτὸν
ἔπαινον. Ἐγράψεν οὖν πολλὰς τινὰς κατὰ τοῦ Κά-
τωνος αἰτίας συναγαγὼν· τὸ δὲ βιβλίον Ἀντικάτων ἐπι-
γέγραπται. Καὶ σπουδαστὰς ἔχει τῶν λόγων ἐκάτερος
διὰ Κάισαρα καὶ Κάτωναν πολλούς.

LV. Ἀλλὰ γὰρ, ὡς ἐπανῆλθεν εἰς Ῥώμην ἀπὸ
Λιβύης, πρῶτον μὲν ὑπὲρ τῆς νίκης ἐμεγαληγόρησε
πρὸς τὸν δῆμον, ὡς τοσαύτην κειρωμένους χώραν,
ἢ ὅση παρέξει καθ' ἕκαστον ἑναυτὸν εἰς τὸ δημόσιον
σῖτου μὲν εἴκοσι μυριάδας Ἀττικῶν μεδίμων, ἐλαίου
δὲ λιτρῶν μυριάδας τρικοσίας. (2) Ἐπειτα θριάμ-
βους κατήγαγε τὸν Αἰγυπτιακὸν, τὸν Ποντικὸν, τὸν
Λιβυκὸν, οὐκ ἀπὸ Σκηπίωνος, ἀλλ' ἀπὸ Ἰόβας δῆθεν
τοῦ βασιλέως. Τότε καὶ Ἰόβας υἱὸς ὢν ἐκείνου κο-
μιτῆ νήπιος ἐν τῷ θριάμβῳ παρήχθη, μακαριωτάτην
ἀλὸς ἄλωσιν, ἐκ βαρβάρου καὶ Νομάδος Ἑλλήνων τοῖς
πολυμαθεστάτοις ἐνάριθμος γενέσθαι συγγραφεῦσι. (3)
Μετὰ δὲ τοὺς θριάμβους στρατιώταις τε μεγάλας δω-
ρεὰς ἐδίδου καὶ τὸν δῆμον ἀνελάμβανεν ἐστίασεν καὶ
θεαίς, ἐστίασας μὲν ἐν δισμυρίοις καὶ δισχιλίοις τρι-
κλίνοις ἑμοῦ σύμπαντας, θεὰς δὲ καὶ μονομάχων καὶ
ναυμάχων ἀνδρῶν παρασχὼν ἐπὶ τῇ θυγατρὶ Ἰουλίᾳ
πάλαι τεθνεώσῃ. Μετὰ δὲ τὰς θεὰς γενομένων τιμῆσεων,
ἀντὶ τῶν προτέρων δυεῖν καὶ τριάκοντα μυριάδων ἐξ-
τάσθησαν αἱ πᾶσαι πεντεκαίδεκα. Τηλικαύτην ἡ στάσις
ἀπειργάσατο συμφορὰν καὶ τοσοῦτον ἀπανάλωσε τοῦ
δῆμου μέρος ἕξω λόγου τιθεμένοις τὰ κατασχόντα τὴν
ἄλλην Ἰταλίαν ἀτυχήματα καὶ τὰς ἐπαρχίας.

LVI. Συντελεσθέντων δὲ τούτων ὕπατος ἀποδειχθεὶς
τὸ τέταρτον εἰς Ἰβηρίαν ἐστράτευσεν ἐπὶ τοὺς Πομ-
πηίου παῖδας, νέους μὲν ὄντας ἔτι, θαυμαστὴν δὲ τῷ
πλήθει στρατιάν συνειλοχότας καὶ τόλμαν ἀποδεικνυ-
μένους ἀξιόχρεων πρὸς ἡγεμονίαν, ὥστε κίνδυνον τῷ
Καίσαρι περιστῆσαι τὸν ἕσχατον. (2) Ἡ δὲ μεγάλη μάχη
περὶ πόλιν συνέστη Μοῦνδαν, ἐν ἣ Καίσαρ ἐκθλιβουμέ-
νους ὄρων τοὺς ἑαυτοῦ καὶ κακῶς ἀντέχοντας ἐβόα διὰ
τῶν ἄλλων καὶ τῶν τάξεων διαθέων, εἰ μηδὲν αἰδοῦνται
λαβόντας αὐτὸν ἐγγεῖρσαι τοῖς παιδαρίοις. Μόλις δὲ
προθυμίᾳ πολλῇ τοὺς πολεμίους ὠσάμενος, ἐκείνων μὲν
ὑπὲρ τρισμυρίους διέφθειρε, τῶν δὲ αὐτοῦ χιλίους
ἀπόλεσε τοὺς ἀρίστους. Ἀπιὼν δὲ μετὰ τὴν μάχην
πρὸς τοὺς φίλους εἶπεν, ὡς πολλάκις μὲν ἀγωνίσαιτο
περὶ νίκης, νῦν δὲ πρῶτον περὶ ψυχῆς. Ταύτην τὴν
μάχην ἐνίκησε τῇ τῶν Διονυσίων ἑορτῇ, καθ' ἣν λέ-
γεται καὶ Πομπήιος Μάγνος ἐπὶ τὸν πόλεμον ἐξελεῖν·
διὰ μέσου δὲ χρόνου ἑνιαυτῶν τεσσάρων διήλθε. Τῶν
δὲ Πομπηίου παιδῶν ὁ μὲν νεώτερος διέφυγε, τοῦ δὲ
πρεσβυτέρου μετ' ἡμέρας ὀλίγας Δεΐδιος ἀνήνεγκε τὴν

complexus est, argumento esse quibusdam videtur, non
odio viri eam orationem, sed civilis contentionis causa
scriptam. (3) Etenim Cicero laudationem Catonis compo-
suit, quæ ab eo est Cato inscripta, et a multis magno
studio probata, ut par erat orationem a præstantissimo
oratore de materia pulcherrima conditam. Id molestum
erat Cæsari, ut qui hominis propter se mortui laudibus se
accusari putaret. Itaque multa in Catonem crimina colle-
git, libroque complexus est, cui titulus est Anticato. Utraque oratio propter et Catonem et Cæsarem, multorum
est applausu accepta.

LV. Enimvero ut rediit Romam Cæsar ex Africa, primo
victoriam suam apud populum verbis jactavit, prædicans
se tantum telluris subegisse, unde quotannis in publicum
ducenta millia Atticorum medimnorum frumenti essent
reditura, olei libræ ter millies millenæ. (2) Triumphos
deinde duxit, Ægyptiacum, Ponticum, Africanum, hunc
quidem non de Scipione, sed de Juba rege scilicet, cujus
etiam filius Juba, puer admodum, in pompa tum ductus
est, beatissimus ejus captivitatis nomine, qui per eam ex
Numida atque barbaro eo deductus est, ut inter doctissimos
Græcorum scriptores numeretur. (3) Secundum trium-
phos militibus amplissima dona dedit, populumque epulis et
spectaculis recreavit. Totum populum epulo excepit tricli-
niorum viginti duobus millibus, et in honorem filie Juliae
dudum mortuæ gladiatorum et naumachiae spectacula edi-
dit. Post hæc populi recensio facta est et numerata sunt
hominum centum quinquaginta millia, quum priori censu
trecenta viginti milia essent relata. Tantam civile bellum
calamitatem invexit, tantamque populi partem pessumde-
dit, ut ceteras reliquæ Italiae et provinciarum clades ta-
ceam.

LVI. His omnibus perfectis consul quartum factus in
Hispaniam contra filios Pompeii profectus est, qui juvenes
etiamnum ætate, admirandæ tum multitudinis copias con-
traxerant, audaciamque imperio non indignam præ se fe-
rebant; unde Cæsar in summum deductus est discrimen. (2)
Magnum ad urbem Mundam prælium depugnatum est.
Quo in prælio Cæsar quum pelli suos videret et aggre
resistere, per ordines et arma discurrens vociferatus est ad
milites: Ecquid vos pudet? quin vos imperatorem vestrum
corripitis et in manus puerorum traditis? Tandem magno
conatu hostes fudit, et super triginta millia occidit, amissis
suorum mille præstantissimis viris. Discedens quidem a
pugna suis dixit, se de victoria sæpe, tunc vero primum de
vita sua dimicasse. Pugnatum est autem Liberalibus, quo
die etiam Pompeius Magnus traditur ad bellum exiisse ante
quadriennium. De filiis Pompeii junior effugit; majoris
caput paucis post diebus Didius attulit. (3) Ultimum hæc

κεφαλήν. (3) Τοῦτον ἔσχατον Καίσαρ ἐπολέμησε τὸν πόλεμον ὃ δὲ ἀπ' αὐτοῦ καταχθεις θρίαμβος, ὡς οὐδὲν ἄλλο, Ῥωμαίους ἠνίασεν. Οὐ γὰρ ἀλλοφύλους ἡγεμόνας οὐδὲ βαρβάρους βασιλεῖς κατηγωνισμένον, ἀνδρὸς δὲ Ῥωμαίων κρατίστου τύχαις κεχηρημένου παῖδας καὶ γένος ἄρδην ἀνηρηκότα ταῖς τῆς πατρίδος ἐπιπομπέειν συμφοραῖς οὐ καλῶς εἶχεν ἀγαλλόμενον ἐπὶ τούτοις, ὧν μία καὶ πρὸς θεοὺς καὶ πρὸς ἀνθρώπους ἀπολογία τὸ μετ' ἀνάγκης πεπραχθαι, καὶ ταῦτα πρότερον 10 μῆτε ἀγγελοῦ μῆτε γράμματα δημόσια πέμψαντα περὶ νίκης ἀπὸ τῶν ἐμφυλίων πολέμων, ἀλλ' ἀπώσαμένον αἰσχύνῃ τὴν δόξαν.

LVII. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν τύχην τοῦ ἀνδρὸς ἐγκεκλιότες καὶ δεδεγμένοι τὸν χαλινὸν καὶ τῶν 15 ἐμφυλίων πολέμων καὶ κακῶν ἀναπνοὴν ἡγούμενοι τὴν μοναρχίαν δικτάτορα μὲν αὐτὸν ἀπέδειξαν διὰ βίου. Τοῦτο ἦν ἠμολογουμένη μὲν τυραννίς, τῷ ἀνυπευθύνῳ τῆς μοναρχίας τὸ ἀκατάπαυστον προσλαβούσης τιμᾶς δὲ τὰς πρώτας Κικέρωνος εἰς τὴν βουλὴν γράψαντος, 20 ὧν ἄμωσγέπως ἀνθρώπινον ἦν τὸ μέγεθος, ἕτεροι προστιθέντες ὑπερβολὰς καὶ διαμιλλώμενοι πρὸς ἀλλήλους ἐξειργάσαντο καὶ τοῖς πρασιότοις ἐπαχθῆ τὸν ἄνδρα καὶ λυπηρὸν γενέσθαι διὰ τὸν ὄγκον καὶ τὴν ἀτοπίαν τῶν ψηφισμένων, οἳ οὐδὲν ἤττον οἴονται συναγωνισσάσθαι 25 τῶν κολακευόντων Καίσαρα τοὺς μισοῦντας, ὅπως ὅτι πλείστας κατ' αὐτοῦ προφάσεις ἔχῃσι καὶ μετὰ μεγίστων ἐγκλημάτων ἐπιχειρεῖν δοκῶσιν. (2) Ἐπεὶ τὰ γε ἄλλα, τῶν ἐμφυλίων αὐτῷ πολέμων πέρας ἐσχηκότων, ἀνέγκλητον παρεῖχε· καὶ τὸ γε τῆς Ἐπιεικείας ἱερὸν οὐκ ἀπο τὸν τρόπον δοκοῦσι χαριστήριον ἐπὶ τῇ πρασιότητι 30 ψηφισασθαι. Καὶ γὰρ ἀφῆκε πολλοὺς τῶν πεπολεμηκότων πρὸς αὐτὸν, ἐνίοις δὲ καὶ ἀρχὰς καὶ τιμὰς, ὡς Βρούτῳ καὶ Κασσίῳ, προσέθηκεν· ἐστρατήγουν γὰρ ἀμφοτέροι. (3) Καὶ τὰς Πομπηίου καταβεβλημένας εἰκόνας οὐ περιεῖδεν, ἀλλ' ἀνέστησεν, ἐφ' ὧν καὶ Κικέρων εἶπεν, ὅτι Καῖσαρ τοὺς Πομπηίου στήσας ἀνδριάντας τοὺς ἰδίους ἐπηξε. Τῶν δὲ φίλων ἀξιούτων αὐτὸν δορυφορεῖσθαι καὶ πολλῶν ἐπὶ τοῦτο παρεχόντων 40 ἑαυτοῦς οὐχ ὑπέμεινεν, εἰπὼν ὡς βέλτιόν ἐστιν ἄπαξ ἀποθανεῖν ἢ ἀεὶ προσδοκᾶν. Τὴν δὲ εὐνοίαν ὡς κάλλιστον ἄμα καὶ βεβαιότατον ἑαυτῷ περιβαλλόμενος φυλακτήριον αὐτῆς ἀνελάμβανε τὸν δῆμον ἐστιάζουσι καὶ σιτηρεσίαις, τὸ δὲ στρατιωτικὸν ἀποικίαις, ὧν ἐπιφανέσταται Καρχηδὼν καὶ Κόρινθος ἦσαν, αἷς καὶ 45 πρότερον τὴν ἄλωσιν καὶ τότε τὴν ἀνάληψιν ἄμα καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἀμφοτέραις γενέσθαι συνέτυχε.

LVIII. Τῶν δὲ δυνατῶν τοῖς μὲν ὑπατείας καὶ στρατηγίας εἰς τοῦτιον ἐπηγγέλλετο, τοὺς δ' ἄλλαις 735 τισὶν ἐξουσίαις καὶ τιμαῖς παρεμυθεῖτο, πᾶσι δὲ ἐλπίζουσι ἐνεδίδου μνηστεύόμενος ἄρχειν ἐκόντων, ὡς καὶ Μαξίμου τοῦ ὑπάτου τελευτήσαντος εἰς τὴν περιούσαν 80 ἐτι τῆς ἀρχῆς μίαν ἡμέραν ὑπατον ἀποδείξει Κανίνιον Ῥεβίλιον. Πρὸς δὲ, ὡς εἶοικε, πολλῶν δεξιώσασθαι καὶ προπέμψαι βαδίζόντων ὁ Κικέρων, ἢ Σπεύδωμεν,

bellorum a Cæsare gestorum fuit. Triumphus autem ab eo bello apud Romanos summam commovit indignationem. Minime enim probabatur cum non exteris ducibus, aut barbaris regibus devictis, sed optimi Romanorum calamitatibus icti genere et liberis exstirpatis, per triumphum patriæ infortuniis insultare, iisque se rebus jactare, quas sola necessitas apud deos hominesque excusare possit, urgebatque rei indignitatem, quod antehac neque nuntium neque literas publicas de ulla bello civili parta victoria miserat, verecundia gloriam tegens.

LVII. Veruntamen ad fortunam viri inclinantes, recepto jam fræno, et existimantes constituto unius in republica principatu respirare urbem ab intestinis malis posse, dictatorem eum perpetuum creaverunt; ea vero haud dubia erat tyrannus, adjecta ad summum imperium perpetuitate. Primos honores ei decernendos in senatu proposuit Cicero, quorum tamen magnitudo utcumque homini par esset; his certatim alii majora adjicientes effecerunt ut Cæsar, ob fastum et novitatem eorum quæ in honorem ejus decreta sunt, etiam mansuetissimis invisus fieret. Quam ad rem inimici ejus haud minus quam assentatores contulisse videntur, id agentes, ut quam plurimas ac maximas ejus invadendi causas haberent. (2) Alioquin enim imposito a se jam bellis civilibus sine Cæsare nullo se crimine obligaverat, videturque haud absurde templum Clementiæ ad agendas humanitati ejus gratias decretum fuisse. Multis enim eorum qui bellum contra ipsum gessissent, veniam dedit, quosdam etiam ad magistratus et honores provexit, ut Cassium et Brutum, qui tum prætores erant. (3) Pompeii etiam statuas, quæ dejectæ erant, non est passus jacere, sed restituit, estque tunc a Cicerone dictum, Cæsarem restituendis Pompeii imaginibus suas stabilire. Amicis quoque stipatoribus ipsum uti jubentibus, et operam suam offerentibus, recusavit, dicens, Præstat semel mortem oppetere, quam semper metuere. Itaque civium benevolentia, quam honestissimam eandemque fidelissimam custodiam censebat, sese muniens, iterum populum epulis et frumentariis largitionibus refecit, milites colonis deducendis, quarum nobilissimæ erant Carthago et Corinthus, quæ ut olim eodem tempore dirutæ, ita tum simul instauratæ sunt.

LVIII. Potentiores autem consulatus et præturas insequentis anni promittendo, aliisque honoribus et dignitatibus delinivit, omnibusque bonas spes proponens id studiose egit, ut volentibus imperaret. Quin etiam mortuo Maximo consule quum una tantum adhuc dies consulatus gerendi superesset, Caninium Rebilum consulem ei sufficit. Ad quem quum pro more frequentes salutatum accederent multi, Cicero, Properemus, inquit, priusquam magistratu

ἐψη,
(2) Ἐ
μον α
των τ
5 πρὸς
γμάτ
παρο
καθ
πρὸς
10 τεύει
καὶ
τὸν Κ
θακῆ
μανί
15 Ἴταλ
τῶν π
σου δ
ρει δ
τὸν Τ
20 θεῖς
πρὸς
νῆν
νοσ
Σήτ
25 θρωί
κλεῖ
ορμα
ἐμπε
ναυ
30 τῆς
πικ
ρέσ
Χρ
35 μῆν
καὶ
ἐκπ
τότ
ἀου
40 τες
προ
μά
δια
ἀπε
45 γέγ
καὶ
μέ
ννη
μά
50 ἀν
κα
ρε
ἐπ
κα

ἔφη, πρὶν φθάσει τῆς ὑπατείας ἐξελεῖν ὁ ἄνθρωπος. »
 (2) Ἐπεὶ δὲ τὸ φύσει μεγαλοῦργον αὐτοῦ καὶ φιλοτι-
 μὸν αἱ πολλὰ κατορθώσεις οὐ πρὸς ἀπόλαυσιν ἔτρεπον
 τῶν πεπονημένων, ἀλλ' ὑπέκκαυμα καὶ θάρσος οὔσαι
 πρὸς τὰ μέλλοντα μειζρόν ἐνέτιχτον ἐπινοίας πρα-
 γμάτων καὶ καινῆς ἔρωτα δόξης ὡς ἀποκεχρημένῳ τῇ
 παρουσίᾳ, τὸ μὲν πάθος οὐδὲν ἦν ἕτερον ἢ ζῆλος αὐτοῦ
 καθάπερ ἄλλου καὶ φιλοεικία τις ὑπὲρ τῶν μελλόντων
 πρὸς τὰ πεπραγμένα, παρασκευὴ δὲ καὶ γνώμη στρα-
 τεύειν μὲν ἐπὶ Πάρθους, καταστρεψαμένῳ δὲ τούτους
 καὶ δι' Ὑρκανίας παρὰ τὴν Κασπίαν θάλασσαν καὶ
 τὸν Καύκασον ἐκπεριελθόντι τὸν Πόντον εἰς τὴν Σκυ-
 θικὴν ἐμβαλεῖν καὶ τὰ περίχωρα Γερμανοῖς καὶ Γερ-
 μανίαν αὐτὴν ἐπιδραμόντι διὰ Κελτῶν ἐπανελθεῖν εἰς
 Ἰταλίαν καὶ συνάψαι τὸν κύκλον τοῦτον τῆς ἡγεμονίας
 τῶ πανταχόθεν Ὀκεανῷ περιορισθείσης. (3) Διὰ μέ-
 σου δὲ τῆς στρατείας τὸν τε Κορίνθιον Ἴσθμὸν ἐπεχει-
 ρεῖ διασκάπτειν, Ἄνιγρὸν ἐπὶ τούτῳ προχειρισάμενος, καὶ
 τὸν Τίβεριν εὐθὺς ἀπὸ τῆς πόλεως ὑπολαβὼν διώρυγῃ βα-
 θεῖα καὶ περικλάσας ἐπὶ τὸ Κιρκαιῶν ἐμβαλεῖν εἰς τὴν
 πρὸς Ταβράκινη θάλατταν ἀσφάλειαν ἅμα καὶ βραστῶ-
 νην τοῖς δι' ἐμπορίας φοιτοῦσιν εἰς Ῥώμην μηχανώμε-
 νος πρὸς δὲ τούτοις τὰ μὲν ἔλη τὰ περὶ Πωμόντιον καὶ
 Σήτιαν ἐκτρέψας πεδίον ἀποδείξει πολλὰς ἐνεργὸν ἀν-
 θρώπων μυριάσι, τῇ δὲ ἔγγιστα τῆς Ῥώμης θαλάσση
 κλειθρὰ διὰ γωμάτων ἐπαγαγὼν καὶ τὰ τυφλά καὶ δύσ-
 ορμα τῆς Ἰσθμίου ἡϊόνος ἀνακαθηράμενος λιμένας
 ἐμποιήσασθαι καὶ ναύλοχα πρὸς τοσαύτην ἀξιόπιστα
 ναυτιλίαν. Καὶ ταῦτα μὲν ἐν παρασκευαίς ἦν.
 LIX. Ἡ δὲ τοῦ ἡμερολογίου διάθεσις καὶ διόρθωσις
 τῆς περὶ τὸν χρόνον ἀνωμαλίας φιλοσοφηθεῖσα χαριέν-
 τως ὑπ' αὐτοῦ καὶ τέλος λαβούσα γλαφυρωτάτην πά-
 ρεσχε χρεῖαν. Οὐ γὰρ μόνον ἐν τοῖς παλαιοῖς πάν-
 χρόνοις τεταραγμέναις ἐχρῶντο Ῥωμαῖοι ταῖς τῶν
 μηνῶν πρὸς τὸν ἐνιαυτὸν περιόδοις, ὥστε τὰς θυσίας
 καὶ τὰς ἑορτὰς ὑποφερομένας κατὰ μικρὸν εἰς ἐναντίας
 ἐκπεπτωκέναι τοῖς χρόνοις ὥρας, ἀλλὰ καὶ περὶ τὴν
 τότε οὔσαν ἡλιακὴν οἱ μὲν ἄλλοι παντάπασι τούτων
 ἀσυλλογίστως εἶχον, οἱ δὲ ἱερεῖς μόνον τὸν καιρὸν εἰδό-
 τεσ ἐξαίφνης καὶ προησθημένου μηθενὸς τὸν ἐμβόλιμον
 προσέγραφον μῆνα Μερκηδόνιον ὀνομάζοντες, ὃν Νο-
 μῆξ ὁ βασιλεὺς πρῶτος ἐμβαλεῖν λέγεται, μικρὰν καὶ
 διατείνουσαν οὐ πόρρω βοήθειαν ἐξευρόν τῆς περὶ τὰς
 ἀποκαταστάσεις πλημμελείας, ὡς ἐν τοῖς περὶ ἐκείνου
 γέγραπται. Καῖσαρ δὲ τοῖς ἀρίστοις τῶν φιλοσόφων
 καὶ μαθηματικῶν τὸ πρόβλημα προθεῖς, ἐκ τῶν ὑποκει-
 μένων ἤδη μεθόδων ἔμιξεν ἰδίαν τινὰ καὶ διηκριβωμέ-
 νην μᾶλλον ἐπανόρθωσιν, ἣ χρώμενοι μέχρι νῦν Ῥω-
 μαῖοι δοκοῦσιν ἤττον ἐτέρων σφάλλασθαι περὶ τὴν
 ἀνωμαλίαν. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς βασιλεύουσιν
 καὶ βαρυνομένοις τὴν δύναμιν αἰτίας παρεῖχε· Κικέρ-
 ρων γοῦν ὁ βῆτωρ, ὡς εἶοικε, φήσαντός τινος αὔριον
 ἐπιτέλλειν Λύραν, «Ναί, εἶπεν, ἐκ διατάγματος,» ὡς
 καὶ τοῦτο πρὸς ἀνάγκην τῶν ἀνθρώπων δεχομένων.

homo abeat. (2) Enimvero ingenium ejus magnificentum
 atque honoris avidum ita erat, ut prosperi successus
 eum non ad fruenda ea quæ adeptus erat averterent, sed
 ad novos majorum rerum conatus incenderent, et quasi
 defunctus præsentī gloria esset, ad quaerendam recentem
 aliam incitarent, adeoque ipse secum, veluti cum alio
 quopiam, contendebat, et acta agendis superare certatim
 laborabat. Eapropter tunc quoque animo res arduas conce-
 perat, expeditionem in Parthos facere, his subactis per
 Hyrcaniam præter Caspium mare et Caucasum Pontum in
 Scythiam proficisci, inde regiones Germaniæ finitimas,
 ipsamque Germaniam percurrere, et per Gallias in Italiam
 reverti, scilicet confecto expeditionum circulo, qui Oce-
 ano undique circumfuso terris concluderetur. (3) Interim
 opera Anieni statuerat Isthmum Corinthiacum perfodere,
 Tiberim statim infra urbem profundo alveo intercipere
 atque ad Circæum avertere, inque mare quod apud Anxur
 est deducere; qua re et faciliorem et tutiorem mercaturæ
 causa Romam petentibus navigationem machinabatur.
 Præterea paludes quæ sunt apud Pomentum et Sefiam
 siccare, et campum redigere multis hominum millibus co-
 lendum, aggeribus conjectis claustra mari quod Romæ
 proximum est addere, littorisque Ostiæ propinqui cæcis
 et importuosīs partibus expurgatis, portus ibi et stationes
 pro dignitate navigationis condere. Atque hæc quidem
 parabantur.

LIX. Anni vero correctio et inæqualitatis fastorum emen-
 datio scite ab eo excogitata et absoluta, usum habuit gra-
 tissimum. Non enim antiquitus modo Romani menses ha-
 buerunt ad anni circuitum non congruentes (quo efficie-
 batur ut sacra et feriæ paulatim a constituto die dece-
 dentes, in diversam adeo anni partem deferrentur),
 sed et solaris anni ratio, quæ utebantur Cæsaris ætate,
 omnibus præter sacerdotes ignota erat, iique soli eam
 cognitam habentes, subito ac præsentiente nemine men-
 sem intercalarem adjiciebant, qui et Mercedonius dicitur;
 hunc autem primus omnium Numa rex invenisse traditur,
 auxilium ad errores circa orbium cælestium ad eadem
 signa reditum tollendos exiguum neque durable, uti est
 in ejus Vita a nobis demonstratum. (2) Sed Cæsar præ-
 stantissimis philosophis atque mathematicis eam quæstio-
 nem proposuit, et ex methodis jam tum inventis peculia-
 rem quandam et absolutam emendationem composuit, qua
 etiamnum utuntur Romani, minusque reliquis temporum
 inæqualitate laborare videntur. Neque tamen id institum
 eorum qui potentiæ ipsius æmulabantur reprehensio-
 nes effugit. Cicero certe orator, ut fertur, dicente quodam
 f Lyram postridie orituram, Nimirum, inquit, ex edicto;
 tanquam hic quoque necessitatem hominibus Cæsar im-
 posuisset.

LX. Τὸ δὲ ἐμφανὲς μάλιστα μῖσος καὶ θανατηφόρον ἐπ' αὐτὸν ὁ τῆς βασιλείας ἔρις ἐξεργάσατο, τοῖς μὲν πολλοῖς αἰτία πρώτη, τοῖς δὲ ὑπόλοις πάλαι πρόφασις εὐπρεπεστάτη γενομένη. Καίτοι καὶ λόγον τινὰ κατέ-
 5 σπειραν εἰς τὸν δῆμον οἱ ταύτην Καίσαρι τὴν τιμὴν
 736 προξενούντες, ὡς ἐκ γραμμάτων Σιβυλλείων ἀλώσιμα α
 τὰ Πάρθων φαίνονται Ῥωμαίοις σὺν βασιλεὶ στρατευο-
 μένοις ἐπ' αὐτοὺς, ἄλλως ἀνέφικτα ὄντα. Καὶ κατα-
 10 βαίνοντος ἐξ Ἰλίου Καίσαρος εἰς τὴν πόλιν, ἐτόλμησαν
 αὐτὸν ἀσπάσασθαι βασιλέα· τοῦ δὲ δήμου διαταρα-
 χθέντος ἀχθεσθεὶς ἐκεῖνος οὐκ ἔφη βασιλεὺς, ἀλλὰ Καί-
 15 σαρ καλεῖσθαι· καὶ γενομένης πρὸς τοῦτο πάντων σιω-
 πῆς οὐ πᾶν φαῖδρός οὐδ' εὐμενῆς παρήλθεν. (α) Ἐν
 δὲ συγκλήτῳ τιμὰς τινὰς ὑπερφυεῖς αὐτῷ ψηφισαμένων
 15 ἔτυχε μὲν ὑπὲρ τῶν ἐμβόλων καθιεζόμενος, προσιόντων
 δὲ τῶν ὑπάτων καὶ τῶν στρατηγῶν, ἅμα δὲ καὶ τῆς
 βουλῆς ἀπάσης ἐπομένης οὐχ ὑπεξαναστάς, ἀλλ' ὄσα-
 20 περ ἰδιώταις τισὶ χρηματίζων ἀπεκρίνατο συστολῆς β
 μᾶλλον ἢ προσθέσεως τὰς τιμὰς δεῖσθαι. Καὶ τοῦτο
 οὐ μόνον ἠνίασε τὴν βουλήν, ἀλλὰ καὶ τὸν δῆμον, ὡς
 ἐν τῇ βουλῇ τῆς πόλεως προπηλακισμένης, καὶ μετὰ
 25 δεινῆς κατηφέας ἀπῆλθον εὐθύς οἷς ἐξῆν μὴ παραμέ-
 νειν, ὥστε κἀκεῖνον ἐνοήσαντα παραχρῆμα μὲν οἶκαδε
 τραπέσθαι καὶ βοᾶν πρὸς τοὺς φίλους ἀπαγαγόντα τοῦ
 25 τραχήλου τὸ ἱμάτιον, ὡς ἔτοιμος εἶη τῷ βουλομένῳ τὴν
 σφαγὴν παρέχειν, ὕστερον δὲ προφασίζεσθαι τὴν νόσον·
 οὐ γὰρ ἐθέλειν τὴν αἰσθησιν ἀτρεμεῖν τῶν οὕτως ἐχόν-
 30 των, θανάτῳ ἰστάμενοι διαλέγωνται πρὸς ὄχλον, ἀλλὰ
 σειομένην ταχὺ καὶ περιφερομένην ἰλίγγους ἐπισπᾶσθαι
 30 καὶ καταλαμβάνεσθαι. (β) Τὸ δ' οὐκ εἶχεν οὕτως,
 ἀλλὰ καὶ πᾶν βουλούμενον αὐτὸν ὑπεξαναστήναι τῇ
 βουλῇ λέγουσιν ὑπὸ τοῦ τῶν φίλων, μᾶλλον δὲ κολά-
 35 κων, Κορνηλίου Βάλβου, κατασχεθῆναι φήσαντος,
 «Ὁ μὲν Καίσαρ ὢν οὐδὲ ἀξιώσεις ὡς κρείττονα
 35 θεράπευεσθαι σεαυτόν;»

LXI. Ἐπιγίνεται τούτοις τοῖς προσκρούσμασιν ὁ
 τῶν δημάρχων προπηλακισμός. Ἦν μὲν γὰρ ἡ τῶν
 Λουπερκαλίων ἑορτὴ, περὶ ἧς πολλοὶ γράφουσιν, ὡς
 40 ποιμένων τὸ παλαιὸν εἶη, καί τι καὶ προσήκει τοῖς Ἀρ-
 καδικοῖς Λυκαίοις. Τῶν δ' εὐγενῶν νεανίσκων καὶ ἀρ-
 40 χόντων πολλοὶ διαθέουσιν ἀνὰ τὴν πόλιν γυμνοὶ σκύ-
 τεσι λασίαις τοὺς ἐμποδῶν ἐπὶ παιδιᾷ καὶ γέλωτι παίον-
 45 τες· πολλοὶ δὲ καὶ τῶν ἐν τέλει γυναικῶν ἐπίτηδες
 ὑπαντῶσαι παρέχουσιν ὥσπερ ἐν διδασκάλου τῷ χεῖρε
 45 ταῖς πληγαῖς, πεπεισμένοι πρὸς εὐτοκίαν κνούσας, ἀγῶ-
 νους δὲ πρὸς κῆσιν ἀγαθὸν εἶναι. (α) Ταῦτα Καίσαρ
 εἶθετο κατήμενος ἐπὶ τῶν ἐμβόλων ἐπὶ δίφρου χρυσοῦ
 θριαμβικῷ κόσμῳ Ἰεκοσμημένος. Ἀντώνιος δὲ τῶν
 θεόντων τὸν ἱερὸν δρόμον εἰς ἦν· καὶ γὰρ ὑπάτευεν. Ὡς
 50 οὖν εἰς τὴν ἀγορὰν ἐνέβαλε καὶ τὸ πλῆθος αὐτῷ διέ-
 50 στη, φέρων διάδημα στεφάνῳ δάφνης περιπεπλεγμένον
 ὠρεξε τῷ Καίσαρι· καὶ γίνεται κρότος οὐ λαμπρὸς, ἀλλ'
 ὀλίγος ἐκ παρασκευῆς. Ἀπωσαμένου δὲ τοῦ Καίσαρος
 ἅπας ὁ δῆμος ἀνεκρότησεν· αὐθις δὲ προσφέροντος, ὀλί-

LX. Enimvero apertis capitalibusque in cum odiis ansam
 praebuit regni cupiditas, quae et prima causa plerisque fuit,
 et jam pridem in occulto infensis honestissima facti sui
 praescriptio. Et vero qui regum nomen Caesari querebant,
 rumorem divulgaverant, Sibyllino oraculo indicari,
 Parthos a Romanis subigi nullo modo posse, nisi si cum
 rege suo in eos expeditionem facerent. Quin etiam ab Alba
 Romam descendente ausi sunt regem salutare; quum qui-
 dem populo conturbato, ipse indignatus, Caesarem se, non
 regem vocari dixit; omniumque silentio facto, minime se-
 reno hilarique vultu transiit. (2) Deinde quum essent in
 senatu honores ei immodici decreti, accedentibus ad ipsum
 pro rostris tum sedentem consulibus et praetoribus totoque
 senatu, non assurrexit, sed tanquam si cum privatis homini-
 bus colloqueretur, respondit eos honores diminutionem potius
 quam additionem requirere. Non senatum modo, sed et popu-
 lum id offendit, civitatemque rati ignominia senatus ludi-
 brio haberi, magna cum tristitia discesserunt, quotquot
 discedendi facultatem habuere; adeoque sensit Caesar indi-
 gnationem eam, ut statim domum abiret, reductaque a
 collo veste ad amicos vociferaretur, se paratum esse ad
 praebendum, si quis necare ipsum vellet, jugulum, ac postea
 morbum suum praetenderit facto, quo qui laborent, ii si
 stantes ad multitudinem verba faciant, sensibus suis inte-
 gris ac firmis uti nequeant, sed hi statim conturbentur,
 exagitenturque et vertiginibus corripiantur. (3) Sed res
 nequaquam ita habuit, imo enim ferunt cum, quum assur-
 gere senatui vellet, ab amico, aut verius adulate quodam
 suo, Cornelio Balbo, prohibentem, monente eum, ut se Caesa-
 rem esse meminisset, seque ut praestantiorem coli patere-
 tur.

LXI. Ad has inde offensas accessit circumscriptio tribu-
 norum plebis. Res ea ita acta est. Lupercalibus (quae a
 pastoribus olim celebrata fuisse multi tradunt, et quidem
 habent nonnihil similitudinis cum Arcadicis Lycaeis) multi
 nobiles adolescentes et magistratum etiam gerentes discur-
 runt per urbem nudi et obvios per risum jocumque hirsutis
 scuticis feriunt; multae vero etiam nobiles matronae de indu-
 stria occurrunt, manusque verberibus tanquam in ludo lite-
 rario praebent, ad facilem partum gravidis, ad fecunditatem
 sterilibus conducere id persuasae. (2) Ea tunc Caesar spectabat
 pro rostris sedens aurea sella, vestitu triumphali. Antonius
 etiam, ut tum erat consul, inter Lupercos currebat. Is ut in
 forum pervenit, populusque ei locum adeundi dedit, dia-
 dema sero laureo circumplicatum Caesari porrexit; ad hoc
 ex composito plausus non alacris est editus. Caesare repu-
 diante, universus populus plausum dedit, iterumque Anto-

γοί, καὶ μὴ
 πείρας ἐξελ-
 φανόν εἰς τὸ
 ὄφθησαν ἐ-
 6 νοὶ βασιλικῶν
 Μάρουλος,
 μένους βασι-
 γον εἰς τὸ
 Βρούτους α
 10 τὰς βουλῆν καὶ
 τῷ Καίσαρι
 περὶ τὸν Μ
 καὶ τὸν δῆ
 15 Κυμαίους
 LXII. Ο
 πολλοὶ, γέν
 737 καὶ τὸ πρῶ
 ἐπιφανοῦς,
 20 τον ἐξ εαυτ
 γίας ἡμετέ
 Οὐ γὰρ μά
 πηίου φυγ
 τῆς αἰτίας
 25 Καὶ στρατ
 ἔλαβεν, ὑπ
 τος Κασσί
 πείν, ὡς δ
 Βρούτων οὐ
 30 τινῶν τὸν ὀ
 προσέστην,
 τοὺς διαβά
 ὡς αἴτιον ἡ
 ἀρχὴν οὐκ
 35 ὁ δὲ τῆς μετ
 πρῶτον ἀπ
 σθαι, νύκτ
 καὶ τὸν δι
 τὰ πολλὰ
 40 εἰ Βρούτος
 μενον ἡσπ
 ἐνέκειτο κα
 πρὸς τὸν Ι
 γεγραμμέν
 45 φίας ὁ Κα
 ποτε· « Τὸ
 γὰρ οὐ λέ
 ται περὶ ἡ
 ὡς νεωτε
 50 δέδοικα τ
 ὄχρους κα
 Βρούτων.
 LXIII.
 λακτον εἶν

γοι, καὶ μὴ δεξαμένοι, πάλιν ἅπαντες. Οὗτοι δὲ τῆς
 πείρας ἐξελεγχόμενης Καῖσαρ μὲν ἀνίσταται τὸν στέ-
 φανον εἰς τὸ Καπιτώλιον ἀπενεχθῆναι κελεύσας. (3)
 Ὁρθησαν δὲ ἀνδριάντες αὐτοῦ διαδήμασιν ἀναδεδεμέ-
 νου βασιλικῶν καὶ τῶν δημάρχων δύο, Φλαούιος καὶ
 Μάρυλλος, ἐπελθόντες ἀπέσπασαν καὶ τοὺς ἀσπασα-
 μένους βασιλέα τὸν Καίσαρα πρώτους ἐξευρόντες ἀπή-
 γον εἰς τὸ δεσποτήριον. Ὁ δὲ δῆμος εἴπετο κροτῶν καὶ
 Βρούτους ἀπεκάλει τοὺς ἄνδρας, ὅτι Βρούτος ἦν ὁ κα-
 τάλυσας τὴν τῶν βασιλέων διαδοχὴν καὶ τὸ κράτος εἰς
 10 βούλην καὶ δῆμον ἐκ μοναρχίας καταστήσας. Ἐπὶ τού-
 τῳ Καῖσαρ παροξυνθεὶς τὴν μὲν ἀρχὴν ἀφείλετο τῶν
 περὶ τὸν Μάρυλλον, ἐν δὲ τῇ κατηγορεῖν αὐτῶν ἕμα
 καὶ τὸν δῆμον ἐφυβρίζων πολλάκις Βρούτους τε καὶ
 15 Κυμαίους ἀπεκάλει τοὺς ἄνδρας.

LXII. Οὗτοι δὲ τρέπονται πρὸς Μάρκον Βρούτον οἱ
 πολλοί, γένος μὲν ἐκεῖθεν εἶναι δοκοῦντα πρὸς πατέρων
 737 καὶ τὸ πρὸς μητρὸς δ' ἀπὸ Σερουιλίων, οἰκίας ἐτέρας
 ἐπιφανοῦς, γαμβρὸν δὲ καὶ ἀδελφιδοῦν Κάτωνος. Τοῦ-
 20 τον ἐξ ἑαυτοῦ μὲν ὀρμηθεὶς πρὸς κατάλυσιν τῆς μοναρχίας
 ἠμβλυον αἱ παρὰ Καίσαρος τιμαὶ καὶ χάριτες. Οὐ γὰρ μόνον
 ἐσώθη περὶ Φάρσαλον ἀπὸ τῆς Πομπηίου φυγῆς οὐδὲ πολλοὺς τῶν ἐπιτηδείων ἔσωσεν
 ἐξαιτησάμενος, ἀλλὰ καὶ πίστιν εἶχε μεγάλην παρ' αὐτῷ.
 25 Καὶ στρατηγίαν μὲν ἐν τοῖς τότε τὴν ἐπιφανεστάτην
 ἔλαβεν, ὑπατεύειν δὲ ἐμελλεν εἰς τέταρτον ἔτος ἐρίσαντος
 Κασσίου προτιμηθεὶς. Λέγεται γὰρ ὁ Καῖσαρ εἰ-
 πεῖν, ὡς δικαιότερα μὲν λέγοι Κάσσιος, αὐτὸς μὲντοι
 Βρούτον οὐκ ἂν παρέλθοι. Καὶ ποτε καὶ διαβαλλόντων
 30 τῶν τὸν ἄνδρα, πραττομένης ἤδη τῆς συνωμοσίας, οὐ
 προσέσχεν, ἀλλὰ τοῦ σώματος τῇ χειρὶ θιγὼν ἔφη πρὸς
 τοὺς διαβάλλοντας· « Ἀναμνεῖ τοῦτο τὸ σῶμα Βρούτος, »
 ὡς ἄξιον μὲν ὄντα τῆς ἀρχῆς δι' ἀρετῆν, διὰ δὲ τὴν
 ἀρχὴν οὐκ ἂν ἀχάριστον καὶ πονηρὸν γενόμενον. (2) Οἱ
 35 δὲ τῆς μεταβολῆς ἐπιμένοντες καὶ πρὸς μόνον ἐκείνον ἢ
 πρῶτον ἀποθιπέροντες αὐτῷ μὲν οὐκ ἐτόλμων διαλέγεσθαι,
 νύκτωρ δὲ κατεπίπλασαν γραμμάτων τὸ βῆμα καὶ τὸν
 δίφρον, ἐφ' οὗ στρατηγῶν ἐχρημάτιζεν, ὧν ἦν τὰ
 40 πολλὰ τοιαῦτα· « Καθεύδεις, ὦ Βρούτε, » καὶ « Οὐκ
 εἶ Βρούτος. » Ὑφ' ὧν ὁ Κάσσιος αἰσθόμενος διακινού-
 μενον ἠσυχῇ τὸ φιλότιμον αὐτοῦ, μᾶλλον ἢ πρότερον
 ἐνέκειτο καὶ παρώξυνεν, αὐτὸς ἰδίᾳ τι καὶ μίσους ἔχων
 πρὸς τὸν Καίσαρα δι' αἰτίας, ἃς ἐν τοῖς περὶ Βρούτου
 γεγραμμένοις δεδηλώκαμεν. Εἶχε μὲντοι καὶ δι' ὑποψίας
 45 ὁ Καῖσαρ αὐτὸν, ὥστε καὶ πρὸς τοὺς φίλους εἶπεν ποτε·
 « Τί φαίνεται βουλόμενος ὑμῖν Κάσσιος; ἔμοι μὲν γὰρ
 οὐ λίαν ἀρέσκει λίαν ὠχρὸς ὢν. » Πάλιν δὲ λέγεται
 περὶ Ἀντωνίου καὶ Δολοβέλλα διαβολῆς πρὸς αὐτὸν ὡς
 νεωτερίζοιεν, ἐλθούσης, « Οὐ πάνυ φάναι, τούτους
 50 δέδοικα τοὺς παχεῖς καὶ κομητάς, μᾶλλον δὲ τοὺς ὠγρὸς
 καὶ λεπτοὺς ἐκείνους, » Κάσσιον λέγων καὶ Βρούτον.

LXIII. Ἄλλ' ἔοικεν οὐχ οὕτως ἀπροσδόκητον ὡς ἀφύλακτον
 εἶναι τὸ πεπρωμένον, ἐπεὶ καὶ σημεῖα θαυμα-

nio diadema porrigente, pauci; Caesare non accipiente, universi manus comploserunt. Hoc modo animis populi exploratis, Caesar surrexit, mandato ut sertum in Capitolium deferretur. (3) Statuae autem ex eo Caesaris conspectae sunt regis mitris redimitae; has duo tribuni plebis, Flavius et Marullus, detraxerunt, inventosque eos, qui primi Caesarem regem salutassent, in carcerem abduxerunt, populo sequente et Bruti nomen tribunis acclamante; nam Brutus fuit is, qui regia potestate eversa, rempublicam senatui et populo reddidit. His factis irritatus Caesar Flavio et Marullo magistratum abrogavit, et in accusandis iis multa contumeliose in populum faciens, Brutos eos et Cumanos appellabat.

LXII. Proinde multitudo se ad M. Brutum confert, cuius paternum genus a magno illo Bruto videbatur descendere, maternum ex Serviliorum nobili stirpe, idemque consobrinus erat ac gener Catonis. Is Brutus quum natura videretur ad tyrannidem destruendam incitari, honoribus tamen et muneribus a Caesare acceptis inhihebatur. Non modo enim a Pompeiana fuga apud Pharsalum Caesarem eum servaverat, multosque ipso deprecatore venia donaverat, sed et plurimum ei habebat fidei, praeturaeque omnium praestantissimam contulerat, et in quartum annum consulium destinaverat, praeturae in contentione Cassio. Ferunt enim Caesarem dixisse: Cassium justiore sermone uti, se tamen Bruto non defuturum. Idem quibusdam accusantibus Brutum, jam tum conspiratione ea gliscente, animum non advertit, quin et corpus suum manu tangens, delatoribus dixit: Hoc corpus praestolatur Brutus, consensum ob virtutem dignum imperio, atque hujus tamen causa non ingratum neque improbum adversus se futurum. (2) Qui vero mutari statum reipublicae cupiebant et ad Brutum vel solum vel primum omnium respiciebant, et ausi verbis eum tentare, noctu sellam ejus et tribunal de quo praetor jus dicebat, schedis oppleverunt, quibus fere haec erant inscripta: Dormis, Brute; et, Non es Brutus. Quibus sentiens Cassius paulatim animum ejus commoveri, magis quam ante institit hominemque instigavit, privatim ipse etiam Caesari infensus ob causas in Bruti Vita indicatas. Sane et suspectus Caesari fuit, adeo ut hic ad amicos aliquando dixerit: Quid vobis videtur Cassius? mihi quidem non admodum probatur, nimis enim pallet. Iterumque delatis apud eum Dolabella et Antonio, quasi ii res novas machinarentur, dixisse fertur: se sibi haud magnopere a crassis istis crinitisque metuere, sed a pallidis istis atque macilentis, Cassium et Brutum notans.

LXIII. Verum enimvero fatum haud tam praevideri quam evitari nequit, quando et mirabilia prodigia atque ostenta

στά καὶ φάσματα φανῆναι λέγουσι. Σέλα μὲν οὖν οὐράνια καὶ κτύπους νύκτωρ πολλαχοῦ διαφερομένους καὶ καταίροντας εἰς ἀγορὰν ἐρήμους ὄρνιθας οὐκ ἄξιον ἴσως ἐπὶ πάθει τηλικούτῳ μνημονεύσαι. Στράβων δὲ ὁ φιλόσοφος ἱστορεῖ πολλοὺς μὲν ἀνθρώπους διαπύρους ἐπιφερομένους φανῆναι, στρατιώτου δὲ ἀνδρὸς οἰκέτην ἐκ τῆς χειρὸς ἐκβαλεῖν πολλὴν φλόγα καὶ δοκεῖν καίεσθαι τοῖς ἑρῶσιν, ὡς δὲ ἐπαύσατο, μηδὲν ἔχειν κακὸν τὸν ἀνθρώπων· αὐτῷ δὲ Καίσαρι θύοντι τὴν καρδίαν ἀφανῆ γενέσθαι τοῦ ἱερείου καὶ δεινὸν εἶναι τὸ τέρας· οὐ γὰρ ἂν φύσει γε συστήναι ζῶον ἀκάρδιον. Ἔστι δὲ καὶ ταῦτα πολλῶν ἀκούσαι διεξιόντων, ὡς τις αὐτῷ μάντις ἡμέρα Μαρτίου μηνός, ἣν Εἰδούς Ῥωμαῖοι καλοῦσι, προσέποι μέγαν φυλάττεσθαι κίνδυνον, ἐλθούσης δὲ τῆς ἡμέρας προῖόν ὁ Καίσαρ εἰς τὴν σύγκλητον ἀσπασάμενος προσπαίξει τῷ μάντι φάμενος, « Αἱ μὲν δὲ Μάρτιαι Εἰδοὶ πάρεσιν, « ὅ δὲ ἡσυχῇ πρὸς αὐτὸν εἶποι, « Ναὶ πάρεσιν, ἀλλ' οὐ παρελθούσιν. » (2) Πρὸ μᾶς δὲ ἡμέρας Μάρκου Λεπίδου δεινίζοντος αὐτὸν, ἔτυχε μὲν ἐπιστολαῖς ὑπογράφων, ὥσπερ εἴωθει, κατακείμενος· ἐμπεσόντος δὲ λόγου, ποῖος ἄρα τῶν θανάτων ἄριστος, ἀπαντας φθάσας ἐξεβόησεν, « Ὁ ἀπροσδόκητος. » Μετὰ ταῦτα κοιμώμενος, ὥσπερ εἴωθει, παρὰ τῆς γυναικὸς πασῶν ἅμα τῶν θυρῶν τοῦ δωματίου καὶ τῶν θυρίδων ἀναπετανομένων, διαταραχθεὶς ἅμα τῷ κτύπῳ καὶ τῷ φωτὶ καταλαμπύσης τῆς σελήνης ἤσθετο τὴν Καλπούρνιαν βαθέως μὲν καθεύδουσαν, ἀσαφεῖς δὲ φῶνας καὶ στεναγμοὺς ἀνάρθρους ἀναπέμπουσαν ἐκ τῶν ὕπνων· ἐδόκει δὲ ἄρα κλαίειν ἐκεῖνον ἐπὶ ταῖς ἀγκάλαις ἔχουσα κατεσφαγμένον. (3) Οἱ δὲ οὐ φασὶ τῇ γυναικὶ ταύτῃ γενέσθαι τὴν ὄψιν· ἀλλὰ ἦν γὰρ τι τῆς Καίσαρος οἰκία προσκειμενὸν οἷον ἐπὶ κόσμῳ καὶ σεμνότητι τῆς βουλῆς ψηφισαμένης ἀκρωτήριον, ὡς Λίβιος ἱστορεῖ, τοῦτο ὄναρ ἢ Καλπούρνια θεασαμένη καταβῆγγύμενον ἔδοξε ποτιᾶσθαι καὶ θαυμάσειν. (4) Ἡμέρας δ' οὖν γενομένης ἐδεῖτο τοῦ Καίσαρος, εἰ μὲν οἷόν τε, μὴ προσελθεῖν, ἀλλ' ἀναβαλέσθαι τὴν σύγκλητον· εἰ δὲ τῶν ἐκείνης ὄνειρων ἐλάχιστα φροντίζει, σκέψασθαι διὰ μαντικῆς ἄλλης καὶ ἱερῶν περὶ τοῦ μέλλοντος. Ἐίχε δὲ τις, ὡς εἴοικε, κακῶν ὑποψία καὶ φόβος. Οὐδένα γὰρ γυναικισμὸν ἐν δεισιδαιμονίᾳ πρότερον κατεγνώκει τῆς Καλπούρνιας, τότε δὲ ἑώρα περιπαθοῦσαν. Ὡς δὲ καὶ πολλὰ καταθύσαντες οἱ μάντις ἔφρασαν αὐτῷ δυσιερεῖν, ἔγνω πέμψας Ἀντώνιον ἀφεῖναι τὴν σύγκλητον.

LXIV. Ἐν δὲ τούτῳ Δέκιμος Βρούτος ἐπέκλησιν Ἀλβίνος, πιστευόμενος μὲν ὑπὸ Καίσαρος, ὥστε καὶ δεύτερος ὑπ' αὐτοῦ κληρονόμος γεγράφθαι, τοῖς δὲ περὶ Βρούτου τὸν ἕτερον καὶ Κάσσιον μετέχων τῆς συνωμοσίας, φοβηθεὶς μὴ, τὴν ἡμέραν ἐκείνην διακρουσαμένου τοῦ Καίσαρος, ἐκπυστος ἢ πράξις γένηται, τοὺς τε μάντις ἐγλεύαζε καὶ καθήπτετο τοῦ Καίσαρος, ὡς αἰτίας καὶ διαβολὰς ἑαυτῷ κτωμένου πρὸς τὴν σύγκλητον ἐντροφᾶσθαι δοκοῦσαν· ἦκειν μὲν γὰρ αὐτὴν κελεύσαντος ἐκεῖνον καὶ προθύμους εἶναι ψηφίζεσθαι πάντας,

apparuisse dicunt. Fulgures quidem caelestes et strepitus nocturnos passim auditos et aves solitarias in forum delapsas referre, ut tante rei signa, fortasse non convenit; Strabo philosophus narrat, multos homines ignitos per aerem deferri visos, calonem quandam ex manu multum flammæ effudisse visumque ardere, sed flammis cessantibus nihil habuisse mali. Ipso Cæsare immolante, hostiam corde carere visam, idque pro gravi ostento habitum, quod natura non ferat uti ullum animal sine corde sit. Jam illud a multis commemoratur, quandam ei ariolum prædixisse, ut Idibus Martiis magnum periculum caveret; Cæsarem Idibus Martiis in senatum euntem ariolum salutasse eique illussisse dicentem: Idus Martias jam venisse; illum submissa voce respondisse: Næ illæ venerunt, sed nondum præteriverunt.

(2) Prædie ejus diei quum apud M. Lepidum cenaret et accumbens, uti solebat, literis subscriberet, orta disquisitione, quodnam mortis genus esset optimum, omnibus antevertit et subitam inopinatumque mortem optimam esse exclamavit. More deinde suo cum uxore dormiens, omnibus januis et valvis fenestrarum conclavis subito apertis, strepitu simul et luce perterritus, luna splendente vidit Calpurniam uxorem graviter dormire et voces obscuras gemitusque articulatos edere per somnum; ea enim imaginabatur per quietem se mariti trucidati corpus in ulnis tenere atque deplorare. (3) Quidam non hoc insomnium uxori ejus obtigisse dicunt, sed, ut Livius narrat, fuit quoddam pinnaculum quasi honoris causa et mandato senatus additum Cæsaris ædibus, id per quietem visa sibi est Calpurnia collapsum deflere ac lamentari. (4) Itaque facta luce Cæsarem oravit, ut si omnino prodire cogeretur, at saltem senatui diem protraheret; quodsi ipsius insomnia prorsus vilipenderet, at aliis divinationibus atque sacris futurum exploraret. Et injecit quidem viro nonnihil metus ac suspicionis, quod uxorem, quam hactenus nequaquam mulierum more superstitionis expertus fuerat vehementius esse sollicitam cerneret. Quum vero aruspices etiam multis mactatis hostiis non potuisse litari nuntiarent, statuit misso Antonio senatum dimittere.

LXIV. Interim Decimus Brutus Albinus cognomine advenit, cui Cæsar tantum tribuebat, ut eum in testamento suo secundum hæredem scripserit. Is M. Bruti et Cassii conjurationis socius, metuens ne Cæsare illam diem evitante conatus ipsorum innotesceret, aruspices risit, Cæsaremque verbis increpuit, qui se ipsum incusationibus et calumniis senatorum objiceret, quod iis illudere videretur; etenim eos jussu ipsius convenisse omnesque paratos esse decer-

ἔτι πρὸς τῶν ἐκαστοῦ καὶ φορολασσαν· εἰ δὲ ἀπαλλάττεσθαι τῶν φθονούτων, ὡς οὐχ εἰ δοκεῖ πάντων αὐτὸν λῆν ὑπερθέσθαι τῆς χειρὸς λαοῦ αὐτῷ προσελθόντων προθύμων καὶ πλήθους, τὸν τῆς Καλπούρνιας Κάλπυρινος πρὸς αὐτὸν.

LXV. Ἀκούων λόγον σπουδῆς τῶν περὶ τῶν πραττομένων ἐμελλε μηνύειν ἕκαστον δεχόμενος ὑπὸ τῆς ἐπιπέτασας, ἀνάγνωσας πραγματικῶν μνησῶν οὖν ὁ Καλπούρνιας τῆς χειρὸς κατέβη εἰς τὴν σύγκλητον βιβλίον ταῦτο φέρων, ἀλλ' ἐκ τῶν ὕπνων· ἐδόκει δὲ ἄρα κλαίειν ἐκεῖνον ἐπὶ ταῖς ἀγκάλαις ἔχουσα κατεσφαγμένον.

LXVI. Ἐν δὲ τούτῳ Δέκιμος Βρούτος ἐπέκλησιν Ἀλβίνος, πιστευόμενος μὲν ὑπὸ Καίσαρος, ὥστε καὶ δεύτερος ὑπ' αὐτοῦ κληρονόμος γεγράφθαι, τοῖς δὲ περὶ Βρούτου τὸν ἕτερον καὶ Κάσσιον μετέχων τῆς συνωμοσίας, φοβηθεὶς μὴ, τὴν ἡμέραν ἐκείνην διακρουσαμένου τοῦ Καίσαρος, ἐκπυστος ἢ πράξις γένηται, τοὺς τε μάντις ἐγλεύαζε καὶ καθήπτετο τοῦ Καίσαρος, ὡς αἰτίας καὶ διαβολὰς ἑαυτῷ κτωμένου πρὸς τὴν σύγκλητον ἐντροφᾶσθαι δοκοῦσαν· ἦκειν μὲν γὰρ αὐτὴν κελεύσαντος ἐκεῖνον καὶ προθύμους εἶναι ψηφίζεσθαι πάντας,

ἔπος τῶν ἐκτὸς Ἰταλίας ἐπαρχιῶν βασιλεὺς ἀναγορεύοιτο καὶ φοροτὴ διάδημα τὴν ἄλλην ἐπιὼν γῆν καὶ θάλασσαν· εἰ δὲ φράσει τις αὐτοῖς καθεζομένους νῦν μὲν ἀπαλλάττεσθαι, παρῆναι δὲ αὐθις, δταν ἐντύχη βελτίοισιν ὀνειροῖς Καλπουρνια, τίνας ἔσεσθαι λόγους παρὰ τῶν φρονούντων; ἢ τίνα τῶν φίλων ἀνέξεσθαι διδασκόντων, ὡς οὐχὶ δουλεία ταῦτα καὶ τυραννίς ἐστίν; ἀλλ' εἰ δοκεῖ πάντοτε, ἔφη, τὴν ἡμέραν ἀφοσιώσασθαι, βέλτιον αὐτὸν προσελθόντα καὶ προσαγορεύσαντα τὴν βουλήν ὑπερθέσθαι. (2) Ταῦθ' ἅμα λέγων ὁ Βροῦτος ἤγε τῆς χειρὸς λαθόμενος τὸν Καίσαρα. Καὶ μικρὸν μὲν αὐτῷ προσελθόντι τῶν θυρῶν οἰκέτης ἀλλότριος ἐντυχεῖν προθυμούμενος, ὡς ἤττατο τοῦ περὶ ἐκεῖνον ὠθισμοῦ καὶ πλήθους, βιασάμενος εἰς τὴν οἰκίαν παρέδωκεν ἑαυτὸν τῇ Καλπουρνια φυλάττειν κελεύσας, ἄχρι ἂν ἐπανεέλθῃ Καίσαρ, ὡς ἔχων μεγάλα πράγματα κατειπεῖν πρὸς αὐτόν.

LXV. Ἀρτεμίδωρος δὲ Κνίδιος τὸ γένος, Ἑλληνικῶν λόγων σοφιστὴς καὶ διὰ τοῦτο γεγονώς ἐνίοις συνήθης τῶν περὶ Βροῦτον, ὥστε καὶ γινῶναι τὰ πλεῖστα τῶν πραττομένων, ἤκε μὲν ἐν βιβλιδίῳ κομίζων ἄπερ ἔμελλε μνηστέον, ὁρῶν δὲ τὸν Καίσαρα τῶν βιβλιδίων ἕκαστον δεχόμενον καὶ παραδιδόντα τοῖς περὶ αὐτὸν ὑπηρέταις ἐγγὺς σφόδρα προσελθὼν, «Τοῦτο, ἔφη, Καίσαρ, ἀνάγνωθι μόνος καὶ ταχέως· γέγραπται γὰρ ὑπὲρ πραγμάτων μεγάλων καὶ σοὶ διαφερόντων.» (2) Δεξάμενος οὖν ὁ Καίσαρ ἀναγινῶναι μὲν ὑπὸ πλήθους τῶν ἐντυγχανόντων ἐκωλύθη, καίπερ δρυήσας πολλάκις, ἐν δὲ τῇ χειρὶ κατέχων καὶ φυλάττων μόνον ἐκεῖνο παρῆλθεν εἰς τὴν σύγκλητον. Ἐνιοὶ δὲ φασιν ἄλλον ἐπιδοῦναι τὸ βιβλίον τοῦτο, τὸν δὲ Ἀρτεμίδωρον οὐδὲ θλιῶς προσελθεῖν, ἀλλ' ἐκθλιθῆναι παρὰ πᾶσαν τὴν ὁδόν.

LXVI. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἤδη που φέρει καὶ τὸ αὐτόματον· ὁ δὲ δεξάμενος τὸν φόνον ἐκεῖνον καὶ τὸν ἀγῶνα χῶρος, εἰς θν' ἡ σύγκλητος ἠθροίσθη τότε, Πομπηίου μὲν εἰκόνα κειμένην ἔχων, Πομπηίου δὲ ἀνάθημα γεγονώς τῶν προσκεκοσμημένων τῷ θεάτρῳ, παντάπασι ἀπέφαινε δαίμονός τινος ὑψηγομένου καὶ καλοῦντος ἐκεῖ τὴν πράξιν ἔργον γεγονέναι. Καὶ γὰρ οὖν καὶ λέγεται Κάσσιος εἰς τὸν ἀνδριάντα τοῦ Πομπηίου πρὸ τῆς ἐγγειρήσεως ἀποβλέπων ἐπικαλεῖσθαι σιωπῆ, καίπερ οὐκ ἀλλότριος ὢν τῶν Ἐπικούρου λόγων· ἀλλ' ὁ καιρὸς, ὡς ἔοικεν, ἤδη τοῦ δεινοῦ παρεστῶτος, ἐνθουσιασμὸν ἐνεποιεῖ καὶ πάθος ἀντὶ τῶν προτέρων λογισμῶν. (2) Ἀντώνιον μὲν οὖν πιστὸν ὄντα Καίσαρι καὶ Ῥωμαλέον ἔξω παρακατεῖχε Βροῦτος Ἀλβίνος ἐμβαλὼν ἐπίτηδες ὁμιλίαν μῆκος ἔχουσαν· εἰσιόντος δὲ Καίσαρος ἡ βουλή μὲν ὑπεξάνεστη θεραπεύουσα, τῶν δὲ περὶ Βροῦτον οἱ μὲν ἐξόπισθεν τὸν δίφρον αὐτοῦ περιέστησαν, οἱ δὲ ἀπήνησαν ὡς δὴ Τυλλίῳ Κίμβρῳ περὶ ἀδελφοῦ φυγάδος ἐντυγχάνοντι, συνδεησόμενοι, καὶ συνεδέοντο μέχρι τοῦ δίφρου παρακολουθοῦντες. Ὡς δὲ καθίσας διεκρούετο τὰς δεήσεις καὶ προσκειμένων βιαϊότερον ἠγανάκει πρὸς ἕκαστον, ὁ μὲν Τύλλιος τὴν τή-

nere, ut ipse rex omnium quæ extra Italiam sunt provinciarum dicatur, ac terra marique, nisi quum in Italia sit, diadema gestet; quodsi quis considentibus iis, in præsentia abire domum dixerit et rursus in curiam venire, ubi meliora Calpurniæ insomnia fuerint oblata, quosnam futuros invidiorum sermones putaret, aut quem amicorum ejus audituros esse istos, ostendere conantem, hæc non servitutum esse et tyrannidem? si tamen omnino stet sententia diem istum ahominari, rectius facturum, si ipse in curiam progressus senatui coram hoc indicet. (2) Simulque Cæsarem manu apprehensum produxit. Haud procul foribus processerant, quum servus quidam alienus Cæsarem compellere cupiens adfuit, qui quum a turba Cæsarem certatim sectantium retruderetur, in domum Cæsaris tamen vi eluctando per catervas pervenit, Calpurniacque custodiendum sese tradidit, dum rediret Cæsar habere se magnarum rerum indicia quæ ad eum deferret dicens.

LXV. Artemidorus etiam Cnidius, Græcarum literarum magister, atque ob eam rem quorundam Brutianæ conspirationis sociorum familiaris, ita ut pleraque eorum consilia haberet cognita, indicia rei in libello perscripta ad Cæsarem attulit, quumque eum videret libellos accipere ac suis famulis porrigere, proxime aggressus: Hunc, inquit, o Cæsar solus lege et celeriter; scriptas enim continet res magnas et tua plurimum referentes. (2) Acceptum Cæsar quum sepius esset conatus legere, prohibitus interpellantium multitudine, in manibus retinuit solum omnium reliquorum, itaque servans in curiam intravit. Quidam libellum ab alio porrectum scribunt, ipsum Artemidorum tota via aditu Cæsaris exclusum et detrusum fuisse.

LXVI. Verum hujusmodi res etiam casu evenire possent. Eo autem in loco, ubi senatus est habitus et caedes peracta, Pompeii statua posita erat, ipsaque illa curia ab eodem Pompeio olim dedicata et ornamenti causa theatro adjecta, demonstravit numine quopiam auctore viamque quasi præcunte ibi rem perpetrata fuisse. Itaque ergo Cassius etiam, tametsi ab Epicuri opinionibus haud abhorrens, fertur ante factum ad statuam Pompeii respexisse, tacitusque eum invocasse, scilicet instante jam facinoris tempore animo divinitus concitato, atque ea perturbatione prioribus sententiis excussis. (2) Antonium, Cæsari fidum et robustum hominem, extra curiam Brutus Albinus detinuit, injecto studiose longiori sermone. Cæsare ingresso senatus assurrexit honoris causa, Bruti socii partim post sellam ejus circumstiterunt, partim obviam iverunt, scilicet Tullio Cimbro pro fratre exsule deprecanti adfuturi, et usque ad sellam comitati sunt, preces suas pro eo interponentes. Postquam consedit Cæsar, et preces eorum repudiavit, acriusque urgentes singulatim objurgavit, Tullius togam ejus utraque manu com-

θεννον αὐτοῦ ταῖς χερσὶν ἀμφοτέροις συλλαβῶν ἀπὸ τοῦ τραχήλου κατήγεν' ὅπερ ἦν σύνθημα τῆς ἐπιχειρήσεως. Πρῶτος δὲ Κάσκιος ξίφει παῖει παρὰ τὸν αὐχένα πληγὴν οὐ θανατηφόρον οὐδὲ βαρεῖαν, ἀλλ', ὡς εἰκὸς, ἐν ἀρχῇ τολμήματος μεγάλου ταραχθεῖς, ὥστε καὶ τὸν ΚΑΙΣΑΡΑ μεταστραφέντα τοῦ ἐγχειριδίου λαβέσθαι καὶ κατασχεῖν. Ἄμα δὲ πῶς ἐξεφώνησαν ὁ μὲν πληγείς Ῥωμαῖστί· » Μιαρώτατε Κάσκα, τί ποιεῖς; » ὁ δὲ πλήξας Ἑλληνιστί πρὸς τὸν ἀδελφόν· « Ἀδελφε, βοήθει. » (3) Τοιαύτης δὲ τῆς ἀρχῆς γενομένης τοὺς μὲν οὐδὲν συνειδότες ἔκπληξις εἶχε καὶ φρίκη πρὸς τὰ δρώμενα μῆτε φεύγειν μῆτε ἀμύνειν, ἀλλὰ μὴδὲ φωνὴν ἐκβάλλειν τολμῶντας. Τῶν δὲ παρεσκευασμένων ἐπὶ τὸν φόνον ἐκάστου γυμνὸν ἀποδείξαντος τὸ ξίφος, ἐν κύκλῳ περιεχόμενος καὶ πρὸς ὅ τι τρέψειε τὴν ὄψιν πληγαῖς ἀπαντῶν καὶ σιδήρῳ φερομένῳ καὶ κατὰ προσώπου καὶ κατ' ὀφθαλμῶν διελευνόμενος ὡσπερ θηρίον δ' ἐνελεῖτο ταῖς πάντων χερσὶν· ἀπαντας γὰρ εἶδει κατάρξασθαι καὶ γεύσασθαι τοῦ φόνου. (4) Διὸ καὶ Βρούτος αὐτῷ πληγὴν ἐνέβαλε μίαν εἰς τὸν βουβῶνα. Λέγεται δὲ ὑπὸ τινῶν, ὡς ἄρα πρὸς τοὺς ἄλλους ἀπομαχόμενος καὶ διαφέρειν δεῦρο κάκει τὸ σῶμα καὶ κεκραγὼς, ὅτε Βρούτον εἶδεν ἐσπασμένον τὸ ξίφος, ἐφειλκύσατο κατὰ τῆς κεφαλῆς τὸ ἱμάτιον καὶ παρήκεν ἑαυτὸν εἶτε ἀπὸ τύχης εἶτε ὑπὸ τῶν κτεινόντων ἀπωσθεὶς πρὸς τὴν βάσιν, ἐφ' ἧς ὁ Πομπηίου βέβηκεν ἀνδριάς. Καὶ πολὺ καθήμαξεν αὐτὴν ὁ φόνος, ὡς δοκεῖν αὐτὸν ἐφεστάναι ἐπὶ τιμωρίᾳ τοῦ πολεμίου Πομπηίου ὑπὸ πόδας κεκλιμένον καὶ περισπαίροντος ὑπὸ πλήθους τραυμάτων. 30 Εἴκοσι γὰρ καὶ τρία λαβεῖν λέγεται καὶ πολλοὶ κατετρώθησαν ὑπ' ἀλλήλων εἰς ἐν ἀπεριεδόμενοι σῶμα πληγὰς τοσαύτας.

LXVII. Κατεργασμένου δὲ τοῦ ἀνδρός ἡ μὲν γερούσια, καίπερ εἰς μέσον Βρούτου ἔλθόντος, ὡς τι περὶ τῶν πεπραγμένων ἐρουντός, οὐκ ἀνασχόμενη διὰ θυρῶν ἐξέπιπτε καὶ φεύγουσα κατέπλησε ταραχῆς καὶ δέους ἀπόρου τὸν δῆμον, ὥστε τοὺς μὲν οἰκίας κλείειν, τοὺς δὲ ἀπολείπειν τραπέζας καὶ χρηματιστήρια, δρόμῳ δὲ χωρεῖν τοὺς μὲν ἐπὶ τὸν τόπον ὄψομένους τὸ πάθος, τοὺς δὲ ἐκείθεν ἐωραχότας· Ἀντώνιος δὲ καὶ Λέπιδος οἱ μάλιστα φίλοι Καίσαρος ὑπεκδύντες εἰς οἰκίας ἐτέρας κατέφυγον. (2) Οἱ δὲ περὶ Βρούτον, ὡσπερ ἦσαν ἔτι θερμοὶ τῷ φόνῳ, γυμνὰ τὰ ξίφη δεικνύοντες ἅμα πάντες ἀπὸ τοῦ βουλευτηρίου συστραφέντες ἐχώρουν εἰς τὸ Καπιτώλιον, οὐ φεύγουσιν εἰσώτες, ἀλλὰ μάλα φαιδροὶ καὶ θαρβᾶλέοι, παρακαλοῦντες ἐπὶ τὴν ἐλευθερίαν τὸ πλῆθος καὶ προσδεχόμενοι τοὺς ἀρίστους τῶν ἐντυγχανόντων. Ἐνιοὶ δὲ καὶ συνανέβαινον αὐτοῖς καὶ κατεμήγυσαν ἑαυτοὺς ὡς μετेशχότες τοῦ ἔργου καὶ προσεποιούοντο τὴν δόξαν, ὧν ἦν καὶ Γάιος Ὀκταούσιος καὶ Λέντιος Σπινθήρ. Οὗτοι μὲν οὖν τῆς ἀλαζονείας δίκην ἔδωκαν ὕστερον ὑπὸ Ἀντωνίου καὶ τοῦ νέου Καίσαρος ἀναιρεθέντες καὶ μὴδὲ τῆς δόξης, δι' ἣν ἀπέθνησκον, ἀπολαύσαντες ἀπιστίᾳ τῶν ἄλλων. Οὐ-

prehensam a collo detraxit: quod signum erat inferendarum Caesari manuum datum. Tum primus ei Casca pugione secundum cervicem vulnus infixit neque letale neque grave, nimirum initio magni facinoris consternatus; itaque Caesar obvertit se et arrepto pugione exclamavit Latinis verbis, Scelerate Casca, quid agis? simul Casca Graeco sermone: Frater, auxiliare mihi. (3) Hoc facto initio, qui non erant conjurationis conscii, ita sunt obstupefacti, ut neque fugere, neque opitulari, neque omnino vocem ullam edere audent; conjurati gladium unusquisque suum strinxerunt. Ita Caesar circulo armorum inclusus, et quocumque faciem converteret, ictibus occurrens in ferrumque offendens vulni oculisque intentatum, ferae instar inter manus omnium involvebatur: omnes enim oportuit participes caedis ejus fieri, ideoque unum etiam vulnus ad inguen ei Brutus imposuit. (4) Perhibent Caesarem, quum reluctatus adversus ceteros esset, vociferansque corpus hinc inde jactasset, ut viderit Brutum gladium nudasse, toga caput obnupsisse, ac se sive fortuito, sive compulsus eo a percussoribus demississe ad basin statuae Pompeianae. Et hanc caedes ista cruore opplevit, ut videri possit ipse Pompeius supplicio inimici astitisse sub pedes ejus collapsi, ac praee multitudine vulnerum calcitrantis. Viginti enim ac tria vulnera accepit, et multi, dum in unum corpus tot plagas ingerunt, sese mutuo consauciarunt.

LXVII. Caesare interfecto, quamvis in medium progressus Brutus esset verborum de re acta faciendorum causa, manere tamen senatus non sustinuit, sed fuga se per fores proripuit, tumultuque et dubio metu populum replevit, ita ut quidam aedes clauderent, alii mensis et tabernis relictis ad curiam accurrerent visuri cadaver, quidam eo spectato inde procurrerent. Antonius et Lepidus praecipui Caesaris amici in alienas domos confugerunt. (2) Brutus vero cum sociis, ut adhuc a caede calebant, nudos ostendentes gladios universi a curia agmine facto Capitolium petierunt, non fugientium similes, sed hilari vultu et audaciam praese ferente, populumque ad libertatem vocarunt, obviorumque optimum quemque asciverunt et in arcem evaserunt. Fuerunt qui se eis adjungerent, unaque ascenderent et societatis perpetratae caedis gloriam sibi arrogarent, ut Lentulus Spinther ac C. Octavius, qui paulo post poenas vanitatis suae dederunt, ab Antonio et juniore Caesare necati, quum sane reliquis fidem eis derogantibus ne gloria quidem ea, ob quam mori cogebantur, perfrui eis contigisset: neque

δὲ γὰρ οἱ καὶ βουλήσεως τὴν περὶ Βρούτου μὲν δῆμος οὐκ ἐπραγμάτευσε πολλῇ σιωπῇ Βρούτον, ἡ δὲ σεις πράττοντες φρίσαντο καὶ ἀρχῶν ἐβούλησεν διένειμε καὶ οἴεσθαι τὰ πᾶσι ἀπελιθηρέναι

LXVIII.

ἀνοιχθεισῶν ἀξίολογος καὶ ταῖς πληγαῖς τάξιν αὐτῶν σάντες ἐξ ἀφῆσαν αὐτὸν διαπύρους ἐθὺς ταφλέζοντες, συλλαβεῖν καὶ Οἱς ἐκείνων

νοὶ πάντες ἤσαν ἔτυχε μὲν ἐωραχότως ἀτοκαλεῖσθαι, τὸ αὐτοῦ μὴ βοῦσεν ἐν ἀγορᾷ ἐβάδιζεν ἐπὶ καὶ πυρέττων ἔφρασαν ἐτέρῳ καὶ διὰ πάντων

35 ρηκῶτων Κασκίνας ἐν τῷ θόντες ὄρμητον. Τοῦτο Κασκίον οὐκ ἐκ τῆς πόλεως ἐτελεύτησαν.

LXIX.

ἔτη πεντήκοντα πολὺ πλέον ἐκαὶ δυναστεῖα κατεργάσατο τὴν ἐπίφθονον. Ὁ μόνος μόνος, καὶ τὸ φόνου, διὰ τὴν χυεῖν ἄχρη καὶ τοὺς καθ' ἑαυτὸν μετασχόντας μὲν ἀνθρώπων

δὲ γὰρ οἱ κολάζοντες αὐτοὺς τῆς πράξεως, ἀλλὰ τῆς
βουλήσεως τὴν δίκην ἔλαβον. (3) Μεθ' ἡμέραν δὲ τῶν
περὶ Βρούτου κατελθόντων καὶ ποιησαμένων λόγους, ὁ
μὲν δῆμος οὔτε δυσχεραίνων οὔτε ὡς ἐπαιῶν τὰ πε-
πραγμένα τοῖς λεγομένοις προσεῖχεν, ἀλλ' ὑπεδήλου τῇ
πολλῇ σιωπῇ Καίσαρα μὲν οἰκτεῖρων, αἰδούμενος δὲ
Βρούτου, ἣ δὲ σύγκλητος ἀμνηστίας τινὰς καὶ συμβά-
σεις πράττουσα πᾶσι Καίσαρα μὲν ὡς θεὸν τιμᾶν ἐψη-
φίσαντο καὶ κινεῖν μηδὲ τὸ μικρότατον ὧν ἐκεῖνος
10 ἄρχων ἐβούλευσε, τοῖς δὲ περὶ Βρούτου ἐπαρχίας τε
διένειμε καὶ τιμὰς ἀπέδωκε πρεπούσας, ὥστε πάντας
οἶσθαι τὰ πράγματα κατὰστασιν ἔχειν καὶ σύγκρασιν
ἀπειληφέναι τὴν ἀρίστην.

LXVIII. Ἐπει δὲ τῶν διαθηκῶν τῶν Καίσαρος
15 ἀνοικθισῶν εὐρέθῃ δεδομένη Ῥωμαίων ἐκάστῳ δόσι
ἀξιόλογος καὶ τὸ σῶμα κομιζόμενον δι' ἀγορᾶς ἐθεάσαντο
ταῖς πληγαῖς διαλελωθημένον, οὐκέτι κόσμον εἶχεν οὐδὲ
τάξιν αὐτῶν τὸ πλῆθος, ἀλλὰ τῷ μὲν νεκρῷ περιωρεύ-
σαντες ἐξ ἀγορᾶς βάρβα καὶ κιγκλίδας καὶ τραπέζας
20 ὑψῆσαν αὐτοῦ καὶ κατέκαυσαν, ἀράμενοι δὲ θαλάσσης
διαπύρους ἔθειον ἐπὶ τὰς οἰκίας τῶν ἀνηρηκῶτων ὡς κα-
ταφλέζοντες, ἄλλοι δὲ ἐφοίτων πανταχόσε τῆς πόλεως
συλλαβεῖν καὶ διασπάσασθαι τοὺς ἀνδράς ζητούντες.
Οἷς ἐκεῖνων μὲν οὐδεὶς ἀπήνησεν, ἀλλὰ εὖ πεφραγμέ-
25 νοι πάντες ἦσαν. (2) Κίνας δέ τις τῶν Καίσαρος ἐταί-
ρων ἔτυχε μὲν, ὡς φασί, τῆς παρορημένης νυκτὸς ὄψιν
ἑωρακῶς ἀποπον ἐδόκει γὰρ ὑπὸ Καίσαρος ἐπὶ δεῖπνον
καλεῖσθαι, παραιτούμενος δὲ ἀγεσθαι τῆς χειρὸς ὑπ'
αὐτοῦ μὴ βουλόμενος, ἀλλ' ἀντιτείνων. Ὡς δ' ἤκου-
30 σεν ἐν ἀγορᾷ τὸ σῶμα καίεσθαι τοῦ Καίσαρος, ἀναστὰς
ἐβιάδιζεν ἐπὶ τιμῇ, καίπερ ὑφορώμενός τε τὴν ὄψιν ἄμα
καὶ πυρέτων. Καί τις ὀφθέντος αὐτοῦ τῶν πολλῶν
ἔφρασεν ἐτέρῳ τούνομα πυθανομένην κάκεῖνος ἄλλῳ,
καὶ διὰ πάντων εὐθύς ἦν, ὡς οὗτός ἐστιν ὁ ἀνήρ τῶν ἀνη-
35 ρηκῶτων Καίσαρα· καὶ γὰρ ἦν τις δμῶνυμος ἐκεῖνῳ
Κίνας ἐν τοῖς συνομοσαμένοις, ὃν τοῦτον εἶναι ὑπολα-
βόντες ὄρμησαν εὐθύς καὶ διέσπασαν ἐν μέσῳ τὸν ἀνθρω-
πον. Τοῦτο μάλιστα δείσαντες οἱ περὶ Βρούτου καὶ
Κάσσιον οὐ πολλῶν ἡμερῶν διαγενομένων ἀπεχώρησαν
40 ἐκ τῆς πόλεως. Ἄ δὲ καὶ πράξαντες καὶ παθόντες
ἐτελεύτησαν, ἐν τοῖς περὶ Βρούτου γέγραπται.

LXIX. Θνήσκει δὲ Καίσαρ τὰ μὲν πάντα γεγωνὸς
ἔτη πεντήκοντα καὶ ἕξ, Πομπηίῳ δ' ἐπιβίωσας οὐ
πολὸν πλέον ἐτῶν τεσσάρων, ἦν δὲ τῷ βίῳ παντὶ ἄρχῃν
45 καὶ δυναστείαν διὰ κινδύνων τοσούτων διώκων μόλις
κατειργάσατο, ταύτης οὐδὲν ὅτι μὴ τούνομα μόνον καὶ
τὴν ἐπίφθορον καρπιωσάμενος δόξαν παρὰ τῶν πολιτῶν.
Ὁ μέντοι μέγας αὐτοῦ δαίμων, ᾧ παρὰ τὸν βίον ἐχρή-
σατο, καὶ τελευτήσαντος ἐπηκολούθησε τιμωρὸς τοῦ
50 φόνου, διὰ τε γῆς πάσης καὶ θαλάττης ἐλαύνων καὶ ἀνι-
χνεύων ἄχρι τοῦ μηδένα λιπεῖν τῶν ἀπεκτονότων, ἀλλὰ
καὶ τοὺς καθ' ὅτι οὐκ ἦν χειρὶ τοῦ ἔργου θιγόντας ἢ γνώμης
μετασχόντας ἐπέξελεθῆν. (2) Θαυμασιώτατον δὲ τῶν
μὲν ἀνθρωπίνων τὸ περὶ Κάσσιον ἤττηθῆς γὰρ ἐν Φι-

enim punientes illos, facti, sed voluntatis causa supplicium
eis imposuerunt. (3) Postridie Bruto cum suis digresso et
in concione facti rationes edente, populus neque indigna-
tione neque collaudatione facti verba ejus prosecutus est,
atque silentio ostendit se Cæsaris miseratione, Brutique
verecundia teneri. At senatus oblivione injuriarum, om-
niumque adversus omnes pacificatione constituta, Cæsari
divinos honores decreverunt, utque nihil ne levissimum
quidem eorum quæ is dictator sanxisset rescinderetur;
Bruto quoque et sociis provincias dignosque honores tribue-
runt, jamque omnes existimabant pacatam esse rempubli-
cam et optime omnia temperata.

LXVIII. Verum ubi testamentum Cæsaris recitatum est
quo haud vile munus viritum is civibus legaverat, corpus
ejus per forum ducto fumere spectatum est, ut erat
laniatum vulneribus, statim multitudo nulla decori, nulla
ordinis habita ratione, subsellia a foro et cancellos et
mensas ad cadaver Cæsaris accumulaverunt, ibique sta-
tim cremaverunt; alii arreptis ardentibus facibus ad aedes
interfectorum ejus accurrerunt, iisque incendium mi-
nati sunt, alii per totam urbem discurrerunt, comprehen-
dere eos et discerpere cupientes. Verum eorum nemo se
obviam tulit, sed tuto se quisque loco continebat. (2) Erat
quidam amicus Cæsaris, Cinna nomine. Is superiori nocte
mirum somnium somniaverat: visus erat sibi a Cæsare ad
cænam vocari, quumque detrectaret, ab eo manu abduci
in forum invitatus atque repugnans; tum vero audiens Cæsarem in
foro cremari, honoris causa eo se conferre cœpit, tametsi
et insomnio nonnihil terreretur et febricitaret. Hunc quum
de multitudine unus vidisset, percontanti alteri quis esset
indicavit, isque rursus alteri; ita confestim apud omnes
rumor increbuit, esse hunc unum de interfectoribus Cæsaris.
Etenim fuit inter conjuratos alius quidam Cinna, quem
illi tunc sibi offerri suspicantes, hominem in medio foro facto
impetu discerperunt. Hoc maxime facinore perterriti
Cassius et Brutus, ceterique eorum socii, paucis interpo-
sitis diebus Roma discesserunt. Quæ deinde egerint, quæ
pertulerint, utque perierint, in Bruto perscripsimus.

LXIX. Mortuus est Cæsar annos natus quinquaginta sex,
quattuor post Pompeii obitum haud pluribus annis, quum
vixdum potentiam et imperium, quod per omnem vitam
ac tot pericula quævisset, adeptus, nullum ejus fructum,
nisi nomen solum et invidiosam gloriam apud cives perce-
pisset. Magnus tamen ille genius, qui viventis adfuit, mor-
tuum quoque cædis ultor persecutus est, auctores ejus
terra marique agens et investigans eo usque, dum nemo
eorum superesset, sed quicumque in facinoris partem vel
facto vel consilio venissent, pœnas dedissent. (2) Ex iis
quæ hominibus evenerint, maximam Cassii casus admira-

λίπποις ἐκείνῳ τῷ ξιφιδίῳ διέφθειρεν ἑαυτὸν, ᾧ κατὰ
 Καίσαρος ἐγρήσατο τῶν δὲ θείων ὅ τε μέγας κομήτης
 (ἐφάνη γὰρ ἐπὶ νύκτας ἑπτὰ μετὰ τὴν Καίσαρος σφαγὴν
 741 διαπρεπῆς, εἶτα ἠφανίσθη) καὶ τὸ περὶ τὸν ἥλιον ἀμαύ-
 5 ρωμα τῆς αὐγῆς. Ὅλον γὰρ ἐκείνον τὸν ἐνιαυτὸν
 ὠχρὸς μὲν ὁ κύκλος καὶ μαρμαρυγᾶς οὐκ ἔχων ἀνέτελ-
 λεν, ἀδρανὲς δὲ καὶ λεπτὸν ἀπ' αὐτοῦ κατῆει τὸ θερμὸν,
 ὥστε τὸν μὲν ἀέρα δνοφερὸν καὶ βαρὺν ἀσθενεῖα τῆς
 διακριούσης αὐτὸν ἀλέας ἐπιφέρεισθαι, τοὺς δὲ καρποὺς
 10 ἡμιπέπτους καὶ ἀτελεῖς ἀπανθῆσαι καὶ παρακμάσαι
 διὰ τὴν ψυχρότητα τοῦ περιέχοντος. Μάλιστα δὲ τὸ
 Βροῦτον γενόμενον φάσμα τὴν Καίσαρος ἐδήλωσε σφα-
 γὴν οὐ γενομένην θεοῖς ἀρεστήν ἦν δὲ τοιούδε. Μέλλ-
 15 λων τὸν στρατὸν ἐξ Ἀβύδου διαθιβάσειν εἰς τὴν ἑτέραν
 ἤπειρον ἀνεπαύετο νυκτὸς, ὥσπερ εἰώθει, κατὰ σκηνὴν,
 οὐ καθεύδων, ἀλλὰ φροντίζων περὶ τοῦ μέλλοντος (3)
 λέγεται γὰρ οὗτος ἀνὴρ ἤιστα δὴ τῶν στρατηγῶν ὑπνώ-
 20 δης γενέσθαι καὶ πλεῖστον ἑαυτῷ χρόνον ἐγρηγοροῦ-
 χῆσθαι πεφυκώς. Ὡφου δὲ τινος αἰσθέσθαι περὶ
 τὴν θύραν ἔδοξε, καὶ πρὸς τὸ τοῦ λύχνου φῶς ἦδη κα-
 ταφερομένου σκεψάμενος ὄψιν εἶδε φοβερὰν ἀνδρὸς ἐκ-
 φύλου τὸ μέγεθος καὶ χαλεπῶ τὸ εἶδος. Ἐκπλαγείς
 δὲ τὸ πρῶτον, ὡς εἴωρα μῆτε πρᾶττοντά τι μῆτε φεγγό-
 25 μενον, ἀλλὰ ἐστῶτα σιγῇ παρὰ τὴν κλίνην, ἠρώτα,
 ὅστις ἐστίν. Ἀποκρίνεται δ' αὐτῷ τὸ φάσμα· « Ὁ σὸς,
 ὦ Βροῦτε, δαίμων κακός· ὄψει δέ με περὶ Φιλίπ-
 30 πους. * Τότε μὲν οὖν ὁ Βροῦτος εὐθαρσῶς « Ὁψομαι »
 εἶπε· καὶ τὸ δαιμόνιον εὐθὺς ἐκποδὼν ἀπήει. (4) Τῷ
 δ' ἰκνουμένῳ χρόνῳ περὶ τοὺς Φιλίππους ἀντιταχθεὶς
 35 Ἀντωνίου καὶ Καίσαρι τῇ μὲν πρώτῃ μάχῃ κρατήσας
 τὸ κατ' ἑαυτὸν ἐτρέψατο καὶ διεξήλασε πορθῶν τὸ Καί-
 σαρος στρατόπεδον, τὴν δὲ δευτέραν αὐτῷ μάχεσθαι
 μέλλοντι φοιτᾷ τὸ αὐτὸ φάσμα τῆς νυκτὸς αὐθις, οὐχ
 ὥστε τι προσειπεῖν, ἀλλὰ συνείδῃ ὁ Βροῦτος τὸ πεπρω-
 40 μένον ἐρῶσε φέρων ἑαυτὸν εἰς τὸν κίνδυνον. Οὐ μὴν
 ἔπεσεν ἀγωνιζόμενος, ἀλλὰ τῆς τροπῆς γενομένης ἀνα-
 φυγῶν πρὸς τι κρημνῶδες καὶ τῷ ξίφει γυμνῷ προσβα-
 λῶν τὸ στέρνον, ἄμα καὶ φίλου τινός, ὡς φασιν, συνε-
 45 πιθρῶσαντος τὴν πληγὴν, ἀπέθανεν.

tionem meretur. Is enim victus apud Philippos, eodem,
 quo Caesarem, gladio sese peremit. De ostentis divinitus
 factis, cometa ingens, qui septem noctes a morte Caesaris
 splendidus apparuit, octava evanuit, et solis obscuratio, qui
 totum illum annum pallido et nihil rutilante circulo ortus
 est, imbecillumque a se et tenuem diffudit calorem, ita ut
 aer ob defectum ejus a quo discernitur et temperatur caloris
 caliginosus gravisque fuerit, ob ejusque frigiditatem fruges
 non satis percoctae maturataeque exstiterint. Maxime au-
 tem omnium Bruto ostentum factum demonstravit, Caesaris
 caedem diis displicuisse. Exercitum enim Abydo in oppo-
 sitam continentem trajecturus, quum in tentorio more suo
 non dormiens (3) (nemo enim, ut perhibent, imperator
 illo minus dormitavit, aut plus vigiliae temporis impendit),
 sed futura secum animo prospiciens quiesceret, visus est
 sibi apud fores strepitum quendam exaudire, respiciensque
 lucerna jam deficiente terribilem imaginem viri inusitatae
 magnitudinis horrendaeque formae vidit. Perterritus pri-
 mum, ut nihil agere aut loqui, sed tacite astare lecto sen-
 sit, percontatus est: equis esset. Respondit ei umbra: Sum-
 tuus, Brute, malus genius; apud Philippos me videbis. Et
 Brutus tum constanti animo: Videbo, inquit; statimque
 recessit spectrum. (4) Postea temporis apud Philippos cum
 Antonio et Caesare congressus, priori praelio hostes a sua
 parte fudit et insecutus eos, castra Caesaris diripuit. He-
 rum pugnaturum spectrum idem noctu occurrit, tacitum
 tamen; itaque intelligens fato se urgeri, conjecit se ipsum
 in pugnae discrimen. Neque tamen in praelio cecidit, sed
 fufis suis in praeruptum quendam confugit locum, nudoque
 pectore in gladium incubuit, et quodam ex amicis, ut tra-
 50 ditum est, ictui vehementiam addente mortuus est.

Δημιᾶ
 πρὸς χάρι
 πολλά δὲ
 ἀξίωμα π
 εἶναι πολ
 δὲ εἰ καὶ τ
 θὲς εἶναι μ
 μάδης μὲ
 ἀσπλγῶς β
 10 εἰπεῖν ἐπ'
 ἱερείου δια
 λείπεται· τ
 βαρεῖ καὶ
 15 λάδος ἀμα
 742 γὰρ Σοφοκ
 τὴν ἐν οἷς
 ἄλλ' οἱ
 νοῦς το
 20 τοσοῦτον ὁ
 ἀγαθοῦς ἀν
 χάριτος ἐνέ
 σαν τὴν πλ
 II. Καί
 25 τοὺς ἐξυβε
 γάλων καὶ
 τίον. Δι
 λυπα καὶ ἀ
 τὴν ἀκοήν
 30 τόνον ἔχοντι
 τανόμενοις
 ταφρονεῖν ὁ
 λυπεῖ τὰ τε
 οὕτως πολλ
 35 κνουσι καὶ
 μὴ προσηγ
 ἡδὺ μενοει
 ψυχῆς ὑπε
 (3) Καὶ γὰρ
 40 ἀλαμπέσιν
 καὶ φῶς ἀπ
 γενομένη ψ
 χεσθαι παρ
 των ἀναφο
 45 σφαλερὸν ἢ
 χάριν λέγει
 (4) Ὡσπερ
 τὴν αὐτὴν
 ἐναντίαν κα
 50 μένῳ πορεῖ
 καὶ περιελι
 λαμβάνει τ